

A. Ritzberg'i
Külajutud

III

Osühijus „Noor-Eesti Kirjastus“

A. Ritzberg'i
Kõlajutud.

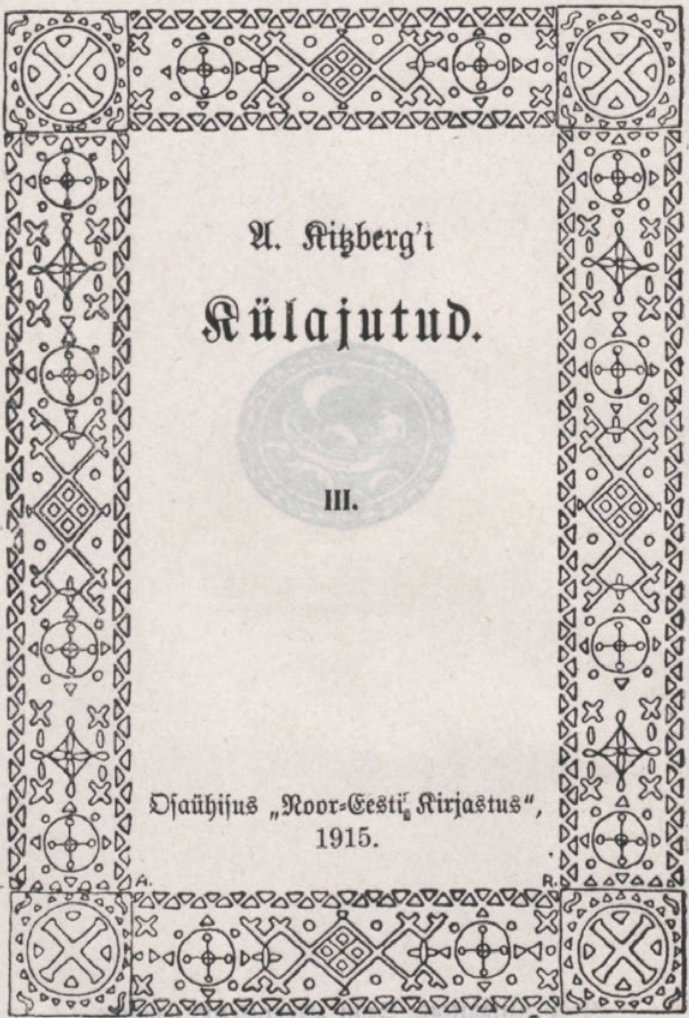
III.

W. Kipberg's
Kirkkukirja

Printed at the "Korv-Broschur-Verlag"
1917

Gesti Kirjanikkude Seltsi „Noor-Gesti“ toimetus
nr. 36.

A. Ritzberg'i
Külajutud.

III.

Draühijus „Noor-Eesti Kirjastus“,
1915.

Weli Henn.

K. Ryberg
Sisu

I.

Kewadine päife oli lumememmele pisarad filmi ajanud, ja misfugused weel! Memm nuttis ja nuttis, et ta pisarate kätte sulas. Mifs ta ei pidanud nutma, tema walitus oli seks puhuks otjas. Orgudesse, kuristikkude kallaste alla ja sügawasse laande peitis ta enese weel, lootes jää hõlpu leida ja kahe filma wahale jääda. Petlik lootus. Ka kõige warjulisematest kohtadest leidis ja kihutas päifene tema minema; memm läks, aina soga weel, wahutamate ojakeste ja üle kallaste tõusnud jõgede teed uperkuuti liüies ifka mere poole ja mere poole. Sinna ta uppus.

Päifene tegi imet. Ta paistis ja paistis. Mitte tutju ei pidanud talwest järele jääma, täieline wõit pidi nooremehel kewadele saama, kes — ise küll weel külma pärast finine — juba puude ja pöõsaste ümber päifesega wõidu paitas ja meelitas, nõnda et nende angunud mahla soontes päris keema ajas. Kes siis niisuguse paitamise wastu külmaks wõis jääda!

Küümits metsas oli ammuagi ära õitsenud, keset lume lagunemist. Temal oli rutt. Temal tuli ära õitseda, enne kui lapšed metsa pääsid, tema oli kihwtine.

Nüüd pistis juba toomingas esimesed lehekeseid kui hiire kõrvad välja ja kaastik mähtis enese heterohelise udu fiske. Kelm poisikewade mängis aasjal ja heinamaal, pistis murueide põue näpu ja tõmbas peidust välja kauni kullerkupu ja mõnegi lillekese. Ta wistas omad laulu leegid, lõokeseid, õhku ja saatis omad lahked hüüded küll orgu, mäele: ma olen tulnud, wiige, tuuled, see sõnum kõigile.

Nus lugeja märkab isegi, et jutufirjutaja siin lauluisa Kreuzwaldi salwes laenamas on käinud. Kuft tema mees muidu ka nii ilusaid sõnu ja mõtteid pidi saama, selle kena kewadise päewa kirjeldamiseks, kui weli Henn uitmast koju tuli ja Nõuni järwel juba metsparte ütles näinud olemat.

Weli Henn — olgu kohe öeldud — oli mõnes tüfisisääraline mehekene. Kewadet, näituseks, ootas tema ainult hawi kudeaja pärast. Siis sai püksiga wee ääres hullkuda. — Wett waadata ja weeloomi püüda tema armastas.

Tuld armastas tema ka, ehk muidu küll need kaks asja kofku ei sünni. Tema wõis tundide kaupa küdema rehe ahju ees istuda ja leekidesse waadata. „Tuli on kõige parem feltfiline,“ ütles ta, aga ega see ütetus ka algupärane ei ole.

Muidu oli Henn inimene, kes ka weel woodis külili olla armastas. Woodis külili ei olnud tema ainult kodus, waid ta külas, kui küljealune lähedal saadawal oli. Kui ei olnud, igatses Henn warsti jälle kodu järele Pulmas ja wõõraspeol — Henn otsis ifka woodi üles, waatas ja kuulatas säält teiste nalja päält. Kui see suwel korra ette tuli, et Henn kirikusse läks, — õndsja jutluse ajafese oli tema siis ifka kiriku taga murul ka külili.

„Ega see laiskus ei ole, see on muidu väikene hää äraolek,“ seletas tema ise, ning tõesti, Henn ei olnudki laisk.

Ja, ja, eks meelerahu ole ülem kui kõik tarkus ja mõistus.

Mis meil Hennuga ka wiga niisugust meelerahulist logardi elu oli elada? Jsa oli meile wõlata talu järele jätnud, talu, mis meid wiisipärest toita jõudis ja — joodikud meie kumbki ei olnud. Wiimasel puhul wähest ehk ei oleks jatkunud, sest jook on ikka kallim kui söök. Et meie talu kallal kaheleki kistlema ei läheks, selle eest oli õnnis isa ka juba muretsenud. Ta oli talu pooleks jaotanud ja aegamööda „alatare“, teise talu hooned ka üles ehitanud, sellele õunapuuaiagi ümber istutanud. Alatares elas nüüd rentnik.

Muidu, eluaastate poolest oleks Henn ikka juba midagi wõinud olla, naesemees, laste isa wõi muud seda ja teist, aga temast ei saanud ettemõtjat. Ometi sai kolmkümmend aastat temale juba turja pääle ja soldat oli ta ka olnud.

Ei tea, mis niisugune weel ootas. Kuid tema wastas alati, kui teda niisuguste asjade pääle sundisid: „Ustu fina enne ees. Kui sul naine wõetud ja meie enam ühte ei sünni, eks siis ole aega alatare juurde kolida küllalt.“ Mina olin ometi wähemalt walla wõlimes, tema ei midagi.

Henn siis ütles enese Mõuni järwel metsparte näinud olemat ja hakkas püssi puhastama. Minugi tuli tugi puhastas ta ära ja kutsus kangesti mind ka par-dijahile kaasa.

Wabandajin küll, et minu silmanägemine enam suur

asi ei ole, et külarahwa naeruks ilmkärafaid teen ning pardile pihta ei saa, aga tema ütles, sest ei olla midagi. Wee ääres olla muidu ka kena kõndida, wesi olla ju maakohta film ja film olla alati ilus. Ma wõida ju ka mõnda hawi filmata, lähedale näha ma ju hästi. Gawid olla nüüd ääres, pehme rohu sees, neid wõida ma paugutada.

Mina awaldašin kartust, kas kewadisel ajal ka luba on partiid tappa ja kas meie wahest kogemata mõnda wana Nõuni-Zaagu koduparti ära ei raiska? Aga Henn oskas kõik wasturääkimised tühjaks teha: Jahiseadus olla alles päälinnas teoffil ja — mets- ning kodupardi wahet olla kerge teha, metspart olla kodupardist poole pisem.

Mina kõhelesin ikka weel, kuid Henn ei jätnud järele. „Kniks-Mariihen on ka koju tulnud, meie wõime pärast Nõunile sisse teda ka waatama minna,“ ütles ta tähtsalt.

Soo, soo, wõi Kniks-Mariihen kodus. See uudis hurwitas mind.

Kniks-Mariiheniks nimetajime meie Nõuni-Zaagu wiimast tütar, wana Zaagu „äbarikku“, kuidas see oma kõige nooremast last ja pesamuna ise armastas nimetada. Ja koju tulnud oli Mariihen linnast, kus teda „kergema elu pääle“ koolitati, kuidas jälle Zaagu teinepool, wana Keet, wahest ütles.

Wõi nüüd mind, wana inimest, küll Kniks-Mariihenil jällenagemise juures enam muu asi hurwitas, kui see, et oma filmaga näha tahtsin, kas Mariihen kergema elu koolis — kerglaseks ei olnud läinud. Kergema elu koolist jaadawat mõni kord kergesti niisugune omadus kaasa.

Meie kahe — Gennu ja minu — pandud ep see Kniks-Mariiheni nimi ka oli. Si, dieti oli nime waderisti enam. Pãris-ristiema nimi oli Mari, aga mõisa aidamehe emand, madam Muru, — Nõuni rahwa lähedalt sugulane — oli sagedasti Nõunil külas käies last Mariiheniis hakanud kutsuma. Alles Kniks-Mariiheni nime juures olime me Gennuga jüüdlased. Nime materjali ei leidnud meie üksnes sellest, et madam Muru last teretamise juures saksa laste kombel „knifsu“ tegema oli õpetanud ja alati ütelnud: „Mach ein Kniz, Mariihen,“ waid ka ühest ringmängust mis Mariihen kergema elu koolist kooliwaheajal koju kaasa oli toonud. Mõngu nimi oli „Kniks-Mariihen“ ja meie olime siis ka mängu maale toojat mängu enese järele hakanud nimetama.

Nüüd oli Kniks-Mariihen kergema elu kooli lõpetanud ja ära koju tulnud. Minu rehnungi järele pidi Mariihen juba ka kahetsateistkümmend aastat wanaks saama. Wiimasel aastal ei olnud ma kooliwaheajal teda filma saanud, — lapsena oli ta mulle väga meeldinud. Tühi teab, kas uudishimu juurde ka weel kena kewade kaasa mängis, wõi mis, aga mina Gennule enam pikemalt wastu ei punninud, meie läksime — pardijahile.

Nõuni järw on just Nõuni talu külje all. Mõus heinamaa piirab seda, järwe kaldal kaswawad lepad. See on hää tubli ja lai wesi ja ehil tõesti ümberkaudset maad.

Päike oli weel kõrgel, kui meie, wana karja Walka ühes, järwe poole sammusime. Walka nuusutas tee ääres kõik kiwid ja kännud läbi, igalpool oli tal tegemist, jälgi leida ja jälgi jätta. Slm oli nii soe ja õhk nii pehme, nagu sulda mesi woolas ta kopsudest läbi. Wõrskest kintud

muld tee ääres hingas seda elustavat lõhna wälja, millele põllumees nime anda ei teg, aga mida tema nina fiiski selgesti tunneb. Mina mõtlesin Kniks-Mariiheni pääle ja tundsin enese nii kerge ja karme olemat, kaks-kümmend aastat noorema. „Oh kowade, ilmamaa ehe, sa“ ju „rõomustad südant ja meelt“. Minule oleksid wõi laulud pääle kippunud, kui Henn ei oleks keelanud.

Henn! Henn oli ifka paar sammu minuft ees, mis ja kas ta midagi mõtles, seda ma ei tea, palju rääkida ju tema asi ei olnud. Meie jõudfime nüüd juba järwe lähedale ja Henu filmad mõõtsid terawasti wee pinda. Korraga jäi ta seisma, tõmbas pää olade wahele, ja enese natuke ette poole küüru ning näitas sõrmega järwe poole. Minu film ei seletanud sääl midagi, aga tema wõttis püski olalt ja tegi nii äritatud jahimehe näo, et minul naer pääle kippus. „Jää sina siia, mina hiilin wõsa warjus lähemale,“ sofistatas ta; tema hingamine kähises, nii oli ta erutatud.

Kiwiwarwul läks Henn, mina hoidsin Walkat karmu pidi finni. Ka loom oli äritatud.

Henn kadus wõsa warju, siis tuli põõsa tagant esiti tema pää, pärast ka pool keha nähtawale. Pikkamisi tõstis ta püski palgele, tüki aega ta sihtis. Minul oli tegemist Walkat pidada, ma hoidsin peoga tema nuffi finni, et ta haukuma ei pääseks. Siis kõlas pauf ja nüüd nägin minagi, et weepinnal midagi rabeles ja siples.

Kiunuwa haukumifega tormas Walka wette. Henn oli tõesti pardi maha lastnud, säält Walka tuli, lind fuus.

„Eiia, Walka, siia!“ karjus Henn, mina tõttasin ka pikkade sammudega lähemale.

Nüüd wöttis Genn linnu koera löugade wahelt ära. Ta nagu jahmatas, ei rääkinud midagi, waid keeras ainult lindu ühelt küljelt teisele. Part see oli, seda tundsin mina ka looma lufikataoliseft nokast. Siis waatas Genn mulle otsa, ja üksainus sõna pääsis tema suust. See sõna oli aga nii raswane ja sinine, et ühest küllalt mõjus:

„Kurat!“

Mina ei jõudnud naeru pidada. „Kodupart on wõi?“ küsisin ma.

„Küllap ta sunnik on!“ õhtas Genn filmadega ümberringi nagu abi otsides.

Mina naersin suure häälega, nii õnnetu oli Gennu nägu, kui ta seda ütles.

„Ei midagi, wiime koju ja küpsetame ära,“ trööstisin mina.

„Mis ja nalja teed,“ tõreles tema. „Wana hauduja emapart, seda ei wõi keegi süüa! Aga — mis nüüd? Wana Jaak poob mu üles, tema ületalwe hoitud sugupart!“

„Nüüd ei tohi kniks-Mariiheni ka enam waatama minna,“ pillastin mina.

„Mis ja weel Mariihenist räägid. Kus see naer, kui külarahwas kuulda saab!“

„Mis külarahwa naer weel ei maffa,“ trööstisin mina. „Naerjatele wõime wastu naerda. Aga wana Jaak ja weel tema Keet!“

Genn istus pardi kõrwale maha ja jäi mõtlema. Walka tungis wägisi parti nuusutama. „Säh, jöö!“ ütles Genn wihaga ja wiskas pardi tema ette. Walka tõmbas saba jalgade wahese, wöttis ande ettewaatlikult juhu, tõstis tema natuke eemale ja pani siis jälle maha.

Tema jahirõõm näis ka rifutud olevat. Kes siis ka vihas kingitud asja üle rõõmu tunneb.

„Mis me siis nüüd teeme?“ küsisin mina.
„Mis me teeme,“ ütles Henn nukralt ja vaatas mulle otja. „Mis veel teha on! Minufene nõu oleks, kui sina lähesid ja igal tingimisel parti osta küsiksid. Kui hind ära räägitud, siis alles võiksite oma äpardust nimetada, enne mitte. Kui wana Jaak kuuleb, et part furnud, siis ei jõua seda keegi ära maksa, tema nõuab kas wõi sada rubla. Wõi ja teda ei tunne.“

„Küllap nüüd wana Jaaguga saab ifka toime,“ arvasin mina. „Ea! ta nõuab, mis ta nõuab, aga — Keet! See söimab!“

„Halwad sõnad peame ära kannatama,“ ütles Henn mõtetes. „Wõib olla, pääsime ilma söimuta ka. Kas sul meelde ei tule, et meie nüüd ometi ju ka wäimees-inimesed oleme?“ Henn tõusis üles.

„Kenad wäimehed,“ ütlesin mina. „Eila leidsid esimese halli karwa habemest ja mina — peaksin õiguse pärast juba surma pääle hakkama mõtlema.“

Hennu tuju läks paremaks. „Halli karwa?“ ütles ta. „Selle rävafa kiskusin ma juurtega wälja. Selle ühe karwa ja sinu — aastate pärast ei loe meid wana Jaak veel wäimehe seisusest wälja. Seda ei ole.“

„Aga see kergema elu kool? Nõuni rahwas tahab oma tütrele sassa.“

„Tühi lori,“ ütles Henn. „Miskugust sassa? Kingsepale ja rätsepale wana Jaak tütart ifka ei pane ja juuremale saksale Mariihen ei kõlba.“

„Miks ei, kas ta ei ole kaks aastat linnas koolis käinud?“

Henn naeriski. „Sina ka,“ ütles ta. „Kas sa ei tea, et linnas kolmed koolid on? Ühed päris sakstele teised Gesti sakstele ja kolmandad õmblusmamslitele. Viimases ainult on Mariihen käinud.“

„Seleta paremini,“ ütlesin ma. Nii jutuka ei, olnud mina Henu enam ammu näinud.

„No ja,“ ütles Henn. „Kas sa siis seda wana rahwalaulu enam ei mäleta, kui weli oli omale toja ja maja ehitanud ja „mööda käisiw' mündi saksa, mööda münditse' emändi. Kõsiteliw', mõistateliw': Om see wäike wäitse linna, wõi om suuri foola linna?“ — Mündi saksad olid, wõib olla, päris Saksamaalt tulnud saksad, kellel magus lõhn juures oli, nagu mündil. Meie ajal lõhnawad saksad ka, wõiawad ennaft õldega, ainult et kadala haisu juurest ära kaotada. See sort saksu paneb omad lapsed kooli, mis keff linna seisab, kust saksad mis saksad wälja tulewad. — Teine kool on enam linna ääre pool, säält tulewad Gesti saksad wälja, eestlased, kellel saksa wigurid juures. Õmblusmamslite koolid aga on alewis, pea igas majas. Jutuluse raamatu eesotsjas seisab see sõna: Mitmesugused annid, aga seesama waim. Nõnda wõiks ka ütelda: Mitmesugused koolid, aga needjamad korjetid ja õlgkübarad.“

„Ara sa õlgkübarat laida,“ ütlesin mina. „Mina toon tänamu heinaajaks meie tüdrukutele kõigile õlgkübarad päha. Mõtke, kui wilu nende all on heina niita, päike ei paista päha, nagu ei löö higit leemendama, tuul puhub wabalt pää ümber.“ — Aga õieti olin ma Henu pääle selle pika seletuse pärast lade. Sellepärast ütlesin ma:

„Kuule, Henn, sinu seletuses ei ole õieti loogika maifugi. Gesti saksad?“

Henn jäi minu otsa vaatama. „Loogika?“ ütles ta. „Sina räägid ka, nagu kõstri piimaandja pühabafest päewast. Mis siis minu seletufel loogikaga asja on? Meie räägime ju niisama eneste wahel. Mina ei teagi, mis loogika on, ja olen ometi kroonu pääl ka läbi saanud.“

Wõi siis Henn ei lastnud ennast selle paugu läbi ära kohutada.

„No ja, aga sina ajad rahwused segi,“ ütlesin ma. „Sa räägid Gesti faksstest. Gestlane ei ole ometi fakslane.“

„Soo, wõi nii,“ ütles Henn. „Kes enam haridust saanud, see on faks. Kure-Kusta poeg on koolmeister, — kas keegi teistiti küsib, kui: kas koolmeistri faks kodus on? Kirjutaja on meil Pendi-Peetri poeg, kas oled temal muud nime kuulnud, kui: kirjutaja faks? Ja „wene faks“, „kroonu faks“, „poe faks“ kuuled alati öeldawat.“

Ei olnud enam aega jeda tarka juttu edasi ajada, olime juba Nõuni õuewartawa ette jõudnud. — „Ja meie raisatud seemne part?“ tuletasin mina meelde.

„Mis sa weel tühjast räägid ja tuju rikud,“ ütles Henn. „Eh! hää nõu tuleb parajal ajal.“

„Eh! tuleb,“ kiitsin mina ka järele. „Sinul on täna nii hää kõne tuju, eh! jõuad selle kandilise asja ka ümarguseks saada.“ —

Nõuni perenaine küüris wäljas seina ääres künas piimapüttisid. Selg meie poole pöördud, ei pannud ta meid tähele, enne kui juba taga selja olime ja teretasime.

„Uah! Ara heidutawad päris,“ ütles ta ümberpöördes ja terwist wastuwõttes. „Dige haruldased külalised. Teie olitegi siis, üks lastis järwe ääres püssi. Mina weel mõtlesin, kellel jääb tõe tegemise ajal aega on hulka.“

„Meil oli niisugune töö wähe, siis läksime järwe äärde kõndima,“ wabandasime meie.

„Noh, mis Teid rääkida,“ ütles perenaine. „Teid hulka noori mehi, Teie ifka üle walla tööga teistest ees. Ja wõi Teil waja on kaeru ära müüa, Teie hobused jõuawad ifka wastu panna. Meie omad saawad nõndasama heinte waral üle talwe peetud, juhtuwad wähel ka pihutäie jahu saama — ei jõua kunagi teistele järele.“

„Meie tahtsime mõnda purikat lasta,“ waletas Henn. „Ei olnud õnne midagi.“

„Ja wõi neid on,“ ütles perenaine. „Meie mehed käisid pühapäewal wõrguga katsumas, said paari särje poega, muud suuremat ühtegi. Olge hääks, külalised, wana Jaak ei ole kodus, astuge õige aida poole, meil suwel elujärg enam sääl.“

„Täname wäga,“ ütlesin mina ja lisasin juurde: „Miks Teie siis, perenaene, ennast weel nõude küürimisega waewate? Kas tüdrukuid ei ole?“

„Jaah,“ ütles perenaene põlgawalt. „Tüdrukutest nüüd saab. Wa' kadajased pütid, need tahawad lubja weega küürida, muidu lähewad teised sinisels kui hirmutised. Mina armastan kadaka puust piimanõusid, nende sees seisab suwel piim hää maiguga, ei lähe wenima. — Tüdrukud ei küüri, käed minna korpa. Eks lubi ifka kisu käed lõhti küll. Astite pääle, astite aida juurde. Ma loputan ära ja tulen ka.“

Astusime siis pääle. Henn waatas mulle tahtsalt otsa ja ütles: „Wana Keet on ju wäga hääs tujus.“—

Kus on suwel parem elutseda, kui aida juures? Aidas on suwel tõesti hää ja wilu, sääl ei ole kärpseid.

Juba eemalt nägime ja kuulsime, et Kniks-Mari-

hen aida eesfel istus ja laulis. Seledad riided olid tal seljas. Ime, juukses, mis tal lapsena filedad olid olnud, olid nüüd krusis ja käharas, lühikene toll rippus neid foguni üle otfaesise alla.

Meie lähenemisel tõusis Mariihen üles, tuli meile vastu ja pakkus kätt. Mina märkasin, et tal sõrmed sõrmuseid täis olid, aga väga odavaid.

„Bitte,“ ütles Mariihen. „Astuge aita, jää on toolisid, ja võite ennast natukene erhoolida.“ *)

„Babandage, et meie Teid ekfitame,“ ütlesin mina. „Teie laulsite parajasti. Mis ilus laul see oli?“

„Ich weiß nicht, was soll es bedeuten.“

„Ja kuidas on see Gesti keeli?“ küsis Henn.

„Ei tea ma ifegi tõest, mis peaks see olema.“

„Kuidas, preili Marie,“ ütles Henn imekspannes.

„Muudugi Teie teate, aga teie ei taha ütelda.“ — Wene keelt oskas Henn küll, Saksa keelt mitte.

„Ei, ei,“ ruttas Mariihen seletama. „Ich weiß nicht, was soll es bedeuten“ on just ümberpandud Gesti keeli: Ei tea ma ifegi tõest.“

„Ah soo.“

Astujime üle läve aita.

Di kui hää oli siin. Keset aita oli laud toolidega. Seinte ääres seisid riide kirstud, laes rippusid suitsetatud seakintjud. Linase riide lõhn segas enese suitsulaha lõhnaga, — nii tuntud Gesti aitade lõhn.

„Bitte, sitzen Sie,“ ütles Mariihen ja pakkus meile istet.

Mina istusin tooli pääle, Henn jäi — aidas oli

*) väljapuhata.

ta woodi — woodi ette seisatama. Seegeldatud padja-
pööri kirja sees olid kufed ja kirjatähed, Henn hakkas
tähti weerima. „Ru-he sanft“. „Mis sõna see ometi
on?“ pööris ta enese siis Marie poole. „Ma leian seda sõna
mitmel pool, nimelt furnuaial sakste hauristide pääl ka.“

„Ruhe sanft!“ jeletas Marie, „see on: maga ma-
gufasti.“

„Ah soo,“ ütles Henn. „Marie preili, kas lubate
mind natukene woodisje külili lasta, minul on nisu-
gune mood.“

„Bitte!“

Gennul oli juba hää äraolek.

Laual oli väikene päewapildi album. Minu fil-
mad jäid selle pääle peatama. Mariihen märkas ja
liffkas raamatu mulle lähemale.

„Lubate waadata?“

„Olge nii hää.“

Minu lõin raamatu lahti, Mariihen tuli lahkesti
jeletama.

„Herr Lehempuu, üks väga peenise kawalier, — herr
Birkenbaum, minu Freundini Bräutigam, ¹⁾ — herr
Sissa, minu Tänzer, kui Vereinis ²⁾ ball oli, — herr
Enilane, ka üks hää Tänzer...“

Henn ei läbenud woodis olla, maid tuli üle öla
waatama. „Tentser?“ küsis tema. „Mis on „tentser“?
„Kas see on toapois?“

„Fuih, aber ³⁾ herr Kaasik,“ tõreles Mariihen.
„Kuidas Te selle pääle tulete?“

¹⁾ sõbranna peigmees.

²⁾ seltsimajas.

³⁾ aga.

„Mina mõtlefin, et see nõnda kõlab, kui Wene keeles „денщик“, tentšit, mis toapoisi tähendab.“

„Fuih, herr Kaasit,“ seletas Mariihen. „Herr Enilane on üks Kommiss, aga väga häa Länzer. Daamed¹⁾ armastawad väga temaga tantšida.“

„Ja mis „kommii“ on?“

„Kommiss on poesell,“ seletas Mariihen kannatlikult. Henn jäi rahule ja läks tagasi hääd olekut tegema.

„Ja kes see herra on?“ küsifin mina, ühe wiimase pildi pääle näidates.

„Ah, see on üks Friseur, temal on üks salong.“

„Marie preili, Marie preili,“ ahwardafin mina sõrmeaga. „See on küll Teie peigmees?“

„Fuih, herr Kaasit, ainult üks Verehrer²⁾. Ka üks häa Länzer.“

„Mis on „Frisdör“?“ küsis Henn woodist.

„„Frisdör“ on sedasama, mis tsirulnik,“ ütlesin mina, kuna Mariihen seletas: „Frisieur on üks herra, kes her-
rafid ja daamesid friseerib.“

Henn tuli woodist wälja. „Kas siis linnas daamed ka habet lasewad ajada?“ küsis ta.

„Fuih, herr Kaasit, daamed lasewad ainult juukses üles steffida, kui balli pääle lähewad.“

„Üles steffida?“ küsis Henn.

„Üles pista, üles kammida,“ tõlksin mina.

Henn wäänis pääd, istus laua juurde ja hakkas uuesti albumi waatama. Aga ta ei waadanud, pööris ainult lehti ja luges: „üks, kaks, kolm, wiis, kuus . . .“

1) naisterahwad.

2) austaja.

„Mis Teie loete, herr Kaasik?“ küsis Mariihen.
„Mina loen Teie tentseristid, preili Mariihen. Teie olete küll hää karutantsitaja olnud, olete kõik linna herrad tantfima pannud.“

„Aber, herr Kaasik!“ tõreles Mariihen ja läks näost kõrvuni punaseks. Mina võtsin albumi Hennu käest ära. „Sa ei pea näpuga näitama ja lugema. Kas sa ei tea, et kui Israeli rahvast nime järele loeti, kadu tuli ja pooled otsa said?“

Uga ilus oli Mariihen selles punastanud olekus! Kui roostioie nupp! Ei olnud ime, et temal linnas nii palju austajaid oli. Henn ei saanud ka filmi tema küljest lahti.

Jutule tikkus wahaeag tulema.

„Teie olete, preili Marie, linnas mist küll Saksa keele päris selgeks õppinud?“ küsisin mina ettevaatlikult.

„Kas sa siis ei kuule,“ ütles Henn. „Preili räägib Gesti keelt ka Saksa keeli.“

Mariihen läks lahlemaks. „Aber herr Kaasik,“ küsis ta. „Kuidas Gesti keelt saab Saksa keeli rääkida?“

„Nõnda kuidas Teie räägite,“ ütles Henn. „Pooledbi Saksa keelega segi.“

„See on natürlich¹⁾,“ seletas Marie. „Gesti keelt ei saa kõike nii kergesti ära ütelda.“

„Miks ei saa,“ vastas Henn. „Teie isa ja ema saavad kõik ära ütelda, neil ei tule kunagi sõnadest puudu.“

Mariihen jäi kimpu, mina läksin temale appi. „Preili ei räägigi nii hullusti, kas sa ei ole tähele pannud, kui-

1) loomulik.

das madam Muru Gesti keelt räägib? „Las' sumi tuleb, siis laps tuleb Tantet besuchima. Kui Erdbeerid reifiswad — siis läheme aeda ja najchime.“

Mariihengi naeris.

Henn wangutas pääd. „Sellest Gesti keelest ei saanud mina põrmugi aru.“

„Laps tuleb tädile käima, kui maafikad walmimad, läheme aeda ja ajame maiust.“

„Miks Teie, herr Kaasil, nõnda Saksa keele wastu olete?“ pööris Mariihen Hennu poole. „Ega haritud inimene peab ometi ühe wõõra keele ära õppima, muidu ei ole ta midagi haritud. Linnas olid mitu suurt ametnikku, kes muud ei oskanud, kui ainult oma keelt. Kellegi haritud inimesega ei saanud rääkida.“

„Teie ekfite, preili Marie,“ wastasin mina Hennu ajemel. „Wäikese rahwa liige peab mõne wõõra keele ära õppima, suurrahwaste liikmetel pole seda wahest mitte waja. Nemad saawad ilma läbi. Neil on ise suur keel ja kirjandus tagaselja, oma tagawara salwedes tarkust ammutamiseks küllalt. Meie, eestlased, aga peame ühe, parem kaks, wõõrast keelt ära õppima. Saksa keelega meie ajal enam suurt ei tehta, nüüd on Wene keelt waja.“

Jutt tahtis wägisi poliitika pääle kiskuda ja — noorte tütarlastega ometi poliitika-juttu ei aeta. Önn oli, et perenaine parajasti suure kauksi täie keedetud munadega tuli ja Mariiheni toa juurde wõi ja piima järele saatis.

„Miks Teie nüüd teete, perenaine,“ ütlesin mina. „Olete kõik munad ära keetnud. Kui palju noori kuffesid neist oleks saanud! Ega meie ju külalised ei ole.“

„Kuula nüüd,“ ütles perenaine. „Miskugused need

külalised siis meel on, kui Teie ei ole. Naabrid olete, aga ei pista jalgagi meie poole. Ja wõi mul külaliste toitu anda ongi. Piima, leiba — seda Teil kodus ise küllalt. Aga õhtusöögi aeg, olge sellesamaga rahul."

Perenaine istus tooli pääle ja pani käed põlle alla. „Mis Teie siis muidu oma kodu pool ka teete ja olete?"

„Olge terve küsimast," wastasin mina. „Elame pääle oma toidu hiljufesi."

„Meil oli asja ka tulla," ütles Henn woodi äärelt.

„Ja," jätkasin mina edasi. „Kas Teil, perenaine, mõnda ema-parti ei ole ära anda. Meile oleks waja."

„Ema-parti?" küsis perenaine, nagu ei oleks ta hästi kuulnud.

Waletamine on patt, aga — mina tunnen üheainsa inimese, kes enesest arwas ütelda wõiwat, et tema ialgi ei waleta. Minul läks wale kergesti üle huulte, kui ma ütlesin: „Ja, meil sai ema peja päält otja, tuhkur wõi nirk, kes ta pää on maha wõtnud."

„Ka kuule," ütles perenaene osawõtlikult. „Jah, tänamu ei ole nendega õnne."

„Ehk wõiks Teilt asemele saada . . ."

„Miks ei wõi saada, poisismehi-inimesi peab ikka aitama. Aga wõi Teil nüüd teda waja on. Sügise poole . . ."

„Parem oleks küll lohe," ütlesin mina.

Perenaine naeris. „Kuula nüüd. Seks aastaks on ikka mööda. Ega ta nüüd munele enam ei lähe."

„Isa-pardil on üksi hirmus igaw olla," ütles Henn.

„Wõi igaw olla! Mis eest nemad muretsewad. Parem muretsege selle eest, et Teil enestel igaw olla ei

oleks, kaks wana poisji . . . Tea kuhu, see Marie jääb?"

Perenaine tõusis üles ja läks läwe pääle vaatama.

Karjatades taganes ta. Kraps, kraps, tuli Walka karates trepist üles, pani pardi suust põrandale ja hakkas kui suur wõidumees, hää meelega, et meid oli leidnud, waljusti haukuma.

"Wõllaroog!" wandus Henn ja tõukas Walkat jalaga. "Kas sa ei kafi!"

Walka ei lasknud oma rõõmu rikkuda, haukus, wõttis pardi suhu ja pani jälle maha.

"Teie koer on wõi?" küsis hirmunud perenaine tagapoolt.

"Meie Walka jah, ärge kartke perenaine. Raibe, heidutas ära."

"Ara heidutas jah," ütles perenaine, kuid usaldas juba lähemale tulla. "Mis loom see ftis on, mis ta säääl toob?"

"See on wist meie otsajaanud ema-part," waletas Henn suure suuga. "Ta on ta kodust kaasa wõtnud ja jälgi mööda meile järele tulnud."

"Dah," ütles perenaine ja wõttis pardi maast üles. Pärts pehme alles . . ."

"Kas sa ei kafi teisega," taples Henn ja tõukas Walka üle aida läwe wälja. "Mis sa wead siia kofku!" Henn tahtis pardi perenaise käest wõtta ja Walkale järele wifata.

Uga perenaine ei lasknud parti lahti, waatas kahtlaselt meile otsa ja ütles:

"See on päris foe alles ja — õige meie ema-pardi moodi . . ."

„Dule nüüd taewas appi,“ õhkasin mina ja astusin ta lähemale. „Nüüd on waja edasi waletada, ehk — õigust rääkida!“

„Dige meie pardi moodi . . . ,“ kordas perenaine uuesti.

„See meie part küll ei ole,“ ütlesin mina ja pöörasin parti läes ümber.

„Kes teab, kus Waska, kuriloom, selle finni on wõtnud ja ära murdnud,“ waletas Henn.

Perenaise nägu lõi tõsiseks. Ta hakkas haletsjema. „Meie ema-part! Kes teab, kuhu nüüd pojad on jäänud, wõi on ka kõik ära murtud!“

Mariihen tuli wõi ja piimaga. Ta tuli kui taewasingel õigel ajal. Meie kõik kolm temale õnnetust seletama.

„Üksteistkümmend poega oli, ühe wiis wares ära . . . ,“ kiinus perenaine ja lõi kahte kätt kokku.

„Ei ole, ema,“ seletas Mariihen. „Poegadega part on alles, praegu, kui ma tulin, oli läwe ees tiigis. See on, kui on, see part, kellel poegi ei ole, kelle munad kark ära olla kannud.“

„Kark ära kannud.“ taples perenaine. „Sina nüüd tead!“ Kui tuul jookkis ta läwest wälja.

„Arge kartke,“ trööstis Marie. „Poegadega part on jah alles.“

Mul langes kui kiviõorem südame päält. „Tänu, preili Marie, selle sõnumi eest!“ Gää meelega kõik ära unustades tahtsin ma Mariele ümber kaela hakata, ma oleksin temale kas wõi suud annud kui mitte Henn mind ei oleks õlast peatanud ja ütelnud: „Mis sa jahid.“

Wana perenaine tuli ka palju rahulisemalt tagasi.

„Teie õnn,“ ütles ta. „Boegadega part on alles. Las ta selle teise murdis pääle ära, sellest ei ole suurt kahju.“

„Tehke hind pääle, perenaine,“ ütlesin mina ja pistsin kae tasku. „Meie tasume ära, siis ei ole pahandust.“

„Mis jääb nüüd hinda tasuda wõi,“ ütles perenaine palju lahkemalt. „Aga Teie häwitage see Walla, kurjategija, ära. Küllap see Teie oma ema-pardi päälä maha wõttis. Nüüd ei ole mul enam ema-parti Teie isa-pardile seltsiks anda.“

„Mis sest,“ ütlesin mina ja panin rublalise laua pääle.

„Ei, ei, mina raha ei wõta,“ ütles perenaine. „Ei teagi veel selgesti, kas on meie part. Pange aga raha ära.“ Kuid perenaise filmad wiibisid lahkesti raha pääl.

„Kes nüüd kobe raha wõtab,“ ütles Mariihen, wõttis rubla laua päält ja pistis mu kuu tasku. Tema juuksed puutusid selle juures minu põse külge, — kurtipatt, kui elektrilööb läis mul läbi teha. Minul veel . . !

Perenaine seadis laua juures ja palus siis sööma. Noh, meie istusime kerge südamega rooga wõtma. Nii oli libedamini läinud, kui loota oli. —

Mina olin enese pääle wihane, kui jälle koju poole olime astumas. Ma ei teadnud isegi, mispärast, aga mul olid weidrad tundmused südames.

Henn ka ei rääkinud midagi. Tema ootas, et mina juttu pidin algama, aga mina ei alanud.

Wiimaks küsis Henn:

„Kas Marieest ei ole wiks tüdruk saanud?“
„Ära rifutud on ta,“ wastasin mina pahaselt.
„Sootumaks ära rifutud!“

„Kuidas nõnda? Et ta Saksja keelt armastab rääkida?“

„Mitte sellepärast üffi. Kõiksugused halbid kombid on tal juures. Mis sugune ta pää on!“

„Ah, mis!“ ütles Henn. „Need linna wigurid kaowad warsti juurest, kergemini, kui nad külge on harjutatud. Aga waata, kui ilusaks ta on läinud, just kui roostõis.“

„Küüwits on ta, selge küüwits,“ ütlesin mina järvalt. „Enneaegu ära õitsnud ja kihwtine.“

Henn jäi wait.

II.

Päiwi weeres ajamerde, — ühetaolisi, wagusaid, nagu neid meie taludes pisitasa ära elatakse.

Põllumees elab ju looduslega ühes, tema ei arma oma aega kalendri kuupäewade järele, temal on omad künni- ja külwi-nädalad, wiimased ongi tema jaoks tähtsamatuse üles pandud. Tema rehkendab Jüri- ja Jakobit, kõiksuguseid Maarja- ja muid päiwi, rühhib looduslega ühes, temal ei lähe kunagi aeg igawaks. Tema ei oota, nagu ametmees, kuu kahetümmendat päewa, millal palka saab, tema ootab, millal esimene uudne leib ja wärste jahupuder lauale tulewad. Nõnda armas on põllumehe asi. Tema elu wõibki öieti eluks nimetada. Wabriku- ja äri-inimene elab ära, ilma et ta aja ka-

dumiſt märkaskſi, ei näe ſuve ilu ega tea talwe tuijuſt, leiab lõpuks ainult, et aeg ära elatud ja tarwis — puhkama minna.

Magu õeldud, päiwi weeres ajamerde. Mina omalt kohalt elafin pääle endiſt wiifi waguſat wanapoifi elu, aga weli Gennuga ei näinud wiimafel ajal aſi enam õige olemat. Tema ei olnud omas wanas olefus, oli kärſtu, pahur, ei läinud püſſiga hulkuma. Sõõk temale ei maitſenud ja nüüd oli ometi niifugune awar hapupiima aeg, kus muud kui wõta. Ja hapupiim muidu tema maiusroog oligi. Kui ta mõni lord woodiſſe külili laſkiſti, ega temal jään ka püſi ei olnud. — Emad ütleswad mõnikord wäikeſte laſte kohta, kui need wiriſewad, magada tahawad ja magama ei jää: Laps on unefi wäljas. Genn oli ka — hääſt olekuſt wäljas. Mina olin tema pärast päris mures.

Kui küſima läſſid, ega wafuſt tema käefi ei ſaanud. Urifef ainult wafu ja ütles, temal ei olla wiga midagi. Ta oli ſoldati põlweſ kaſarmus harjunud oma mureſid ja walufid teiſte eefi peitma, ſefi et jään keegi nende järele ei küſi. Selleſt harjumifefi ei ſaanud ta lahti.

Genn oli — ei tea miſpäräſt — mind enefe kohta mõõduandjaks hakanud pidama, ehk mina küll ſugugi targem ei olnud kui tema, ja ennaſt ka targemaſ ei lugenud. Aga minu ſõna oli temale alati kui iſa ja ema ſõna, kui jah ja aamen, mille wafu ta ei rääkinud. See oleks ju muidu mulle wäga meelitaw wõinud olla, aga õiguſt ütelda, oli ſee mulle piinlik. Mina ehk riifufin jellega mõnikord tema rõõmud ära, kus ma ſeda ſugugi ei tahtnud. Minu ſoori järele pidi iga inimene

omal wiisil õnnelik olema. Aga Henn ei tunnistanud, kui ta arwas, et see minu arwamisele wastu käis, oma usku üles. Ja ometi ei wõinud meie ühe ja sellesama usu järele õndsaks saada, — meie ifeloomud ei olnud ühesarnased. Mina olin rõõmsa, tema enam kurwameeleline.

Asjata uurisin mina tafakeši tema tusatuju põhjust, jälgile ma ei saanud. Et armastuse asjad tema meelerahu oleksid wõinud rikkuda, selle pääle ma ei tulnud. Henn ei olnud iialgi naisterahwaga tegemist teinud.

Armastust, nagu luuletajad ja jutufirjutajad sellest unistawad, ei arwanud tema maailmas olemasgi olemat. Sellekohaseid asju nimetas tema narruseks, täiest kõhust pärit olemaks halpimiseks. Ma ei saa fiin ära öeldagi kui labaselt Henn armastuse üle mõtles.

Aga ometi oli wist nüüd Henu tund ka ford löönud — Saulusest oli Paulus saamas.

Rogemata fain ma jälgedele.

Henn ütles ühel päewal, et meie rentnik alatare juures päris see wiisil ropusti elawat ja uue, puhta elumaja wäga ära mustawat. Kui wälk lendas mul mõte päälüuft läbi: Henn hoolitseb oma tulevase eluaseme eest — see pidi midagi tähendama.

Teisel päewal wõtsin ma rentniku naise tema mustuse pärast käfile ja ähwardasin Jakobipäewaks kontrahi üles ütelda. Henn oli ka päältkulumas. Ma lootsin, et ta selle juures midagi oma plaanidest märgata lasseb, aga wõta näpust. Henn waitis nagu enne.

Kes ja kus, tuli nüüd wälja uurida, aga — uuri siis, kui kuskilt hakata ei tea. Dsatama ja küfima hakata

ei maksnud, see oli mul teada. Kui vastumeelt mulle see mõte ka oli, Kniks-Mariihen oli ainukene, kelle pääle ma arvata võisin. —

Suviste pühade laupäevakene jõudis kätte. Mii-
juguste kalliste aegade eel tõmbas Nõuni-Zaak harilikult järvel noota, et pühiks „wärsket“ saada. Naabritel oli siis luba ka vaatama ja aitama minna. Juhtus saaf hää olema, siis oli õhtul Nõunil pidulik kalajupi söömine ja külalised said ka kas või paar kalalest — ilusti lõpustest läbi pistetud kaheharulise otjase otjas — koju kaasa wiia. Minult „uur“ pidi kaasas olema, nappi pudel, sest kalamehed ei ole kunagi karšked. Palju wett teha, nende eneste ütlemise järele, südame wesiseks.

Ufi oli kui aiateibast leitud, täna Nõunile kalale minna ja Henn Kniks-Mariiheni lähedale wiia. Oh oli õnne ja sai kuidagi tema südame oludele otja pääle.

Kuid Henn puifles wastu ja ei tahtnud tulla. See ollagi mõnikord sala-armastuse märk, et armastaja armastatust eemale hoiab. Minult suure tegemisega sain Henuu nii kaugele, et ta kaasa tuli.

„Luri“ otjime kõrtsi juurest tasku, — ega sel ajal weel karškuse asi kuigi palju maad ei olnud wõtnud, ja seda ei peetud häbiasjaks midagi, kui keegi wiinaga ümber käis. Aga kui sel ajal pudel wiina wälja osteti, oli asi juba isearaline, seda ei tulnud palju ette. — Kõrtsimees jäi maguskawala näoga mulle otja waatama.

„Meie läheme kalale,“ seletasin mina, et kõrtsimees muude, laialisemate mõtete pääle ei tuleks. —

Kalale! Wanajõna hamba werdumisest on igaühel tuttaw ja kalapüüdmise kohta juhtub ta, kui rufi-

kas kulmu pääle. Kelle hammas kalapüüdmise pääle werdunud, see jeda enam ei jäta.

Kes ise kalamees, see mõistab, miks meie maa mõisnikud, kui wafumaa talud müügile tulid, jahi ja kalapüüdmise õiguse, ka kõige pisemates wetes, jõgedes ja järwedes eneste eesõiguseks jätsid. Rasulikuks äri- asjaks ei wõinud kalapüüdmine wäikestes wetes ei neile enestele ega teistele iialgi saada, ja wärsket mõisa lauale oli mõisa enese wetest küllalt saada; aga see lõbu, see rüütlik lõbu, kalu püüda tohtida, see pidi herraste eesõigusena alal hoitama, see oli talupoja jaoks liig herralik! Kuid — „tüll tült katkes riide hilp ja Willem langes lössi,“ nagu kuulsas Leonore laulus seijas, — tüll tült lagunesid kõik eesõigused ja tänapäew ei taista talupoegi enam keegi, enese piiri wetes kalu püüdmast.

Kalale! Jah, ei ole midagi lõbusamat, meelest ja hingest kinnihakkawamat asja, kui suwe õhtul jõel ehk järwel kalal läia! Saak, oh kõik kõrwaline asi, aga see äraolek kui lena!

Juba eemalt nägime Nõuni-Jaaku järwe kaldal kohmitsewat. Ta ammutas lirts ja lirts kühwliga loot- sikuft wett ja wäljawiisatud weji läitis õhtuse päikese käes kui hõbe. Järw, see oli kui Weske laulus, „peegli puhas, kalad lõiwad sulpsu luhas“; wee, kalmuste ja kobrullehe juurikate lõhn hakkas juba eemalt pehmelt ja muhedalt ninasfe.

„Tere õhtu! Jõudu!“

„Tere! tere! Jõudu tarwis!“ Wana Jaak tõstis pää üles. „Kas sa näe,“ lisas ta naerul näoga juurde, kalapüügil oli ta alati kõige paremas tujus,

„kas ja näe, wõi neil juba nagu kassil, hais ninas.“
 Ta rabas meile niiske kae pihku pista, lähku, nagu mõne inimese wiis on, kelle kätt ial pigistada ei saa, enne on see juba ammu pihust wäljas. Ja tirtsti las-
 kis ta siis läbi hammaste, nagu see tema mehe wiis oli sülitada. Tema luges niiviisi läbi hammaste asja ära öiendamist peenikeseks ja tegi sakste toas alati nõnda.
 „Hää küll, et appi tulite, jahtisin siin üffi, ei tahtnud poisja töö juurest ära wõtta.“ Tirsti, lendas jälle midagi läbi õhu ja hästi kaugele. Wanamehe süda oli wesine. Tema silmad käisid tafseeriwalt meist mõlemist üle.
 „Kas Teie ka nooda-kõit oskate wedada?“ küsis ta naerul.
 „Ei tea nüüd selgesti, aga kui Teie otsa pihku annate, eks me siis ifka sifuta.“

„Oh latsekese, latsekese,“ kinnitas Jaak. „Nooda-kõis tahab targu ja mõistlikult tömmata, muidu ei näe meie särje pojakeski. Kalamees on kuntstimees. Uur, uur, pääasi on uur. Kas uur on ka kaafas?“

Uur, see sõna oli Jaagule sellest kõnekäänuks saanud, et tema wahest pisikese jahi pudeliga kõrtsi juures nappi käis toomas ja siis teistele ütles, ta olla mõisa tornifella järel uuri käinud öiendamas.

„Mis kalamees see on, kellel uuri ei ole,“ ütlesin mina. „Ratsuge, peremees, mis maik tal on.“

Wanamehe nagu löi hiilgama. „Siis teist ehk saab weel asi.“ — Ta laskis enne weel wäikese tirtsu, wõttis pudeli, pani suu pääle, maitset enne ja tegi, siis asjale au. „Hää õnne pääle, pojake,“ ütles ta ja pafkus pudelit mulle.

„Pisike parem ära lootliku ninasse, ega mina kirja ei tunne.“

„Õm! Võtaksit siis sina.“ Wanamees ulatas
pudeli Hennule.

„Mina küll, mina olen kroonu mees. Millel pandaroll pääl, seda kroonu asja ma katsun alati,“ vastas Henn ja tegi wanamehe hääks meelets, nagu kummutsaks ta suure söömu. — „Ba „fistsa,“ ütles ta siis etteheitvalt minu otja waadates. „Olefsid wõinud ka midagi paremat wõtta!“

„Ära laidakst, poeg, Jumala wiljufest midagi, see tegi ifka suu päris tahedaks. Wii, poeg, ära lootfikusse, siis hakkame mõrku lahutama,“ ütles wana Jaak.

Sääl oligi Nõuni-Jaagu kuulus noot — ega meie wallas kellelgi teisel kalanoota ei olnud — murul maas, aga lahutada ei olnud selle juures midagi. See ütetus oli muidu wana Jaagu nali. Tema noot oli ju tema filmatera. See oli kõiit juba üksteise pääle kofku wõetud, nagu hoolika perenaise kangas, kui see telgedelt maha tuleb. Päälmise ääre küljes palawa käes kõrri aetud kasetohu rullid, mis nooda ühe ääre wee pääl hoiawad, ja alumise ääre küljes lapergustest lubjakiwidest aukudega pommid, mis wõrgu põhja wiivad. Need läbiuuristatud kiwid olid wana Jaagu uhkus, ta ei jätnud iialgi nimetamata, et ta need juba karjapoisi põlwes teinud ja weel ühte ainustki kaduma ei ole lastnud minna.

„Wõtaksit nüüd, poeg, noot ja tõsta lootfikusse, ja oled noorem. Siis tõmbame sinu õnne pääle esimese loomuse.“

Mina wõtsin nooda, selle kalli asja, ettematlikult sülle ja wiisin ta sinna, kuhu kästi, ja wana Jaak seadis tema suure armastusega nõnda wiisi lootfiku ser-

wale, et tohurellid üle jerwa wälja poole, kirkikesed aga kiskepoole rippusid.

See Nõuni-Jaagu lootfik oli ka üks riist, mis Jaagu käest ära wõtta ja kuhugile wanawara kogusse seisma oleks tulnud panna. Jaak ise andis temale selle uhle nime — lootfik. Õiguse pärast oleks tema nimi küna, mõhl, suur ilma warreta supilusikas, ehk Jumal teab, mis pidanud olema. Selge „hingemüütaja“, ühest ain-
sast kolejämestast tammepuu lõhaskist wälja õõnista-
tud. Et ta tammepuust oli, seda teadis Jaak üksi tõen-
dada; tema musta wärwi järele, mis muidugi kõntfaga
oli kaetud, oleks wõinud ka arvata, et ta jõest, raudki-
wiist, ehk kes teab mis materjalist oli. „See on tulega
seest õõnsaks põletatud, tulega, latsekene,“ kinnitas wana
Jaak pühalikult, nagu oleks ta üht asja amaldanud, mis
suureks saladuseks oleks tulnud pidada. — Ngawene
wana wõis riist küll olla. Wett tema enam suurt ei pida-
nud. Küll oli Jaak seda igalt poolt, kust aja hammas
oli purenud ja järwe lima läbi määndanud, lippi-
nud ja lappinud, temale pastlanahast ja raudkarrast
paikajid pääle naelutanud, kuid see kõik ei tahtnud enam
hästi mõjuda.

„Seda oleks waja tõrwata olnud,“ ütles Jaak ja
pildus jälle kühwliga wett üle parda. „Aga kust ja kõik
ära saad ja jõuad.“

„Teie wõiksite nüüd küll omale ka parema loot-
fiku soetada,“ nimetasin mina.

Wana Jaak jäi mulle otja waatama, nagu oleksin
ma wäga suure rumaluse suust wälja ütelnud. „Dooh!“
ütles ta siis ometi leplikult, sest film langes halja pudeli
pääle lootfiku ninas: „Latsekene, latsekene! See teenib

küll veel. Sellega on minu isaija juba kalu püüdnud ja püüab minu poeg . . ." Wanamees lämmatas sõna suhu ära. See'p see tema nuktus oli! Poega ei olnud; ainult tütreid ja — väimehi. „Ei, ei,“ ütles ta siis, laskis ühe tirtsu suust ja mõttis pudeli. „Teist nii kerget riista ei ole enam terwes ilmas.“

Digus tal oli, tema küna, õhufene ja lamp nagu ta oli, libises kergesti nagu luif üle wee, kui temaga ümber oskafid käia.

„Riputa nüüd, poeg, oma pihik lepa otja, tõmba massid, sulad jalast ja kääna pükstijääred üles,“ manitses ta. „Siis mõta möla ja läheme merele.“ — Pihiku ja massidega mõtles ta minu kuube ja jalanõusid.

Mina tegin kuidas kästi, ja Henn käänas enese heinamaa pääle külili: üle kahe mehe lootfik ju ei kannud. Kahtegi kandis ta waewalt ja käis siis juba—westi ääre tafa.

Ega lootfikus istepinki ega muud ei olnud. Kästi hartjalu püsti keset sõiduriista pidiid seisma, üheainsa mölaga tõukama ja tõmbama ja tasakaalu ei tohtinud ühelgi tingimisel kaotada. Siis oli kohe westi lähedal. Aga mina olin temaga juba waremaltki tuttav.

Meie tõukafime äärest minema.

Wih-wih-wih-wih, kõhises lootfik läbi luha ja pilliroo. Suured, sinised wesineitsid tõusid lendu ja kabis-tafid tiibadega. Siis jõudfime kollaste lillede, latade kobrulehtede ja juurikate wahel. Saksti lõi suur hawi luhas ja ujus minema, juga weepinnal järel. Wana Jaaf kikkas nii armsa häälega, nagu räägiks ta oma lastega: „Kalafene, kalafene!“ — Siis kästis ta mind wasjakat kätt sõuda. Suured walged westiroofid ujufid lootfik

kõrval. Mina kiskusin paari tütti üles. Sitted on nende warred, nagu gummi toru katkeb wars põhjas ja tuleb weest wälja, mull-mull-mull tõusewad õhurullid nagu pärliid alt weepinnale. Paar õit oli Hennule ometi Marie jaoks waja muretseda.

„Ara kalluta, poeg, ära kalluta,“ tõreles wana Jaak. „Mis ja tühjade asjadega jahid.“ Aga minul olid juba õied warjule saadud.

Müüd tuli lahtisemat wett, siin kohal ei olnud ka järwe kaldal luhta, siin oli kallas enam mäda.

„Ara, poeg, solista, ära, poeg, solista, sõua ette-
waatlikult,“ manitses Jaak. „Siin heidame nooda fiske. Peata nüüd seisma.“

Wanamees pofis fumargile wõrkude juures, mis ta jäädi tegi, kas ta mingi kuntsi pidas wõi muidu pofis, feda aru ma ei saanud kätte. Siis käskis ta mind ringi sõuda ja hakkas wõrku fiske lastma. See sündis nii ette-
waatlikult ja taw ja mitte sõnakestki selle juures ei rää-
gitud. Wanamees näitas ainult weel käega kuhu mul
tuli sõuda ja wähenew nooda kuhi lootfiku serwal, kui ta
kafetohu rullifeste ring wee pinnal näitas, et toimetus korda
jai. Oh kuidas meie äritatud olime! „Sõua, poeg, kalda
poole,“ solistas wana Jaak. „Wiime kõie otsad äärde.“

Olimegi ääres. Mina kargasin lootfikust kaldale ja
— wajusin kõige kaldaga üle põlwede wette. Kallas oli
ujuw kamar. Wana Jaak kõhistas naerda, kui mina aralt
jalgadega wees sumasin ja ifka jälle uuesti wajusin. „Pole
wiga, pojake, pole wiga. See kamar on fitte, see ei katte.“
Temal oli hää naerda ja trööstida, aga minu säarikud!

Ja, kalamehe löbu ei ole maisemaa löbu. Kalamehe
löbu on märg.

„Jooffe nüüd, pojake, too meie mütt. Kust meie pääle tulime, sääl ta kusagil peab olema, rohu sees maas. Ja kutsu Genn appi wedama.“

Genn tuli juba ilma kutsumata ja paljaste säärtel poolest oli ta ka ennast ette walmistanud.

Mina töin müta, pifa, peene, hästi filedaks woolitud ridwa, kuhu puušt muna otša finnitatud, ja kuna nüüd wana Jaak meid Gennuga noota wälja pani wedama, hakkas ta, kui noot juba lähemale jõudis, ise müta wart kiiresti läbi pihu lastma ja mööda järwe kallast kui arušt ära summi! ja summi! wette mütna, kalu kaldalt noota ajama ja noodaga kalda poole tulewaid kalu tagasi kohutama, et nad paremad ega pahemat kätt nooda eest laiali et ujufs.

Teate, küll on äritaw noota wälja heita, weel äritawam on seda kaldale wedada. See ootus, kas kalakefi tuleb!

Nüüd olid nooda tiivad juba kaldal ja lõpuseid pidi kinni jäänud särje pojad läikisid kui hõbeehthed wõrgu küljes, ning nüüd oli noodapära ka juba maale tulemas. Ta tuli järwe lima ja kõntšaga, aga kus tema pärasopp wee pääl kiikus, sääl hiilgas ka kui haljast hõbedat — päris tühi noot ei olnud.

Noh, paar kamalu täit särje poegi, mõni hawi nolph ja kümmefond wählki ifka see jaak oli.

„Ei ole suurt õnne, pojakene,“ ütles Jaak.

„Oleme pisukeste õnnega loodud, siis peame pisukeste õnnega elama,“ wastas minna wana mõistufõnaga.

Kalad olid kotti koristatud ja noodapära kõntšast puhtaks loputatud. Tirtsti lastis Jaak läbi hammaste. „Kas sa tead, mispärasit sul õnne ei olnud? Sa ei wõtnud julgust alla.“

Ta tõi pudeli lootfiku ninast. —

Gennu Jaaku sõudsid minema, uut puhku noota sisse lastma. See kord jäin mina järve kaldale maha. Päikene hakkas juba alla veerema ja rääk rohu sees hüüdma, eemal kuuldus vesilindude häälitsemist. Järve teiselt kaldalt kostis ööpiku lafsutamine. Udu tõusis üles ja heljus mõnes kohas järve pääl. Kui kena oleks olnud, kui neid — sääski ei oleks olnud, kes pää ümber surufid ja nägu näpistafid. Parajasti olin ühe neist wereimejatest kae selja pääl furnuks löönud, ta oli enese juba täis wõtnud kui puif ja weri oli aga ainult järel, kui ta oma elu lõpetas. Mina hakkasin, filmas pidades kus kohal Gennu Jaaku enese noota sisse seadifid lastma, müritiw seljas, kallast mööda neile wastu astuma, kui korraga seljataga walju hüüdmist kuulsin.

„Tõõhhõi, tõõhhõi, kus ta nüüd l jää, wõta meil ka manu, ma lää ka ligi! Heeeeh!“ See „heeh“ oli selge triller, mida ilma nootideta üles kirjutada ei saa.

Ma pöörfin enese ümber. Neli inimest tulid, kaks meeste, kaks naisterahwast. Oma wanade filmadega mina neid ära tundma ei seletanud, aga hüüdja, selle ma tundsin häälest. See ei wõinud keegi muu olla kui mõisa kofk Beerfing. See oli tema wiis, juba kaugele suure kifaga tulla ja alati nalja heita. Nii lõbusat inimest kui tema, oli harwa leida ja kus tema nalja heitis, jääb hoidnud alt ja otfa eest. Sääb oli nalja ja kisa ülearu, ehk küll tema nali iialgi pillaw ja walus ei olnud.

Ja, wõi mina, kui ma kodus otjuseks tegin, weli Gennu täna uurimise otstarbeks Kniks-Mariiheni lähifonda wiia, seda uneski ette mõistfin aimata, et sellest

midagi ei pidanud wälja tulema ja meie ainult suure, Paabeli keele segaduse sisse pidime juhtuma!

Tulijad olid Beerſing, madam Muru, Mariihen ja veel üks hästi rehif — madam Muru oleks ütelnud: kee — noorherra.

Beerſing oli selle poolest iseäralik mees ja õieti uue aja iseloomu algkujud, et tema enese kuus keelt ütles rääkimat, aga ühtainustki neist ei mõistnud. Saksa keelt rääkis tema sandisti, Wene keelt wiletsalt, Läti keelt labaselt, Gesti keelt — no küll Te kuulete ise. Inglise- ja Prantsus keelt üteldi ta ka oskawat, — kui palju? Kes meil seda aru kätte sai. Saksa keelt kirjutada oskas tema väga hästi, selles keeles oli tema kooliharidust saanud. Küllap ta rääkides seda keelt meelega moonutas, et asi naljakam wälja tuleks, sest nali oli tema hing ja elu.

Teine iseäralik omadus oli tema juures, et tema igale inimesele sõbra kombel „sina“ ütles. Kui ta just sina ütelda ei tahtnud, rääkis ta alati nõnda et tal „Teie“ ka waja ütelda ei olnud.

„Herr Perpentikel ja herr Kaasik!“ esiteles madam Muru mind rehikule noorherrale. „Üks meie mõisa lantwirtsahwti Clewe,“ lühas ta seletades juurde.

Rehif noorherra andis mulle, kui talumehele, waevalt sõrmeotsasid katsuda. Mis amet temal mõisas madam Muru üteluſe järele pidi olema, sellest ei saanud mina veel midagi aru. Nii kaugale ei olnud mina kihelkonnakoolis Saksa keelega saanud.

„Herrschaftid¹⁾ on kõik kodust ära, Herr Baron ja Frau Baronin on Sakfamaal ja Berwalteri²⁾ omad

¹⁾ herrased.

²⁾ walitseja.

õitfid pühiks Schwiegerelternite¹⁾ poole, siis meie tegime enestele gemütlich²⁾ ja tulime spatseerima. Mina ütlesin, lähme Nõuni rahvast besuchima, sääl on täna frische Fische³⁾."

"Mes ja deu nuid Iorisa," rääkis Beerfing madam Muru kõnemoole wahese. "Ütle uteferrage era, kus jaffsa pu'a⁴⁾ ei om kotun. Uits om siin, teine sääl, un meie om siin".

Madam Muru naeris.

Mariihenil oli täna waewalt aega terwist wastu wõtta. Temal oli noorherraga tegemist. See näis ka hästi noorte neidude ümber ameleada oskawat.

"Herr Berpentifel," hüüdis madam Muru. "Kas Teie ka kuulete, kuidas Nchtigallid schlagiwad⁵⁾? Aks kiriküüt, kiriküüt ja tu-biits, tu-biits. Kuidas Teie enmast amifeerite⁶⁾?"

"Danke!" wastas noorherra lühidalt ja watras jällegi Mariiheniga Saksa keelt.

Aga see lühikene jutu äralõpetamine ei olnud sugugi madam Muru meele järele, ta algas sellepärast uuesti:

"Herr Berpentifel, was ist das, was dort rohu sees macht — rääks, rääks?"

"Das ist eine Schnarrwachtel,⁷⁾" wastas noorherra kärsitult.

1) naisewanemate.

2) lõbusaks.

3) wärsked kalad.

4) puha-lõit.

5) õõpitud lafutawad.

6) lõbusate.

7) See on rääk.

„Ja, ja, Narrwahter,“ finnitab madam Muru. „Ma olin vergetsinud. Meelest oli ära läinud,“ pööris ta ennat seletades minu poole.

„Mis ta nuid lorifa,“ ütles Beerfing. „See ju om rugi-rääts. — Pane nuid piipu pä'a kah,“ pakkus ta mulle paberosfi.

Mina seadisin suitsu suhu.

„No noorherra, kas ta nu ta'a ka wõi? Wõi om külland, lui om noor preili kjätta?“ pööris Beerfing sakfa poole.

„Danke!“ — Sakf wöttis oma paberosfi-toofi taskust.

„No kui ei ta'a fiis ei om wajag,“ ütles Beerfing rahulikult. „Ega mina ei om oma tabag maafi löwwan. See om pu'a ra'a eest ostan.“

„Ja, ja, see on sehr gut, kui herrad rauchiwad¹⁾, fiis Mückid ei stechi,²⁾“ kiitis madam Muru.

„See „Muffi,“ see temä om jääst,“ seletas Beerfing.

„Ja mis on „Elewe“, mis madam Muru selle noorherra mõijas ütles olewat?“ küsisin mina salakesti.

„Ehelöwe?“ ütles Beerfing. „Kui see om pane maakeeli ümber, fiis om abielu-loukoer. Om ka löwi kah, kus saa küla tudrik ligi. Aga mudu om mõisan walitsejast oppime. — Sinna poisfi, pää om fellgä, kus ätt om ra'a.“

Jutt jäi pooleli, sest wana Jaaku Gennu tulid lootfituga sõudes. Noot oli sees.

„Tšöhhöi, tšöhhöi!“ hakkas Beerfing karjuma ja käsa laotama. „Lää nuid appi, lää nuid appi!“ Krapsti

1) suitjetamad.

2) pista.

tõmbas ta noorherra õlast finni ja wedas tema jalgu pidi wette kaasa. Siin kohal oli kallas õhufene, kõwa ja kiwane. Saksa rabelemisest hoolimata ta teda enne lahti ei lasknud, kui selle jalad juba hästi märjad olid. Ise tema jooksis oma säärsaabastega pea põlwini wette ja karjus ikka tšõhõi ja tšõhõi.

„Ein Berrückter ¹⁾!“ ütles saks, tampis jalgu tahedaks ja kuiwatas taskurätikuga säärikuid.

„Er macht ja nur Spafs ²⁾!“ waigistas madam Muru. Et Mariihen ka kuiwatada ja kahetseda aitas, siis oli saksa meel ka palju lahtem, ta ei rikkunud kellegi hääd tuju.

Sennu õnn oli palju parem olnud. Kui nooda-pära maale tuli, oli see kalu täis ja täis. Kuidas sääl widises ja nudises, üks elaw huni! Wana Jaaf waatas seda asja päris haleda meelega päält, kalad olid ju nagu tema lapsed, kellele liiga ei tohtinud teha. Paraja jao oma jaoks tahtis ta neid wälja wõtta, mitte enam. Ja nüüd oli neid nii palju! Ta küürutas nooda pära juures, oma käega pildus ta, mis parajad armas olewat, murule, kusti meie nad kotti korjamine; kõik pisemad, kõik tiu-karbidki, mis noot järwe põhjast oli kokku kraapinud, wiskas ta wette tagasi.

Nooda päras rabeles enese wäikeste kalade keskest ilus suur judak pääle. „Sudakk, judakk! Tšõhõi, tšõhõi, waata nuid, kus om kala!“ karjus Beeršing ja oli kápaga judaku küljes finni. „Ei, ei, ei, latšefene,“ tõrjus wana Jaaf teda eemale. „See on mõisaherra jagu.“

¹⁾ üks pöörane.

²⁾ Ta teeb ainult nalja.

Ettemaatlikult pani ta kala tagasi vette. „Parun tõi judaku seemne järve ja mina olen temale töotanud, et mina enne kümnet aastat ühtegi neist välja ei võta.“

„Mina ju om moisa härra, mis sa nuid tee, anna kala hjätta,“ mangus Beerjing. Aga judak, kui enesel jälle harilikku wee oimude ees tundis olevat, pühkis kui nool minema ja wana Jaak naeris.

Rõige wiimaks tuli suur haug nähtawale. Oh kuidas see sabaga enese ümber löi ja rabas. Keela, kaitse kätt niisuguse lõugade wahete juhtumast, küll sellel aga olid kihwad. Seda sai wana Jaagul päris kabe käega pidada ja tõsta. Nüüd oli ta heina pääl firuli. Wana Jaak waatas teda päris kahjurdõmuga ja parastas: „Dled sa, latsekene, küllalt teisi söönud, nüüd sööme su enese.“ Rõik imestlesid suurt looma, saks läks teda kogu näpuga katsuma ja sai säharduse lafsu sabaga silmade wahete, et ta peaaegu pilali oleks kuffunud.

Oh kuidas madam Muru ja Mariihen saks kahetsefid. „So'n dummes Thier! Läßt nicht mal in die nähde geh'n¹⁾.“ Gennu filmis wälkus pilkamine: tema saksu ei sallinud.

Nüüd oli ka aeg Gennu saksale esitleda. „Minu wend ja hra Berpentifel, üks landwirtsahwoti Elöwe,“ ütlesin ma enese teada wiisakalt.

„Mis?“ kätitas saks ja tema käsi läks rusikasse. „Kas teie tahate mind pilgata?“

„Kuidas nõnda?“

Beerjing jai weel appi ja seletas saksu waigistades: „Mis ta nuid pa'anda, ega temä ju Saksa keel ei

¹⁾ Niisugune rumal loom. Ei lasse lähedalegi minna.

moista. Tema lää ka kenelem, un siis ei tule wälla.
— Mis sa deu lorisa, ku ja ei saa sellgä," töreles ta minuga.

Saks urises weel midagi ja hakkas jälle Mariihe-niga juttu ajama.

Henn oli pahane ja ütles: „Mis sa niifugusti lähed liigutama, see ju nagu ära kuiwanud murumuna, tolmab kohe.“

Kalu oli küllalt. Wana Jaaf loputas nooda pära, siis tõmbastime wörgud heina pääle laiali kuiwama. Beerfing seadis ennast kalakotti kandma ja kutsus saksa appi, sak ei tahtnud. Kura Henn jalandude järele läks, wõtsime meie Beerfingiga kalakoti puuga waele.

Walged lilled jäid — lootfiku jermale!

Siis meie läksime Nõuni poole. Kalakoti kandjad kõige ees, siis Perpentitel, Mariihen käe all, ja wana Jaaf madam Muruga. Wiimane hoidis ennast wana Jaagusti hästi eemale, sest see oli pea üleni märg ja limane nagu kalamees kunagi. Nõige taga tõndis Henn, tufajelt ja üksi, jalandud käe otjas. —

Nõuni läwe esine muru oli pühadeks luuaga puhtaks pühitud nagu toa pörand, kuskil ei olnud märgata, et siin muidu ka seapõrsad wabalt ümberjooksid. Läwe kõrwal seisid pühade kased. Sunapuu aia pääle olid walgets küüritud pütid ja tannid pleekima pandud. Poisid istusid muldre pääl särgi wael ja walgete kaltsadega, nagu luiged.

Need Mulgimaa keerd-kaltsad, need on ka kadumas. Oh kui kenad need olid! Alt hästi kitsad ja ahtakesed, et raske oli jääremaja neist läbi saada ja päält wärwli alt nii awarad ja hästi kipro kortsutatud. Wana Raidi-

Jung — Jumal rõõmusta tema hingeseft — seletas alati: nimi „kaltjad“ olla Prantsuse keeleft pärit. Prantslased hüüda oma sääveriideid „Caleçons“ideks.

Wana perenaine tuli toast nii walge ja puhas — tüdrukud, ka walgete jalkidega taga järel — naerul suuga meile wastu.

„Ujuh, pühapäewa rahurikkujad,“ tõreles ta moodi päraft. „Päewakene juba ammu loojas, nemad jahiwad ifka alles järwe pääl. — Wõtte nüüd kalakott,“ ütles ka tüdrukutele, „ja minge kalu puhastama.“

Wana Jaak kadus ennast harima ja perenaine temale puhast särki andma. Meie Hennuga istujine muldre pääle poiste juurde jalgu puhastama ja jalandufid otsa tõmbama. Saksa wiis Mariihen tuppa. Beerfing larmas mis ta wõis ja ei jätnud kedagi rahule.

Mariihen tuli meid ka tuppa kutsuma. „Siin on must istuda,“ seletas ta. „Siin nühiwad ennast wahel loomad.“

„Mis ta nuid, mis ta nuid,“ ütles Beerfing. „Meil om fiin hää ülearu. Istu ka fiin,“ ütles ta, wõttis Mariiheni kinni ja surus meie wahele Hennuga istuma. „Mis sa deu jaksaga jahi, waata kus fiin om kaitis pere-mees, mis om sinu jagu.“

„Ei, ei, bitte, tulge tuppa,“ rabeles Mariihen enefe Beerfingi käest lahti. „Tulge, tulge, külaline on üfki!“ Ise ta juba kaduski.

„Sina ka om loru,“ tõreles Beerfing minuga. „Mis sa deu nofise, lafe tudrif ära lääma. Pane käppa pääle,“ mütkas ta Hennu olast. „Sinu om kroonu meest. Kas sinu ei tää, kus kroonu pane Turgimaal käppa pääle un utle, see om minu, fis om temä?“

Wana Jaak tuli, juba ka puhtasti riides, toast pudeliga ja palkus enne meile, siis poistele pühade jalga. Jälle oli Beerfingil asja pudeli juures mekutada ja nalja teha: „As ja raibe, full om ää, full om ää!“ Siis kadus ta läbi käsivarava marjaaeda ja karjus jääs: „Mina otfi ka, mina otfi ka puhmast, kus wana Jaak niantš jai. Heeh! Siin om, siin om, ma löwwä kah,“ karjus ta ja tuli siis oma warem finna ära peidetud pudeliga tagasi.

No, misjugune see pühade hakatus siis weel pidi olema? Suwe öö — nii mahe, rahwas nii rõõmus! Urge kartke, ega meie ennast täis ei joonud. Mina jutustan ainult kuidas Gesti talus pühi wastu wõeti.

Wana Jaak toetas enese ka muldre pääle, wõttis hamme kaukast wäikesed käärid wälja ja kutsus pois- Hansu habet pügama. Hans waidles wastu, et pime olla, parem hommiku. „Ah, mis,“ ütles wana Jaak, „kus ta pime on, loe kas wõi kirja. Tule, tule, silu wähe üle, ega siin suurt waja ei ole.“ Hans hakkas siis pügama ja nippis, näppis kui päris õppinud habeme- ajaja. Wana Jaagul oli ainult waja wahel sülitada, kui käärid hästi ei lõikanud ja habeme kontsjud fikutada said.

Perenaine tuli madam Muruga toast Beerfingi palwele. Beerfing tulgu kalu keetma, tema olla kofk ja mõista saksja suppi keeta. See kawalus oli muidugi madam Muru wäljaarwatud. „Kommen Sie, kommen Sie,“ püüdis ta Beerfingi minema meelitada.

Aga Beerfing tõrjus kahe käega wastu. „Mis ta nuid, mis ta nuid! Pane natuks wett, natuks soola, natuks woid ja piima ja kui om, terä pipart, jis om supp mis supp, kas söö wai läsi haige.“

„Tulge nüüd, tulge pääle,“ palus perenaine. „Siis mina õpin ka veel saksa suppi teetma!“

„Saksa suppi?“ ütles Beerſing põlastavalt. „Ega see saksa suppi ei om mõne asi. Kas teil om buljongi, piparpürtſi, mürtſi, loorberlortſi ja — ſidronid?“

„Di Zumalufene,“ ütles perenaine ja lõi kaks kätt kofku. „Ei ole. Ei ole kuulnudki!“

„No kui ei om, ſiis saksa suppi ei saa teeta,“ ütles Beerſing. „Keedä nuid eſi, wana perenain,“ palus ta. „Keedä nuid eſi, nõnda kui ſa iki wana Jaaku keedä. Sis juba om eege ää küll.“

Ei wältanudki laua, ſiis kutsuti meid tuppa kalasupile.

Tubadeſt olid kärpsed wälja tuulutatud, woodi päetſites lõhnamad kaſed, walge liiw ja tükkideks lõigatud kalmuſe lehed põrandal, — oh kui ſuiſtepuhalik! Auraw ſupi waagen laual kiſtus juu wett jookſma.

Mariihen ja noorherra ſeiſid akna all, — nõnda palju kui mina mõiſtin, oli neil kirjajirjutamiſeſt kõne.

Paluti lauda iſtuda. Saks ütles wana perenaisele: „Palluge minu enne üks glaſſi weſi!“ Perenaine ei mõiſtnud kohe, mis ſaks tahtis, aga madam Wuru jookſis joogiwett tooma.

Sõõgilauaol oleks ſaks wana Jaagu pea ära pahan-
danud. Tema küſis ilma ootamata: „Millal ſiin ſaab poſt ümber kantud?“

„Mis poſt?“ küſis wana Jaak umbuſklikult waſtu. „Meil ei ole midagi poſti — wärawa poſtid on, need on maa ſees kinni. Neid ei kanta ümber. Meie kuntſi ei pea.“ Alles kui ära ſeletati, et ſaks kirjade kodu kätte-
toomist mõtles, jäi wanamees rahule.

Supp söödi, meie Hennuga ehtisime minema. Hennul ei olnud nii kui nii hää olla. Di, misjuguise kandami kalu andis wana Jaak meile ofsa ofsa koju wiia. — Mõisa rahwas jäi kõik weel Nõunile maha, Beerjing tuli meid paar sammu saatma ja ütles tee pääl:

„Mis ta lase niants saksa Mariiheni manu mahferta, siants wõta näusl, kui sa om õige peremeest.“

Mina kehitasin õlgu. „Noorte laste asi. Neil keeled juus . . .“

Beerjing läks tagasi.

Tüki aja pärast algasin mina Hennuga juttu:

„Sinul ikka õigus oli, kui sa ütlesid, et linna wigurid kaowad pea juurest. Mariihen oli täna juba palju enam minu meele järele. Pää ei olnud tal ka enam ära moonutatud.“

Henn jäi mulle ofsa waatama. Siis astus ta jälle edasi ja ütles:

„Jõõbil ikka on.“

Enam ta ei ütelnud midagi.

III.

Surwi õitses edasi ja edasi õitses Henna tusa-tuju. Mina katsusin mõnikord juttu Kniks-Mariiheni pääle wiia, — Henn waikis enamasti. Muud kui tema silmist paistis niisugusel puhul warjatud sala haledus wälja.

Mina wilusin aegapidi selle mõttega ära, et Mariihenist wennanaene pidi saama. Et ta minu meele järele ei olnud — no ega mina teda wõtta ei tahtnud. Armastas Henn teda — inimese tahtmine on ju tema

taemariit; Mariihen oli ju weel nii noor ja Genn — küps inimene, küll ta temast asja teeb, kui ta juba käes on. Geftikätt oli ju Mariihen weel leeritamata ja aega küll. Nõnda trööstifin mina ennast ja oleks häämeelega näinud, kui Genn oma tahtmist oleks saanud. Ma püüdsin siis Mariihenist ennemini hääd kui halba rääkida.

Uga waadake, mis sellest wälja tuli. Genn hakkas arwama, et mina ise . . .

Uhel pühapäewal kirikust tulles, — Mariihen oli ka kirikus olnud ja meie olime teda teretanud, — ütles Genn päris ootamata: „Kuule, fina, Mariihen meeldib sulle, ma kuulen seda sinu jutust-kõnedest. Beerfing ütles täna, Berpentikli noorherra hulluda pea üle iga õhtu Nõunil. Pea selle asjaga wahel aru, ära lase last ära rikkuda. Räägi Nõuni rahwaga üks tõsine sõna.“

Ma ufun, ma unustafin Gennule otja waadates wist . . . juu lahti. Kas Genn sõge oli? Mina?

Siis hakkafin ma suure häälega naerma.

„Mis ja naerad,“ ütles Genn. „Siin ei ole naerda midagi. Mina mõtlen nõnda, kui ma ütlen.“

„Ei, ei, mina ei naera sellepärast. Mina naeran, et mina kõil see aeg arwafin, et fina Mariihent pääle mõtled ja fina jälle arwad, et mina . . .“

„Mina,“ ütles Genn. „Mina niifuguseid asju ei mõtle. Uga finul sünnib naine ära wõtta. Kawa sa ootad? Uhe ifka pead wõtma.“

„Kas tead, Genn,“ ütlesin mina. „Räägime õige forra ühe mehe sõna. Sina tead, et minuist naise wõtjat enam ei saa. Seit päewast saadil, kui Wangu Mai minu kohta oli ütelnud „wana inimese kont“, sellest päewast olen ma selle mõtte maha pannud. Kas ta nüüd

ütles eht ei — Mai läks pärast ka veel minu wanusele mehele — seda ma ei tea, aga see on kindel, et mina naist enam ei võta. Aga sina, ja oled alles kolme-kümne aastane, naine peab mehest kümme aastat noorem olema, nõnda on sünnis. Mina sooviksin, et sina omal ajal Mariihen kofid. Mina tahan oma talu poole häämeelega siis sinule ära anda ja ise sinu kõrval waguft elada. Mõttele asja üle järele. Kui ja soowid, olen mina häämeelega walmis Nõuni rahwaga sõna-laks rääkima, kui ja ise oma mõtetest neile ei tihka märku anda, enne kui Mariihen leeris ära on läinud.”

Genn katsus naeratada, aga suurt sellest wälja ei tulnud. See oli enam niisugune iseeneft ette naeratamine, kus huuled ainult wärisewad.

„Minu pärast ei ole üht waja teha, ega teist,“ ütles ta karmilt. „Minu pärast söögu teda juft.“ —

Järgmistel päewadel püüdis Genn enmast rõõmsamana näidata, oli näha, et tema oma tundmustega wõitles ja neid warjata püüdis. Tal oli piinlik mõtelda, et mina eht asja aimasin, — minu arwamist tahtis ta waleks ajada. Tema wõttiski nüüd püsift jälle ärale ja läks wahetewahel, kui töö aega andis, metsa hulkuma.

Mina jätsin ta rahule.

Tafahiljuseft sain aga teada, et Genn mõisa rahwaga läbikäimist otfts. Beerfingiga läis ta jahil. Sellel oli nüüd, kus jaksad kodust ära, ka aega hulkuda. Genn tahtis Berpentille-jaksa kohta päewakorral olla. Tuli süte all õogas siis edast, enam kui enne.

Ühel päewal, see oli kolm nädalat enne Jaani-päewa, kui Genn jälle püsiftiga hulkumas oli, ei tulnud ta õhtul õigel ajal koju. Alles wastu hommikut tuli

ta ja katvus nii wargji tasahiljufesi woodisje pugeba, et mina mitte ei pidanud kuulma. Mina olin aga ülewal ja kuulsin ka, kuidas Hennule uni ei tulnud ja kuidas ta woodis wähkles ja waemles. Mul oli temast wäga hale meel, aga kuidas sain ma aidata!

Ja, ja, armastus — kui ta wanemas eas inimes-tesse kinni hakkab, siis ta wapustab hinge põhjani.

Teisel hommikul ei tulnud Henn woodist wälja ja kaebas pääwalu üle.

Mina uurisin Kreuzwaldi „Kodutohtri“ läbi, keetsin temale palawat teewett, pakkusin ennast apteeki minema, aga Henn ütles, tal ei olla wiga midagi. See natuke pääwalu minna warsti mööda. Kui mina weel edasi rääkisin, sai ta wihafeks, kargas woodist üles ja ajas riided selga. „Noh, nüüd olen ma terve, kui sa mind muidu rahule ei jäta,“ ütles ta päris kurjalt, liskas aga siis pehmendades juurde: „Ega ma ometi mõni titafene ei ole, keda lohe peab arstima, kui tal midagi wiga on.“

Midagi pidi Hennuga juhtunud olema, aga mis? Ma wõtsin nõuks Beerfingi jutule minna, ehk saab sääl targemaks.

Selsamal päewal oli mul waja wallamaja juurde wolikogu istumisele minna. Sääl kõneldi naljakat uudist ja naerdi selle üle palju: Nõuni rahwas olla oma tütre Sassa leerikooli wiinud.

Soo soo, see oli siis Henna haiguse põhjus. Tema teadis juba. Waene Henn!

„See f madam Muru!“ Nõnda sõimasin mina salafesi ja pärast koduteel üksi päris lausa. See oli see Nõuni rahwa paha ingel. See oma saksufega, millega ta teistele ka kaela tungis. Tema temp oli see,

et lapsel ristimisel juba Mari asemel Marie nimeks pandi, tema temp oli see, et Mariihen pärast kergema elu kooli wiidi, tema wedas sakskuid Nõunile kofku ja tema nõu oli ka see, et Nõuni rahwas selle kuulmata narritüki tegi ja oma lapse Saffa leerikooli wiis.

Kirikfanda pääle olin ma ka kuri, et see niifuguse rumalusese läe wastu sirutas ja seda sündida lastis. Mina mõtlesin enese leeriaja pääle, kui armsaks oli seesama õpetaja meile need tunnid ja nädalad teinud, kuidas oli ta meie kõitide südamed Isfandale ja kogudusele wiinud wõita; ta oli oma läe meie neerudesse ja soontesse osanud panna, — kuidas tahtis ta Mariiheni juures sedasama korda saata? Need paar wiletsat sõna Saffa keelt, mis Mariihen õskas, nendega ta ometi kaugele ei faanud. Katekismust ja piiblitugu oli Mariihen külakoolis muidugi ainult emakeeles õppinud. Kuidas mõtles kirikfand tütarlapse südant liigutada, et teda Isfanda pruudiks ette valmistada? See kõil oli mulle kui mõistatus. Miks kirikfand niifuguse tembu tegi ja Mariiheni Saffa leerikooli wastu wõttis? Minu wana armas õpetaja, kes minuga ühes noor oli olnud ja nüüd wanaks faanud?

Ma mõtlesin kirikfanda juurde seletust küsima minna, aga — mis õigus oli mul seda teha? Mis ast minusse puutus? Kuid madam Murule, sellele tahtsin ma korra sõnakese tött suhu ütelda.

Waene Henn, nüüd oli minu lootus õskas! Saffa keeles leeritatud Gesti tütarlastest enam talu perenaist faada ei wõinud. Kõil ilm oleks naernud.

Teisel päewal tegin ma Hennuga juttu ja küsisin: „Kas sa oled ka juba kuulnud, et Nõuni rahwas oma Mariiheni Saffa leerikooli on wiinud?“

„Pistku nad ta wõi . . .“ Henn ütles ühe wäga

rumala sõna, mida meie rahvas kahjuks jägedasti tarvitab. „Mis minul sellega asja on?“ küsis ta ja vaatas mulle furjasti otja.

„Ei midagi, ma muidu rääkisin . . .“

Henn suus müüsi pähe ja läks lävest välja.

Ja mina läksin esimese südametäiega kohe mõisa, madam Muru käpile võtma. Ma tegin esiti aedniku juurde asja, läksin küsima, kas paar hääd sorti õunapuud sügisel osta ei saaks. Aednik oli ladus mees, sellega läksime siis Beerfingi juurde ja viimaks kõik kolm koos juhtusime nagu kogemata ka Murude poole. Muru ise ei olnud kodus, aga madam Muru tegi hirmus meelise näo ja rääkis juurest häämeelest, mis tal olla, et neid ka kord olla „besuchima“ tulnud. Lapsed pidid kõik ninade puhastamise järele külalistele „knifju“ tegema, enne kui nad teise tuppa ära saadeti.

Murude elutuba avaldas igapidi eht Gesti-fakste maitset. Tagaseinas oli poleeritud kummut, kummuti pääl klaaskasti kõikjugu kributrabu iluasjadega, wärwitud pühade munadega, paberist inglitega, õnnesoovi kaartidega, kõik ilusas kogus kohewile seisma seatud. Madam Muru kuld rinnaehe oli ka siin. Kasti pääl istus uhkesti portselanist puudli-koer, nagu neid laste mänguasjade poest kümne kopita eest saab osta — põetud kohad luminalged, pügamata lakk ja sabaots süjimustad. Ta wahtis nii toredalt, uhkete ja tuimade filmadega, nagu tahaks ta ütelda: Kas näete, kui kalliste mälestusasjade pääl kõik mina oma taguotsjaga tohin istuda?

Kasti kõrwal pahemat ja paremat kätt kirjudes waasides ajasid ennast kaks paberist lillede „pufetti“ hästi laiali ja kohewile. Rohelisest klantspaberist lehtede

jeaft tõusid kirjud roosid farmaste traat-warte otsas üles, kõik hästi loomuvastu sirged ja õieli — lumivalged ja weripunased roosid, üks niisama suur ja sugune kui teine. Ja kõik kortsu-wahed hästi mitme-aastast tolmuga täis.

See wäikene wäljanäitus kummuti pääl tegi madam Murule alaliselt palju muret. Laste pärast. Oh kui palju olid piisikesed peksa saanud, enne kui nad nii kaugele ära harinesid ja kallid asjad kummuti pääl rahule jätsid. Ja iga lapsega hakkas seesama tants jälle uuesti! Madam Muru ei saanud sellest iial lahti.

Seinal kummuti kohal seisid hästi kiiskawas kulutatud raamis — ehk küll muidu kulda siin toas kuskil nii palju ei mõistnud aimata, et seda juba seina pääle sai riputada — eredate wärwidega Italia lille-müüja naisterahwa pilt, hästi kirjude lilledega korwis ja kübaral, rinnad pool-paljad.

Selle suurema pildi kui keskpunkti ümber rippus terve fogu „pottereisid“, päewapilta, odawate wiiekopikaliste, pressitud paberist raamide sees. Et niisugustesje raamidesse päewapilta õhufindlalt ei saa klišiertada, siis olid „pottereid“ õhu ja walguse käes wäga luitunud, efsialgne pruun wärw oli wihalehekarwa kollaseks muutunud, mõnel madam Muru tuttawatest olid nina ja filmad näost wälja pleekinud ja näojoonte asemel ainult weel kollane paif järel. Aga madam Muru teadis neid siiski kõiki nime järele nimetada. Sääal oli Mulgi järgiga mehi ja weel krinoliniga naisterahmaid, madami „Freundinisi“ lapsepõlwe ajast.

Ukende ees olid kirjust sitfiriidest kardinaad ja woodi pääl heegeldatud ja kirjude lilledega wäljaõmmeldud maip. Selle pääl wiibisid majaperenaise filmad iseäralise hää-

meelega, ta walwas wäga, kas külalised jeda ka tähele panid. Mina oleksin jeda waipa mitme aastase pruukimise järele, ehk teda küll hästi oli hoitud ja selle all wiist iialgi ei olnud magatud — häämelega korra pesenud. Aga wõi niisugused wäljaõmmeldud lilled pesmist kannatawad.

Muud majariistad, lapid ja lauad olid küll, nagu mujalgi talutubades, laadalt pärit, toolid koguni Läti-maalt. Wiimased oli Muru aga ilusasti helekollaseks pinseldanud ja niisugust hoolt ja iluarmastust igalt poolt ei leita.

Nagu öeldud, madam Muru wöttis meid ime-lahkesti wastu, warsti oligi „koffi“ laual.

Kohwilaul weeres jutt ilma kunstita Nõuni rahwa pääle. Beerjing küsis kohe: „Kas sa nu ka juba tää, et Nõuni rahwas wii oma tudrik Saksa keeli sekapustit sõömän? Kui sinu ka mõtle, et sinu ka jääl on wäimeest, siis pühi nuid juu puhtan. Sinu ei jaa. Madam Muru jäe Mariihen peris sakjan wälla.“

Mina hakkasin etewaatlisult oma arwamist selle kohta awalbama, ei tahtnud kohe tormi joosta, oli ju ometi wastuwõtmine nii lahle — kuidas ja majapere-naise siis ära saad pahandada. Mina rääkisin puudulikust Saksa keelest, katekismusest ja piibililugudest. Aga madam Muru ütles: „Mis Teie räägite, Gotteswort¹⁾ on Gotteswort ja jääb Gotteswortiks iga keele pääl. Mariihenil on Saksa keel selge ja katekismuse raamatu olen ma temale ise wiinud, tal on wiis päätükki Saksa keeli pääs. Ilma sellela ju sinna wastu ei wõeta.“

¹⁾ Jumala sõna.

Mina katsusin vastu maielda, rääkisin emakeelest, südamel haridusest ja muudest niisugusest sügavatest asjadest, aga madam Muru lõi kõik minu põhjused furnuks.

„Mis Teie räägite,“ ütles ta. „Kes need teised leerilapsed jäävad Saksa leerikoolis siis on? Kingssepp Dimpsoni tütar, kardsepp Wartsi poeg, need on siin üles kasvanud ja ei mõista ometi paremini Saksa keelt kui Mariihen. Need ei ole kuhugi kooli saanud, mitte wallakooligi. Mis need siis mõistavad? Ega mõisnikkude lapsi jääb ei ole, need viivad omad lapsed Saksamaale leerikooli. Meie baronin oli oma baronessega kolm kuud Saksamaal.“

„Soo,“ ütlesin mina omas peremehelikus uhkuses, mis jälituteist „handwärfideist“ lugu ei pea, sest et need — nagu madam Muru õigesti ütles — kufagil koolis ei käi ja midagi ei loe — Gesti mees loeb ometi mõnd ajalehtegi. „Soo, siis Nõuni rahva laps on nende untsantsakatega ühe ree pääl istuma hää küllalt?“

„Nicht doch¹⁾,“ ütles madam tõsiselt. „Eääl on opmanni Alide ja ka metsasaksa poeg, kes ometi gümnaasiumi koolis on käinud.“

„No ja, jellepärast,“ ütlesin mina. „Kuidas siis kirjand nii kirju karja, üks on nii palju õppinud ja teine nii vähe — ühe kübara alla tahab saada?“

Madam Murul oleks vist selle pääle ka kohe vastus valmis olnud, aga Beeršing võttis temal sõna suust:

„Mis sa sina deu lorija, kui sa ei tää. See om pastorlungi asti, mis sinu ei om asja? Sinu om nuid

1) Mitte ometi.

juda täis, et ei saa Mariiken enda. Madam Muru om Mariiken ammu mõni Saksa kosilen walmis."

Mina siis jäin ka wait. Las' sai pääle iga inimene oma usu järele õnnelikuks, wõi mina jõudsin ilma targaks teha. —

Jaani päew jõudis kätte. Kuidas ütleb laulu salmike? „Ja tõesti armsamat aega ei saa, kui mida õõ enne Jaani toonud."

Jaani õõ. Oh kuis täis luulet ja lusti. Tuled läigiwad, rõõmsa rahwa häälitsemine, laul ja mäng ei rauged terwel õõl. Õnneheinu nopitakse ja pistetakse warjulisele kohale seina wahale. Nende õitsele löõmine ehk ära närtsimine peab siis nii mitme küsimuse pääle wastust andma. Suwe ilu ja rahwa rõõm on kõige kõrge-
mal tipul.

Jah, tõesti armsamat aega ei saa.

Uga ka juba päew enne Jaani on armas. Siis punuwad karjalapsed wanikuid, siis tõttab iga inimene, kellel wähegi wõimalik, furnuajale omaste haudasid ehitima. Galjast, hästi õtsitud lühikese muruga turmast, walget liiwa ja musta soo mulda, palju lõigatuid ja elawaid lillesid wiiaakse kaasa, igamees hakkab siis aednikuks, labida, reha ja luuaga ametisse, armsate hauakünkaid üles looma ja ehitima, igauks oma annete ja maitse järele nii ilusaks kui keegi mõistab. Galja muruga kanditud künka loob igamees üles, kui ka igauhe winkel ja loodlaud filmale kõige parem ei ole ja kungas igaford winklis ja loodis wälja ei tule. Musta mulda künka pääle ja walget liiwa künka ümber — see kõik näib wäga kena. Kes kunstnik on, lõikab musta mulla sisse hauakünka pääle rohelistest murukamarast risti. See on weel kenam. Ja

lillesid istutab igamees. Kes dieti kehv ja kellel muud paremat midagi ei ole, istutab oma isa, ema hauale ometi paari maasikamarja wart.

Nõnda sirklis ja winklis nüüd, nagu furnuaia waht Annus, nõnda ei oska küll keegi. Aga tema wõtab ka huaa päält kaks ja kolm rubla ja kust ta seda otstitud ilusa muruga turwast toob, seda saladusti ei awalda ta sellelegi.

Jaanipäewa, jelle oodatud päewa hommikul hiilgab kõik aus ja uhkuses. Siis on ju kabeti-püha, furnuaia jutlus. Üks kord aastas, Jumala looduses, haljaste puude warjus, sinise taewa all. Ilusamat jumalateenistust ei ole enam.

Keset wana furnuaeda lüüakse teibad ja waiad maa sisse, ehitatakse kaadewärk ja kantsel üles. Kõik ilustatakse roheliste okstega, wanikutega ja lilledega. Kantsel saab seda toredam, mida maitserikkam kellamehe oskamisest tema on meister ja teeb selle töö juure päämurdmise ja armastusega. Kõik tahab ette mõelda ja midagi ei tohi ära unustada, ka mitte seda wiltu lauakest kantsli äärel, kuhu õpetaja omad raamatud paneb. Kui kantsel walmis, läheb kellamees ise üles seda proowima ja waatab sellest rohelise tõrre taolisest ehitusest uhkusega ümber. Ja tema ise ei leia oma töö juures enam midagi muuta ega laita.

Kantsli ette tuleb siis altar, laud, kuhu pühitsetud kiriku riistad pääle pannakse. Altari wõre aset täidawad pingid.

See kõik on kaunim kui kusagil kirikus, päälegi weel, kui see ehitus wanade puude all seijab, mille oksad altari ja kantsli üle rohelisteks wõlwiks kofku lööwad.

Rõstri mehikese jaoks ei ehitata siia midagi iseäralikku, tema ronib tooli otja, kui lauluraamatu numbrid ette ütleb. Aga tema ümber koguvad mängukoori liikmed haljaste pasunatega, see annab temale oma osa au ja hiilgust.

Ja siis venivad maanteeid mööda suured tolmupilved lähemale. Nagu sipelgad pesa poole, woolab rahvas mustendavates jugades kiriku poole. Iga hing kõige ilusamates pühade ehtes ja — hästi tolmunud. Rahvast tuleb vedru- ja tööwanfritega, ratja ja jala. Naisterahvad, kellel kaugelt jala tulla, tulevad kergema astumise pärast paljajalu ja panevad alles kiriku lähedal kuskil kivi otjas ehk kraamikaldal istudes kingad ehk tuluuued pastlad jalga. Tõlla-Ants ja tema pere — nemad elavad kaugel metsa taga — tulevad kahehoobuse tööwanfriga, kuhu heinakottide alla vedrutavad puust loogad pandud, et halb tee ei põrutaks. Keegi ei jää koju. Sige wanad ja lehwad inimesed, keda täna ka furnuaial Isjanda armulauale võetakse, kes ilusas aias enesele warsti päris kodupaika loodavad ja selgesti ei tea, kas weel korra ajutiseks oma jalaga siia saavad, — need on juba eilsest saadil teel, sest tee oleks neile ühe päewaga ära käia liig piff.

Kes kaugel ja võõrsil elavad, need tulewad kõik sel päewal, sest paremat juhust kõikide wanade iuttamatega korra jälle kofku saada ei ole, kui Jaanipäewal kabeli jutlusel.

Siis puhastatakse tolm riietelt ja suure furnuaia kestkoht kogub murul rahvast täis. — Wägewalt kajak koguduse laul finise taewa poole — pasunad põrutavad hulka — linnufesed okstel kohkuvad ja kuulatawad. Ja siis peab

õpetaja jutluse — linnufesed puuladmus julgemaks jaades wõidistawad hulka. Jutlus on alles jutlus, hästi läbi mõeldud ja ettevalmistatud. Wanem rahwas kuulab põnewusega, noor rahwas läheb laiali — jalutama. Häbelikult natuke ja iga wastutuleja tuttawa ees ennast wabandades, et jutlust kuulma lähedale ei pääse. Wastutulejal on ka see sama wabandus, nõnda ei ole enese teada asja häbeneda kummalgi.

Ja furnuaia kõrwal kuusitus? Sääb on koguni teistsugune kisa. Sääb hirmuwad täkud. Iga puu küljes on kaks ja kolm hobust. Laad ei ole selle wastu midagi.

Kui siis jumalateenistus mööda ja furnuaial küllalt jutustatud, siis tullakse wanrite juurde einel. Perenaised wõtawad korbi-kotid wälja, mõnel on waka sees — korbid kui sulawad suus. Eks ole ju kõige parem wõi ja paksupiima aeg. Kes korpišid saaks ilma kiitmata süüa? Nemad on igatahes kiitust teeninud, sest iga perenaise uhtus on, kõigeparema korpišid oidsata teha.

Ka teedetud ja küpsetatud kanalaha on.

Wiinapudelid weel ei ole, sest — monopoli ei ole. Jaanipäewal kõrtsist seda osta oleks häbi olnud. —

Tänane Jaanipäew oli tähtis päew. Ka sakstele kihelkonnas. Saksa leerilapsi wõeti armulauale.

Meie Hennuga jäime ka, iseäranis Beeršingi kutsu mise pääle, Saksa jutlusele. Ja Henn tahtis jääda, ma panin seda otse imeks. Külla'p see ärawõõrutamise ja kalestamise pärast sündis. Henn tahtis näidata et asi temasse ei puutu.

„Saksu“ oli täna dieti rohkesti kirikus, ju neid mitmest kihelkonnast oli kokku tulnud. Aga ka eestlasi oli,

uudishimulisi nagu meegi, kes näha tahtsid, kuidas — Eesti laste saffana leeritati.

Uhes pingis istus Nõuni wanapaar, natuke nuftrate nägudega. Madam Muru oli neile jeltfi läinud ja sofiſtas iga filmapill mõlemile midagi kõrwa siſse.

Drel mängis ja „saffad“ piriseſid laulda. Nemad ei ole ju karjas käinud, kus nemad oma hääle pidid lahkeſ huiſtama? Nemad ei ole külatoolis käinud, kus nemad on saanud lauluwiisa õppida?

Nõuni Keet hakkas nüüd juba piſaraid pigiſtama, — wana Jaak ſülitas iga filmapill tirtſti ja tirtſti põlwele wahelt enese ette maha.

Saſte kohta käib jee nõudmine, et nemad tähtſatel filmapilludel muſtades ülikondades peawad olema. Wana Warts, tema oli lehw wanamees, palju laſi ja wähe tööd — muſt pill ſabakuub, õmmeluſe kohtadelt juba häſti läikima kulunud, oli tal küll noorepõlwe päiwift alles, aga tawalifeſ püſſid, neid ei olnud enam. Tema oli ſiis enesele — oli ju ſoe juwe aeg — muſtaſt kallingoriſt püſſid laſtnud õmmelda ja nõnda poja leerimife päewa auks kombe nõudmiſed täieſti täitnud. Kalew ehk kallingor, üſs muſt ta puhas Jumala ees. Inimeſed ehk ei tulnud lähemalt waatama ja ära tundma. Kehwa mehe üle ei tohi naerda.

Etis tulid torni alt ukſeſt kiriherra ja leerilapſed lauldes. Mariihen oli lumivalges riides nagu opmani Alidegi, muud ei olnud tema juures muſt, kui lauluramatu kaaned. Wõib olla, ehk ſüdamekene ka. Tema õrn näofene õhetas ja oli pea ſinipunane, kui oleks põſenuſtadeſt weri wälja purſtamas.

Kui ſiis õpetaja altaris noorte inimeſte-ſandidaati-

dele pihtikõne pidas ja neid usku üles laskis tunnistada ja see kõik Nõuni rahvale umbkeeles sündis, siis oli kui peaks wana paar niiskuse kätte ära sulama. Jaak niifutas ka filmist, muu rääkimata.

Häbi oli neil ka ja häda, — kõigi tuttavate filmad tundsid nad eneste pääl wiibivat ja — pilkawalt! Wana Jaagul tuli higi otja.

Igal asjal on oma lõpp, nõnda ka Nõuni rahwa piinal. Kui jumalateenistus lõppes, tungis wanapaar ilma tüdart ootamata läwe poole.

Meie astusime ka lähemale, õnne soowima. Wana Keet oli tänulik ja filus alandlikult ja armulikult minu käewart ja linus: „Tulge ifka ka täna õhtu meie poole, Jaak käis eila kalal. Arge mitte tulemata jääge!“ Wana Jaak oli aga seni Hennule ütelnud: „Sai see rumal tüff tehtud ja naistele järele antud. Arge mind sellepärast põlake!“

Süis tuli madam Muru Mariiheniga, uhke kui wõidumees, nõnda et tal lilled kübaratanu pääl tudisid. Seda wõis tema! Mariihen — ei tea, kas päewa tähtsus tema südame liikuma oli pannud? Silmad tal küll olid niisked.

IV.

Armastus!

Kui palju on sellest luuletajad juba laulnud ja jututirjutajad kirjutanud. Wana isa Jannsen wõrdles armastust meepotiga, kui ta ütles: „Oh armastus, sa kallid magus mefi, Önn fell', kes leidnud armufest.“ Zeine lord wõrdles ta seda jälle lendamise masinaga,

fui ütles: „Oh armastus, ja annad meile tiivad, kui linnufesel lennata.“ Koidula küll armastusest palju juttu ei teinud, seda enam teeb seda aga Koidula II., Anna Saava. Aga üks uue aja asi, nagu influentsa haigus, see armastus on, sest meie wanades rahwalauludes ja Kalewipojas ei ole temast kusagil sel wiisil kõnet, kuidas see ennast meie ajal päris silma nähes awaldab ja on.

Mimelt ka, kuidas see ennast weli Gennu juures awaldas! Mis Gennul nüüd waja oli oma armastust Nõuni Mariiheni pääle kinni panna, nagu mujal enam ilusaid tütarlapsi ei oleks olnud? Aga ei, temal oli waja Mariiheni armastada, tulgu mis tuleb.

Ja midagi ei wõinud sellest wälja tulla, sest Mariihen oli jaksaks leeritamise läbi omale tee Gesti talu-taresse kinni pannud. Tema oli nüüd jaks ja otstis teed jaks-tahakambri. Gennu jaoks ta ei olnud.

Ja wõi Genn sellest ise aru ei saanud. Wäga hästi sai ta aru, aga mis sa teed wõi oled — tundmused! Need on ju niisugused wastifud, et nad mõistust enesele midagi ütelda ei lase. Ja, kui tundmustel rääkawatel kael oleks olnud ja Genn selle oleks pihku saanud, kulla'p ta neil kaela oleks käänanud, nõnda aga...

Kes ise ära katjunud, kuidas niisuguste tundmuste mahasurumise lugu on, see ehk mõistab Gennu asja. Kellel aga niisugune wärt wõõras, eks sellele ole asja arusaadawalt ära seletada raske.

See on umbes sarnane lugu, nagu lambale willa selga kaswamisega. Aegamööda hakkab see asi, aegamööda kaswab will pikemaks, wiimaks paljudeks kasulaks, kõige wiimaks wanub wildiks kottu, lammas on sellega üleni kaetud, ainult jalad, nina ja kõrwad paistawad

weel wälja ja lahti ta sellest ei saa, kui keegi armu ei heida ja seda kasukat maha ei niida.

Isse võib lammas ennast palju nühkida, enne kui will tolt tolga järele katkeb ja pöösaste külgi rippuma jääb.

Ohj jälle, see on nagu puupapi wabrikus. Suure, wildiga kaetud rulli pääle langewad ihutud puu kiud ja katawad rullile forra pääle. Esiti õhufese firmi, aga see firm kaswab ilka paksmaks ja paksmaks, paksuks papi korraks, millest rull ennast ise kuidagi wabastada ei saa.

See on siis, kui asi aegamööda tuleb ja inimene ennast pikkamisi niisuguse tundmuse-kasuka sisse kinni mõtleb ja mässtib. Aga see võib ka äristi tulla.

Leidsin kord suure jämeda roheline tõugu. Loom oli nii raswane ja sarwiline, et minu uudishimu eremile löi, misugune jõmakas liblikat küll niisugusest wälja võiks kaswada. Ma panin looma karbikese sisse ja andsin temale hästi meelepäralisi lehti toiduks ette.

Teisel hommikul oli loom enese nagu halli udu sisse mässtinud, õhtuks oli see uduford juba tihedaks surmulinaks muutunud, ei tuuritud laua, siis oli sellest mäsimumest kardne kasukas saanud. Loom oli tupes.

Umber niisamasugune lugu on tundmusestega. Paremini jeda asja pillilikult ära seletada ei ole keeldud.

Hää meelega oleksin mina Hennule appi läinud, kui ma miskit teed oleksin leidnud, kuidas teda aidata. Ka see, kõigi narrivate asjade kohta filmad kinni pigistada ja Henn Mariihenile kosja wiia, ei oleks aidanud — Mariihen ei oleks arwatavasti Hennule tulnud.

Ja Hennuga ei võinud kõige selle asja kohta mitte

juttugi tegema halata. See oli niisugune haige koht, mis eemaltki puudutamist ei kannatanud.

Armastus õelbafse surmani kestvat. Kui see õige oli ja selle pääle mõtlema hakkasid — Genn oli nüüd alles noor mees — päris hirmu ajas pääle.

Genn tegi, mis ta võis ja võitles oma tundmuste vastu. Ühel õhtul istusin mina väljas lahtise akna all, Genn oli üksi toas. Ma kuulsin teda jääal kompsivat, nõnda et maja seinad värisesid. Kui ma läbi akna tuppa waatasin, nägin ma, et tema kirwe filmaga suurt naela oma woodi kohale seina tagus ja just suure südametäiega, sest tema kolkupigistatud hammaste wahest kuuldus nagu sissimine.

„Mis ja jääal teed?“

Genn kohtus. „Näed ju,“ urises ta siis. „Naela lõõn seina.“

„Mistarwis?“

„Mistarwis, mistarwis? Kõbara panen otja rippuma.“

„Kõbara ase on ju riidewarnas läwe kõrwal.“

„Säta mind rahule. Mina võin oma kõbara panna kuhu ma tahan.“

Soo soo!

Naela seina lõõmisel oli koguni teine tähendus. Genn töötas midagi, selle kinnitamiseks tagus tema naela seina, see oli töötuse jah ja aamen. Niisuguse naela lõime meie pärast seina, kui karstuse-seltji liikmeks astusime ja wiina ning õlle pruukimise maha töötasime jätta. —

Ühel pühapäewa õhtupoolel — Genn oli parajasti kodust ära — tuli meile külaline, Nõuni poisiks Ants, kes enne mitu aastat meil oli teeninud ja wana sõpruse

ning poolehoidmise pärast jagedasti meid vaatamas käis. Ants oli tubli ja otsitud töömehes wallas, wana Nõuni Jaak oli tema ainult sellelābi meilt kätte saanud, et kümme rubla palka aastas enam maksis, kui mina olin anda wõinud. Niisugust kainet meest oli harwa leida, tema oli nagu kõigi teiste wallapoiste president, tublimad töömehed määrasid oma palganõudmisi alati selle järele, kui palju Ants sai. Kõrtsi ja joogi pääle ei kulutanud Ants kopikutki, selle wastu pidas tema enesele ajalehe ja laenas omale ka külast raamatuid lugeda, kust niisugust kaupa teadis leida olewat. — Külatüdrukud ja iseāranis meie tüdruk Mari oleksid Antsu wõilustitaga ära sõõnud, aga Ants ei olnud jaada. Kas ta pidi mõisa-moonakaks hakkama, sest teist nõu töömehel maal, kui naisemehes hakata tahab, üle ei jää? Ja mõisa-moonamehe põlw ei ole mitte kõige sooritamam, iseāranis inimesele, kelle filmad juba natuke selginud. Ants kogus raha ja lootis lord midagi paremat ette wõtta wõiwat. Meie Mari temal wiist ikka filmas seisis, see oli märgata. Mari oli wõttaja inimene, terve ja tugew, hoidis enese ja oma ümbruse kangesti puhta ja niisugune asi tõmbab. Kuulu järele oli temal ka natuke raha kogutud ja ristiema käest oli ta ka midagi pärinud, — kui palju küll, seda ei teadnud keegi.

Mina kuulsin neid suures kambris lagistamat ja naerwat ja läksin nende jelsi.

Ants istus hästi lahmas mehe kombel atna all tooli pääl ja meie rahwas erewil tema ümber. Mina olin oma tulemisega neid nagu ekfitanud, sest kõnekõmu waihis.

„No ärge nüüd minu läbi oma hääd juttu-kõnet ja olekit segada laske. Kuidas käsi käib, Ants?“

„Tänan küsimast, peremees,“ vastas ta. „Käib käiksest siise ja teisest wälja — ärge pandke pahaks. Ei ole suurt uudist midagi.“

„Mis teie siis oma kodu pool ka teete? Talurahwas terwed kõik?“

„Terwed kõik jeda puhku. Wana peremees saatis Teile ka palju terwisid.“

„Mis sina neist wana peremehe terwistest siia kannad,“ ütles tüdruk Mari oma woodi äärest. „Sina too terwisid ka preili poolt, siis on koguni teine lugu.“

Ants naeris.

„Mina ootan ilka, mina ootan, kumas meie peremees Nõuni preili ära toob,“ naljatas Mari edasi. „Ei tea, mis ta veel tahab. Kas küllalt ei ole noor ja ilus ja koolitatud?“

Meil walitjes juba niisugune komme, et kõik talu rahwas nagu ühe perekonna liikmed olime.

„Oled sina aga tark küll,“ vastas meie poisjs Märt Marile. „Kas meie peremehele siis sakste molu hääd küllalt on? Nõunil on ju nüüd Saksa rida.“

Ants ei ütelnud midagi ja minu ole oli jutt natuke piinlik.

„Ants,“ küsis Märt. „Kas saad ka mõnikord joot-raha, kui sakste hobuseid finni seod ja hoiad?“

See kawalus kiskus Antsu suu lahti. „Meil ei käigi niisuguseid saksu, kellel hobused on,“ vastas ta.

„Wõi ei käi,“ ütles tüdruk Mari. „Mis kofilased need on, kes jala tulewad?“

„Kas mina tean, kas on kofilased, wõi mis. Wõib olla, käiwad miisjama. Wõi mina kõiki asju tean.“

„Sina ei taha rääkida,“ ütles Mari. „Kas preili aida juures magab?“

„Mis sina siis jüst küsid?“ Mari läks näost punaseks. „Mina? Mina küsin niisamuti oma peremehe pärast.“

„Sinu peremehel on see täiesti ükspuhas. Ja kui meie preili ka tõesti aidas magaks, saksa untjakud aita ikka jisse ei pääseks. Miks ja meie preilit kipud teotama? Teie ärge uskuge niisuguseid juttusid,“ pööris Ants enese minu poole. „Ihm tõukab ja teab, ega see siis kõil tõsi ei ole.“

„Mina? Mis see minule forda läheb?“

„Soo, wõi ei lähe forda,“ ütles Mari. „Kuidas siis muidu aidamehe emand oli kõrtsimammale welda teadnud: Meie peremehed tahta ka küll, aga Mariihen neile ei minna.“

„Kes siis sinule kõil niisugused jutud ja kõned kätte kannab?“ küsisin mina.

„No, eks mina ka teada taha, kes meile õige pere-naiseks tuuakse.“

„Kas siis meid niisuguste juttude ja asjade poolest veel rahule ei jäeta?“

„Dodake seni,“ ütles Mari. „Kuidas Teid wõib rahule jätta, kui Teil ikka veel need asjad ees seisawad.“

Ants tõusis üles. „Peremees, minul oli natuke Teie juurde asja.“

„Jaah?“

„Jefekstis,“ ütles Ants.

„Läheme siis tahakambri.“

„Noh, nüüd ikka preili Antsu meile on saanud,“ pilkas Mari. Ants ei teinud kuuldamatski. —

„Beremees,“ algas Ants tagakambriis. „Teie teate ju, et meil nüüd safsifuid koos käib! See üks, see mõisa jöngermann söimas mind ühel öhtul lurjuseks. Mina tahaksin temale lord näidata, mis lurjus on.“

„Miks ta siis söimas?“

„No see tuli nõnda ette.“

„Ja mis nõu mina selle juures võin anda?“

„Ei midagi, aga mina leidjin laks kirja õue päält maast, kus tuul neid veeretas. Teine on meie oma preiki firi, teine on safsakeelne. Mina tahaksin häämeelega teada, mis selles safsakeelses kirjjas seisab ja kas ta mitte mõisa noorherra kirjutatud ei ole. Ehk saaks temale kuidagi wingerpusti mängida.“

Ants wöttis laks kottuförtjutatud paberi tüffi ja pani laua pääle.

„Ja, aga — mis õigus on meil wõdraid kirju lugeda?“

„Mis?“ ütles Ants. „Ega's need mõned finnijed kirjjad ei ole. Need on maast leitud paberilipakad. Neid wõib igamees lugeda, kes tahab. Lugege, lugege, teises kirjjas on Teist ka kõne.“

„Soo?“

Minu uudishimu löi põlema. Võpeks ei olnud ärawisjatud kirjjade lugemine ka miski patt.

Ma wötfin selle safsakeelse. See oli nii hooletult kiira-käära kirjutatud, just kui oleks tõesti wares räpaste jalgabega paberi pääl jälgi tegemas olnud. Sagedasti oli tähti ja sõnu maha tõmmatud ja uuesti kirjutatud, — see pidi küll ühe väga suure loru kirjutatud firi olema. Aga lugeda seda sai.

Mina lugefin ja mida kaugemale ma lugefin, seda

enam süttis mu wiha põlema. Ma nimetasin wist päris kurtja, kui kiri läbi oli.

„Kas on mõisa noorherra kiri?“ küsis Ants põnewalt.

„Ei,“ ütlesin ma. „See ei ole mitte mõisa noorherra kiri. See on ühe Teie preili sõbranna kiri linnast. Wõta kinni, mõni linna naisterahwas, kellega ta sääl tuttawaks on saanud.“

Antsule mina kirja sisu pikemalt ei seletanud, aga siia panen ma ta eestikeelses tõlkes üles. Rahjaks ei oska mina Sassa keelest nõnda osawasti tõlkida, et kirjale tema täielik uulitsa maitse juurde jääks, nagu tal Sassa keeles oli.

„Armas sõbranna!

„Kuhu sina siis jäid? Maale läksid ja kadusid jäljeta ära. Kõik sinu wanad austajad küsivad sinu järele. Miks ja ka korra linna ei tule? Iga-vesti maal, rumalate talupoegade hulgas, kuidas ja seda wälja kannatada jõuad?“

„Meie Elfriedega elame endist wiisi ja lustiliselt. Elfriede uuem austaja on nüüd hra Lehepuu, sinu wana austaja, ära sellepärast kuri ole. Mis filma eest, see südamest. Mina olen ka ammu Alfrediga murdnud ja waba nagu lind oksal. Elagu priius! Maitsekem elu, seni kui weel puna palgel on. On see mööda, siis on muidugi kõik läbi. Ei ole paremat, kui mehi ninapidi wedada nagu koeri. Mõtlesin ometi, minul oli ka üks tõsine armastaja, üks noor koolmeister maalt, kes siin Wene keele kurgustel käis ja neli nädalat meie hoowi pääl elas. Sitti ei julgenud niisugune filmigi üles lüüa ja mina pidin temale palju lahkeid ninasõrmeid tegema, enne kui

ta julgust wõttis ja mulle eestifeelseid armastuse salmikuid hakkas tegema. Noh, mina olin ka nii waga ja püha, niisugune Mariell, kes weel wile õhugi ei ole näinud. Sa tead, kui ma tahan, siis ma wõin. Oh kui luuleline aeg see oli. — Siis tuli ta oma joorwidega wälja. Temal on maal koht, sireli põõsad läwe ees, kuus õunapuud aias ja sada-wiiskümmend rubla palka. No niisugusele oleksin mina just paras olnud, tema lehma lüpsma ja siga söötma, tuba lapsti täis. Tead, koolmeistritel on alati palju lapsti. — Mees läks siis kui walgust rabatud.

„Mina mehele ei lähe. Weel kord: elagu priius! Kui kanawarbad filmade äärde asuwad, eks siis ole aega küll mõnele kotti pähä ajada. Uhe ifka saab, selle juures ma ei kardagi.

„Nüüd on siin üks noor raudtee ametnik, see teeb minule wäga armsaid filmi. Kui mina kuhugi lähen, siis on tema ifka juba ees. Mina teen, nagu oleks ta mulle õh. See tõmbab. See on wäga lõbus, neid narrisid mopsida. Wõib olla, et ma tema ka weel wõtan, eesikätt ei ole mul selleks lusti.

„Sinnaš fantatse nüüd wäga palju üht riidetükki, selle nimi on „Keep.“ Minul on ka juba.

„Lase ometi enesest midagi ka kuulda.

„Sinu truui — warsti wana tüdruk, aga ifka lustiline

„Matilde.“

„Preili A.-l, selle juures sina olid, on nüüd neli maalt tüdrukut, need on kõif wäga tosfifesed, — mina ei käi nendega läbi.“

Ants oli päris nuffer, et kiri mõisa noorherra kirjutatud ei olnud, tema oli jeda lootnud. „Üks ta kõik,“ ähwardas ta. „Küll mina temale weel ifka ühe tüki mängin, kui ta oma meil jõlkumist ei jäta. Lugege nüüd see teine kiri ka,“ ütles ta.

See teine kiri oli Mariiheni vastus linna preilile. Ma panen ka selle sõnasõnalt üles. Mariiheni kiri oli vähemalt selge, tema oli külakoolis kirjutama õppinud. Kiri oli ilma lõputa, näha oli, et see pooleli jäi.

Ta käis nõnda:

„Armas Matilde!

„Anna andeks, et mina Gesti keeli kirjutan, aga mina kardan, et Saksja keeles minu kiri väga täis wigasid saab ja sina selle üle naerad. Mina sain sinu kirja kätte ja olen ennaft väga rõõmustanud. Herr Lehepuule võid sa velda, et mina iial tema meelitamisi ei ole uskunud. Teiste wanade Verehritele ütles palju terwist.

„Mina olen nüüd ka leerikoolis ära käinud ja sain Jaanipäewal confirmeeritud. Mina ei ole mitte linna saanud, sest et wanemad ei lase.

„Maal ei ole mitte nõnda halb elada, kui sina mõtled. Talupojad ei ole ka mitte nõnda rumalad kui sina arwad. Kui nemad ka talupoja riietega käiwad, aga peremeeste pojad on koolis käinud ja wõiwad mõned väga hästi Saksja keelt rääkida, kui nad tahawad ja väga peenikesed olla. Nemad ei falli aga Saksja ja galant kombeid, waid ütlewad: Gesticlane pidada eestlaseks jääma. See tuleb sellest, et nemad väga palju ajalehti loewad. Nüüd nemad enam

Saksa keelt ei õpi, vaid Vene keelt. Sinna noorher-
ra jäid nimetavad nemad lakeeritud ahvideks, aga
ära seda neile lätte ütle. „Mina ei oska mitte mehi nõnda ninapidi järel
vedada, kui sina, ja manemad tahavad, et mina ruttu
mehele lähen. Nemad ei luba mind ka mitte küba-
raga käia, mamma ehk lubaks küll, aga papa ei luba,
sest et rahvas väga naerab. Kodus, kui mõni
lord spatseerima lähen, siis mina panen kübara päha.
„Siin ei ole mitte nii väga igaw elada, esiotja
oli küll väga igaw, aga nüüd olen ma ära harju-
nud. Minul on ka juba Verehrerid, herra Perpen-
tikel, üks wirtsahwtiõppija meie mõisast. Siis on ka
weel mõisawalitseja poeg ja meie kõstri poeg, üks stu-
dent. Herra Perpentikel on enamast väga minu sisse
ära armastanud ja käib iga üle päewa meil. Ja kui
mina tahan, siis mina wõin kohe mehele minna. Siin
on üks taluomanik, herra Kaasil, sellel on kõige ilu-
sam hall täff hobune ja väga ilus troška. Kohe, kui
mina koju tulin, tuli tema meile. Aga mina ei taha,
tema on väga wana, see on, tema ei ole mitte väga
noor. Ja tema wend on üks unteroffizier, aga sol-
datile mina ei lähe.

„Herra Perpentikli isal on üks suur karjamõisa
ja herra Breiberg on jälle ära studeerima sõitnud,
tema õpib tohtriks. Mina ei tea weel mitte, kumba
mina armastan, aga herra Perpentikel on väga ver-
liebt. Mina ei luba aga teda mitte wallatu olla, tema
ei pea mitte mõtlema, et temal talupoja tüdrukuga
tegemist on ...”

Mina õhkasin, kui lugemisega läbi olin. Ants

arvas, et mina selle üle, mis kirjast minu ja Henu kohta seisis, vihastama pidin, aga mina ei vihastanud sugugi. Lapsikud mõtted ja arvamised, mis nende üle vihastada. See olla ju wana tuttav asi, et tütarlapsed iga ilma naiseta inimest, kes nendega paar sõna lahkesti räägib, kohe ärawõtta-tahtjaks lugewat.

Kirjad äritasid mind ometi südame põhjani. Mis-suguseid inimest ilmas oli, mis-suguseid mõtteid! See oli ju — et nahast wälja karata.

Ants tõusis üles. Mis ta ka minu juures pidi istuma, minu mõtted olid mujal.

Ma ei saanud seda asja nii äristi ära seedida, ma tahtsin kirju weel kord üksi ja waguši lugeda.

„Kuule, Ants, kas sa ei taha kirju minu kätte jätta? Ma tahaksin nende üle weel järele mõelda.“

„Bõtte, peremees,“ ütles Ants. „Ega mina nendega midagi ei tee. Aga — ärge meie preilile õelge, et Teie nad minu käest olete saanud. Teie wõite nad ju üks kord kelle käest saanud olla. Nagu õeldud, tuul weeretab neid õue pääl ümber.“

„Ole ilma mureta, Ants.“

Ants läks ettetuppa jälle teistega juttu ajama ja mina jäin üksi.

Mina lugesin seda linnapreili kirja ja wärisefin wiha pärast. Ei tea, mis ma oleksin teinud, kui niisugune „preili“ sel filmapilgul minu ees oleks seisnud. Ma usun, ma oleks iseenele unustanud ja tema kätte wahel puruks teinud.

Aga midagi pidin ma nüüd tegema. Ma tõin kirjutusriistad kapist ja hakkasin preili kirja pääle wastust kirjutama. Mis paberile sai, oli küll wäga jäme, ma panen selle fiiski ka siia üles.

Mina kirjutasin :

„Wäga põlatud preili !

„Minul ei ole häbi Teid tunda, aga tuul on Teie küll juba lapsepõlvest saadik ärarikutud mõtted minu wagusasse tuppä kannud. Mina ei jõua neid ära kannatada ja wästan nende pääle, ehk Teie küll sedagi wäärt ei ole, et aus inimene Teid jalanutiga liigutaks. Teie ei ole preili, Teie olete üks pühüs oma mõtete poolest.

„Teie ütlete: „Elagu priius, maitsem elu, seni kui weel puna palgil. On see mööda, siis on muidugi kõik läbi. Ei ole paremat, kui mehi ninapidi wedada, nagu koeri.“

„Rahju küll, et niisugused ärarikutud loomad nagu Teie, wabalt ümber joosta ja oma mõtete kihwtilima noorte laste hingedesse, nagu see oli, kellele Teie need read kirjutanud olite, lörtfida wõiwad. Maitse pääle oma elu, seni kui puna palgil. Teie ütlete öieti, on see mööda, siis on muidugi kõik läbi. Aga kui Teie ütlete, et ei ole paremat, kui mehi ninapidi wedada nagu koeri, siis ütlen mina: Need ei ole mehe nime wäärt, kes Teid läbi ei näe ja ennast Teist ninapidi wedada lasewad. Jooksewad mehenimelised siiski Teie järel, siis on need — nagu Teie öieti ütlete — koerad ja teawad, mispäraast nad Teie järel jooksewad.

„Tuba lapsi täis?“ Mis Teie ka weel ei kardad! Mina aga loodan, et loodus niisuguse õnnetuse ära keelab, sest nime „ema“ on ainult kõigepuhtamad wäärt.

„Teie ei jõua nii kaugele, et veel mõnele „kotti päha ajama“ pääsete. Teie lõpete enne säääl, kust Teie elutarkus on korjatud — uulitsa remmis.

„Baesest koolmeistrist oma sireli pööfaste ja kuue õunapuuga ei ole mul sugugi kahju. Kui tema weel nii wähe eluküps oli, ilmast ja maast midagi ei teadnud, siis oli waja, et tema silmad walusal wiisil lahti said. Ta juhtus just paraja lohale.

„Ararääkimata põlgutusega

Jaan Kaasil,
üks lihtne talumees.“

Ma lugesein üle, mis ma kirjutanud, ja olin iseenefega wäga rahul. Niisugune kiri oli niisugusele paras.

Müüd kiri ümbrikusse ja... joo, küll mina olin aga tark! Eõandasin ja sõimasin, kirjutasin kirja — kellele? Mine wõta kinni — Matildele. Kes see Matilde oli, mis oli tema perekonna-nimi, kus ta elas? Linnas, — ja, aga uulitsa nimi ja maja nummer?

Mul oli päris hale, et niisugune soolane suutäis ainult minu enese teada pidi jääma. Mõne Gesti lehe kuulutuste seas maksu eest ära trükkida? Aga wõi niisugune Gesti lehti ikka luges!

Kuid kuidas oleks, kui ma kaotatud kirjad Nõuni Mariihenile tagasi saadaksin ja epistli Matildele juurde lisaksin? Sellest mõttest ei saanud mina enam lahti. Walus oleks see Mariihenile küll, — aga millal arstirohi kibe ei ole? Et Mariihen minu kirja preilile kätte ei saadaks, see oli küll kindel, aga juba see oli häa, kui Mariihen ise teada sai, kuidas mõistlikud inimesed nii-

fuguste Matilde üle mõtlewad, kes Mariiheni sõbrad ja koolitajad olid olnud.

Mõistlikud inimesed?

Cauluija Kreuzwaldi jalnikene tuli meelde:

„See on üks väga mõistlik mees,

kes pühis oma usse ees,

Ja wõõra rahwa !

Ei haffa ennast segama.“

Kas need olid Kreuzwaldi sõnad? Sedagi ma selgesti ei teadnud.

Ei, minul ei olnud miskit õigust ega midagi asja wõõra rahwa mustusega ennast segada. Minu juhtmõte oli ju, et iga inimene pidi omal wiisil õnnelik olema. Mis maailma parandaja mina õieti olin?

Uga Henni? See asi puutus nii lähedalt temasse!

Pühakirja sõna tuli meelde: „Wennad, kui teie näete, et keegi langeb, siis parandage niisugust tase meelega.“ Küll mina murdsin pääd, kuidas see leerikoolis päha õpitud salm suure raamatus sõna sõnalt pidi kõlama, ei tulnud meelde. Lehitsejin lehti, ei leidnud. Päris häbi oli. Õnnis isa teadis niisugused kohad kõik pääst ja kui ta ei teadnud, siis oskas ta nad kergesti leida. No ja, poeg luges enam ajalehti. Ma wõtjin kindlasti ette, suure raamatu jälle korra otsani läbi lugeda, ehk küll Sauna-Wiiu alati ütles, kes suure raamatu otsast otsani läbi lugeda, minna hulluks.

Minu pääluus oli mõte kindel, Mariiheni arstima hakata. Tuli sellest wälja mis tuli.

Ma haarasin uuesti sule pihku ja hakkasin Mariiheni kirja kirjutama:

„Austatud neiu!

„Lubage minul sõbra-mehe poolest Teiega tõelda. Teie ei ole oma väikeste saladustega mitte küllalt ettemaatlik. Ligi pandud kirja-lehed olete Teie ära kaotanud ja kogemata on nad minu kätte juhtunud. Küll ei luba haritud lomme wõõraid kirju lugeda, aga leitud kirjade kohta ei maksa kirjasaladus, need ei ole enam wõõra filmadele pühad. Sellepärast waban-dage igatahes, et ma neid lugenud olen.

„Teie sõbranna Matilde meelsuse ja mõtete üle olin mina nõnda pahane, et ma temale wastuse kirjutasin, mida mina temale aga mitte kätte ei saa saata, sest et ma tema nime ja adressi ei tea. Wäga häa oleks, kui Teie, neiu Tedremets, temaga mitte enam sõprust ei peaks. See inimene ei kõlba kuhugile.

„Teie, neiu Tedremets, olete Gesti tütarlaps, Teie ärge hakate mõnda saksilut armastama, sellest ei tuleks muud wälja kui õnnetus. Inimesest wõib küll kõi saada, aga loomulik on, et talutütrest jälle tubli perenaine saab. Talutütrest mõisawalitseja- ehk koguni tohtriprouaks saamise tee on Teie eest juba linni, selleks oleksite Teie mõne kõrgema tütarlaste kooli läbi pidanud tegema.

„Wennastele Kaasikutele ei pruugi Teie ju kumma- legi minna. Hall täkk on neil üle kahe, see ei anna neile miskit eesõigust. Täkkusid on nii mõnel. Muudugi on wanem Kaasik Teie jaoks liig wana, ehk küll wanafõna ütleb: Parema wana habeme, kui noore piitsa all. Aga soldati seisus on aus seisus, sellepärast ei tohi keegi neiu kedagi meest põlata.

Üks Teie sõber.“

Nüüd panin mina kolm kirja, Matilde, Mariiheni ja enese oma ümbrikusse ja kirjutasin Mariiheni aadressi pääle. Kuidas ma kirjad temale kätte saaksin saata, ilma et weel kolmandat asjast laasteadjat oleks, selle pääle oli aega edaspidi mõelda.

Mina mõtlefin järele, kas seda asja ka Hennule öelda, ehk ei, Mariiheni Hennu meelest halvaks tegemiseks oleks seda ehk waja olnud. Ma tulin otsusele, asja tistiski enese teada pidada. Henn oli ju naela jaina löönud, et temal Mariiheniga enam midagi asja ei pidanud olema. Võib olla, Mariihen et olnudki kõige halwa seltsiga seltsides nii wäga ära rifutud ja Hennule oleks see teadmine ainult walus wõinud olla, kui tema esimene ja hiline armastus ehk kolwatu neiu pääle oli langenud.

V.

Sume suwekene hakkas lõpu poole jõudma. Päewad kistlusid lühemaks, juba oli mõnel pool sirp ruffimäljale wiidud.

Magu teada, oli meil muißt, nõndanimetatud ääremaid rentnikule wälja renditud, ainult südapõllud olid meie eneste käes. Wäga palju wõõrast peret meil waja pidada ei olnud, sest et ise Hennuga alati ka käd külge panime.

Henn oli nüüd ime-wahwaks töömeheks hakanud, tema oli igal pool esimene ja wiimane. Endine natuke logardi elu näis temal täitja mahapandud olemad. Juba peregi hakkas jeda töösinust tähele panema, sest meil tippus tööst puudus kätte tulema ja jäi aega üle, weel rentnikulegi tema lapikeste juurde appi minna.

Uga ega töö ega väsimus ka Gennule rahu ei toonud. Kurvad jooned tema näol ei tahtnud kaduda. Mariihenist ei olnud meie wahel ial enam kõnet. Uga seda enam tõukas temast küla rahwas. Räägiti kõiksugu hulle jutte Nõuni rahwa jakskesti kofilastest, kui palju neist töö põhjal seisis, kes seda uurima läks. Sgaüks lijas ennem kuulnud jutule mõne konksi juurde, asja kentsakamaks tehes. Küla laulikud tegid juba pillelaule. Oi, kui osawaid riimiseppasid ei leidu meie külades, kellede tööd ei ajalehtedesse ega kalendrisabadesse ei ulata. Nende laulud awaldawad mõnikord nii suurt osawust, nii jula häid riimisid ja loomulikku wärsimöödu, et üsna imeks panna, „kust see laps need laulud wõtnud, hulluke wiisid osanud.“

Kirja Mariihenile olin ma juba ammugi ära saanud. Sinna käies olin ma ta postilasti wisanud. Muidugi oli see tal nüüd käes.

Uhel päewal olin mina uudse teradega weskil, ei saanud jahwatamise korda koke kätte ja pidin ootama, kui Nõuni perenaine Mariiheniga weskile willu kraafima tuli. Mariihen oli musta Gesti särigiga ja nägi selles rahwalikus riides kenam wälja kui mina teda ialgi näinud. Mistisjugu Sassa wigurid ei paistnud filma, Mariihen oli täna kena häbelik Gesti neuu nagu iga teine. Kuid filmad löi ta minu ees maha, nagu ei oleks ta südametunnistus puhas. Mina katsusin küll nii erapooletu näo teha, nagu ei oleks meie kahe wahel elulmaske midagi olnud ja — õiguse pärast oli see ka nõnda. Mis meil siis dieti ülsteisega tegemist oli? Et Genn teda jalaja armastas? Seda ei wõinud ju Mariihen teada. Siis see firi — ka seda ei wõinud Mariihen

teada, et see minu kirjutatud oli. Si, mina võisin te-
maga päris ilmsüüta inimese kombel rääkida ja naljatada.
Mariihen katvus sedasama teha, aga ma märkasin fiiski,
et tema filmad mind salafesi umbusaldusega möötjid.

Willakraasijaid ei olnud ees ja Nõuni omade willad
said warsti masina alla. Mina püüdsin wiisaka mehe
kombel neil nõuks ja abiks olla.

Kui suur hunt — willade lahutaja-masin — juba
huugas ja Mariihen kibedasti ametis oli, hundile willu
ahnete lõugade wahel toppimas, wiis wana perenaine
mu kätt pidi eemale ja päris, mispärast meie Gennuga
fiis jalgagi nende poole ei pistwat? Warem olla meie
iffa korra ennast ka näidanud, — mis meid nüüd ära
on pahandanud? Jutt-kõne läks wiimaks dieti südame-
likuks, maa ja ilm said lühikese ajaga kokku räägitud. Mari-
weeri mööda tuli kõne fiis ka Mariiheni ja Nõuni rah-
wa plaanide pääle tema kohta. Mina julgesin ettewaat-
likult ilmainimestest tõugatud juttudest rääkida, lõpuks
koguni küsida, miks nemad mõisajatja nõnda sagedasti
jääb salliwad ja temale kord läwe ei näita? Siis jäi pe-
renaine suurte filmadega minu otsa wahtima ja küsis na-
tuke nukralt, mis fiis mina nende külaskäikude juures
halba nägewat?

„Ilmarahwa jutud-kõned ometi,“ tähendasin mina.

„Ilmarahwa jutud-kõned küll,“ ütles perenaine,
„aga kes fiis ilma ilmarahwa juttude-kõnedeta paari on
saanud? See on alati nõnda olnud ja jääb ka nõnda.
Sinna ei ole midagi parata!“

„Ega Teie ometi tõega ei arwa, et Perpentikle noor-
herrast Teie wäimees saab?“

Perenaine wõttis põllenurga näppude wahel ja hal-

kas seda rullima. Siis küsis ta vastu: „Ja miks siis mitte ei võt saada? Mis imeasi see oleks? Oledakse, et ta rikas olewat. Ega meie oma last ka alasti ilma ei anna. Üks tuhat rubla või enam saab ta ilka ka, kui meie filmad finni paneme. Võib warem ka saada.“

Mina päris lohtusin. Oli muidu nii terawa mõistusega inimene, nagu Nõuni perenaine, nüüd selles asjas kui pimedusega löödud? Mis pidin ma temale wastama!

„Mina ei usu mitte,“ algasin ma ettevaatlikult, „mina ei usu mitte, perenaine, et see noorherra niisuguse mõttega Teie käib. Ta ei olegi weel naisewõtmise eas, on alles kahekümneühe, kahe aastane . . .“

„Ega siis igauks selle asjaga nii kaua ei wiitwita kui Teie,“ ütles perenaine pool naerdes, pool õelalt.

„Seda küll mitte,“ wastasin mina kannatlikult. „Aga enne, kui sellest naisewõtja saab, peab tema ilka ka juba midagi olema. Juba see tuleb ära oodata, kas temast mõisawalitsejat saab ja kes temale mõisa kätte walit-seda usaldab.“

„Tema on rikas, tema võib ise omale mõisa rentida,“ waidles perenaine vastu.

„Seda tõsisem on lugu, kui see nõnda on,“ seletasin mina. „Siis tema Teie tüdart ialgi ei wõta. Saagu temast mõisarentnik ehk walitseja, igatahes võib tema ainult seisuse järele ja koolitatud naist tarwitada.“

„Mistarmis siis meie oma last koolitawime?“

„Seda koolitamist oli liig wähe, perenaine.“

„Sooh? Mariel on Saksja keel jula, niisama kui temal.“

„Seda ehk küll, perenaine. Aga linnas räägiwad

kõik teenijad tüdrukud ja kõik uulitsapoisid Sassa keelt. Sassa keel ei tee veel haritud inimeseks." —

Ei tea veel, kuidas jutt oleks lõppenud, sest perenaine oli enam kui nuffer ja pahane, kui mitte westipois mind teri kolusse lastma ei oleks hüüdnud.

"Arge pandke minu õiglasi kõnet pahaks, perenaine," palusin ma ja jäin wastust ootama.

Perenaine ei löönud filmi üles ega vastanud midagi. Aga kui mina minna tahtsin, pidas ta mind käewarrest tagasi ja küsis:

"No, kui Teie arvamine nõnda on, siis ütlege ometi, mis tema nii sagedasti meil käib? Tema ei jäta Mariet kuhugile."

"Jah, perenaine, seda peaksite Teie tema enese käest küsima."

Perenaine ei keelnud mind minemast. "Teie olete fade, ei soovi minu lapsele hääd," ütles ta ja läi käega.

Nõuni rahwas oli nüüd muidugi ära pahandatud, aga — minul ei olnud sellest suurt kahju. Raske on tött ütlemata jätta.

Päewa jooksul ei teinud Nõuni perenaine minuga enam midagi tegemist, aga Mariihen tegi asja, westikojast sisse ja välja läia. Masinate ruum oli kiwilaudi kõrwal, westikambri lae pääl. Mulle tuli ette, nagu oleks Marie asja otfinud, minuga juttu teha. Mul oli aega, westipois oli minu eest all jahufotti finni surumas.

Kui Mariihen jälle korra masinakambri ukse wahelt pää välja pistis ja westikotta waatas, astusin mina lähemale ja küsisin:

"Kas natuke aega ei ole, neiu Tedremets? Ajame paar sõna juttu."

„On küll,“ vastas Mariihen ja läks näost puna-
feks kui wähf.

„Siin on wäga hää, kivi müriseb ja ei kuule keegi.“
Mariihen tuli westikotta.

„Ja — kui Teil aega on. Mina tahtsin juba ammu
Teiega kokku saada ja Teie käest midagi küsida . . .“

Mariihen lõi filmad üles ja waatas mulle uuri-
walt otja.

„Küfige, neiu Tedremets.“

Marie rind liikus ägedalt, ta ei leidnud hakatuft.

„Mis Teie siis tahtsite küsida?“

Mariihen waatas mulle uuesti otja. Temal oli nutt
lähemal kui naer.

„Kas Teie . . . kas Teie olete minu pääle wäga
pahane, herra Kaasik?“

„Mispärast, neiu Tedremets?“

„Selle rumala ja lapsiku ütlemise pärast kirjas..“

„Mis kirjas,“ küfisin mina, nagu ei oleks mul
maast ega taewast aimu.

„Ah, Teie salgate ainult. Kas Teie ei kirjutanud
mulle kirja?“

„Mina ei mõista Teid.“

„Urge salate. Mina olin ühe kirja ära kaotanud,
see oli kuidagi Teie kätte juhtunud ja Teie saatsite ta
mulle tagasi . . .“

Mina raputasin pääd.

„Jaa, ja Teie olite minu sõbranna kirja üle hirmus
mihastanud ja wastuse kirjutanud. Aga Matilde ei ole
sugugi niisugune raisku läinud inimene, kui Teie arwate.
Ta on linnas wäikeste laste juures koolipreili . . .“

„Koolipreili on niisugune!“ tuli mul tahtmata suust.

„Vaadake nüüd, kuidas Teie jalgate ja kuidas asi avalikuks tuleb.“

Ma oleksin enesele häämeelega või kõrvu mööda annud, oma rumaluse pärast. Aga et niisugune laste kutsjar, laste koolitaja oli, see äritas mind hirmsasti.

„Andke andeks, neiu Tedremets,“ kogelesin ma kui poisike.

„Minul ei ole Teile midagi andeks anda, küll aga Teil minule. Ma palun Teid, ärge mõtelge minuist ega minu sõbrannast mitte nii väga halba. Matilde on väga wallatu ja elurõõmus. Need üleannetud sõnad olid enam suurstamine ja nali . . .“

„Aga see lugu waeße koolmeistriga?“

„See ei olnud küll mitte ilus. Ega mina Matildet ka nii põhjani ei tunnud . . .“

„Aga nüüd Teie tunnete teda?“

„Jaa, ja need halbid ütelsused Teie ja Teie wenna kohta olid minu poolt ka ainult rumal suurstamine . . .“
Mariihenil oli nutt väga lähedal.

„Waigistage ennast, neiu Tedremets. Mina ei ole Teie ütelsust, nagu Teie nägite, ju mitte sugugi pahaks pannud.“

„Marie!“ hüüdis perenaine üle läwe.

„Ma pean minema,“ ütles Mariihen ja pühtis rutuga filmi. „Kas teie tõesti minu pääle kuri ei ole?“

„Mitte märfigi, neiu Tedremets. Siin käsi selle pääle.“

Kahe käega hakkas Mariihen minu käest kinni. „Tänu, tänu! Ja —“ läbi pakitsewate pisarate waatas neiu kelmikalt naeratades mulle otja — „eks ole tõsi, hra Kaasik? Teie ei nimeta mind enam Rniks-Mariiheniks?“

„Neiu Marie . . .“ tahtsin mina veel ütelda, aga Mariihen oli juba läinud.

Weidrate mõtetega seisin mina kivitõrre kõrval. Mis ime võim ometi Mariihenist wälja käis, et Henn teda armastama pidi, saks teda taga kiusas ja minule endale tema täna — ka nii wäga meeldis?

Süda peffis mul rinnus kui poisikesel, aga lõlat westikivi suus tegi oma lõl-lõl-lõff, lõl-lõl-lõff. Hooratas all wuhises ja federwarre hambad kagisefid. Kimid jahwatafid ja jahwatafid.

*

Paar päewa pärast seda juhtumist, kui minul ühel päewal oma wolimehe-ameti pärast waja oli wallamaja juures olla, räägiti säääl pool-awalikult, pool-salaja jälle kord uut naljajuttu Nõuni talust. Teati öelda, mõisa walitsejaõpilane Perbentikel — külarahwal oli seda nime pehme „b“-ga kergem wälja rääkida — olla öö aega Nõuni anilaudas kinni olnud. Ühed pilkafid, teised parastafid, oli ka neid, kes ütlesid: On ometi Nõuni rahwal kord õige aru pähe tulnud. Saksa eest ei seisnud keegi. Mis eht kuidas see asi oli juhtunud wõi sündinud, selgemat jelle üle ei teadnud keegi.

Mina mõistsin küll kohe: See oli Nõuni pois-Antsu kättetajumine ja wastus „lurjuse“ sõna pääle. Minu südames ei olnud saksa wastu miskit kaas-tundmust.

Kui ruttu niisugused sõnumid läbi walla ja kihelkonna lendawad, on üsna ime. Kui mina õhtul wallamajast koju jõudsin ja asja Hennule kui suurt uudist tahtsin teatada, oli see Hennul juba enne teada. Henn katsus niisugust nagu teha, nagu ei läheks asi

temale midagi forda, aga tema filmist võis kahjurdõmu wälja lugeda ja oma hääd tuju sel õhtul ei oskanud ta ka warjata.

Meie olime weel kaua ülewal, kuna pere juba eestoas magas. Henn tegi hulga aja tagant korra jälle hääd olefit, oli woodis külili ja kuulatas jäält minu juttu. Mina rääkisin temale oma kofkujuhumifest Nõuni rahwaga westil, isegi seniajani tema ees saladuses peetud firjade loo jutustasin ma ära.

„Ja kas tead, Henn, mina olen Mariihenile töotanud, et meie teda enam Kniks-Mariiheniks ei nimeta.“

Henn ajas enese woodis istuli. „Kas siis see temal ka teada on?“

„Nagu näha.“

„See oli meist ka inetu,“ ütles Henn ja astus mõne sammuga minu poole. „Seni kui ta weel tüdrukuse-plika oli, võis ju niisugust nalja teha. Aga nüüd on ta täiskaswanud inimene . . .“

„Siis paneme selle nime tänasest päewast magama?“

„Ja, magama, magama,“ kinnitas Henn. —

Suurkambri ukse taga logistas keegi ja kobas pimedas tupp. Kes see ometi võis olla? Meie rahwas kõik magas ja ometi ei teinud Waska õues kija.

Mina awasin ukse ja waatasin tulega üle läwe ettetuppa. Nõuni poisiks Ants oli jäält.

„Sina oled, Ants? Sellepärast Waska ei haukunud. Kust ja weel nii hilja tuled?“

„Waska haukus ilka õuewärawa ees ka paar suutäit,“ ütles Ants ja astus lähemale. „Teie ei pannud, peremees, wiist tähele. Ja kust ma tulen? Seda on

raške velda. Mina olen ilma pääwarjuta ja tuln paluma, mulle eestkätt öömaja anda."

"Mis jutt see on?"

"See on päris õige jutt, peremees."

"Ara tee nalja, Ants."

"Ei ole nali," seletas Ants. "Wana perenaine kihutas mu majast wälja ja minema."

"Mispärast?"

"Jah, mispärast! Päris ilma süüta, talumalitsuse wastu ei ole mul süüdi. Ehk olete sellest loost juba kuulnud, et Berpentille noorherra meil anilaudas kinni oli? Perenaine luges mulle seda süüks ja nõnda see tuli."

"Muidugi oli see sinu temp, Ants. Ma tean, sul oli noorherraga rehnung diendada."

"Minul on ainult nii palju süüdi, et mina herra anilauta juhatafin. Mga pööra ei ole ma mitte ette lükanud, see on ise kinni kullunud."

"Jutusta ometi selgemini, Ants."

"Mis sääl palju jutustada," ütles Ants. "Meil on rehealuse räästa all niisugune wäike laudik, kuhu wahel sead ehk anid kinni pannakse. Sääl oli faks sees."

"Ja, ja, aga kuidas ja tema sinna jisse said?"

"Oh, see oli wäike asi. See oli üleila õhtu. Meie rahwas magas juba kõik, kogemata juhtusin mina särgi wael wäljas olema. Saks tuli ja oli hästi joobnud."

"Ants, kus preili magab?" küsis ta. "Preili magab rehe aluse pääl heintes." Ega ma ei waletanud ka, faks ju nime ei teinud ja meie karja Mari magas sääl."

"Sina petad, Ants," ütles faks. "Teie wõite ju ise järele waadata," ütlesin mina. Saks wõttis westi taskust rubla ja pistis mulle pihku. "Näitab mulle teed,"

ütles ta. Mina näitasin laudiku ufse pääle ja ütlesin, et säält miib kartjas üles. Saks kobas säält pimedas, ei tea kas ta kartja leidis või ei. Mina läkkin siis rahulikult tuppa magama ja muud ma ei tea."

"No kas siis saks kisa ja kära ei teinud, kui pöör ufse ees oli," küsis Henn.

"Ju ta siis ei teinud," vastas Ants. "Wähemalt ei kuulnud mina midagi. Säält oli pehmet põhku, saks oli wäsinud, ju ta säält oma päätaie lahedaks magas. Säält ta teisel hommikul oli leitud, kui mina juba ammu tööl olin."

"Ja siis selle süü pärast lasti sind teenistusest lahti?"

"Jah."

"Ea ütled, perenaine?"

"Jah, perenaine."

"Mis siis wana Jaak selle kohta ütles," küsis Henn.

"Mis wanal Jaagul palju öelda? Tema on ju muidu küll mees kiskuma, kus kiskuda on ja sellega on perenaine ka nõus, aga — öelda ei ole wanal Jaagul kodus midagi. See on kõik perenaise asi ja tegemine."

"Soo, soo, või nõnda. Ja mis Marie preili selle loo kohta ütles?"

"Ju tal olid eila punasaks nutetud filmad. Täna oli ta ainult tõsine. Küll ta mind weel kord selle tüki eest tänab."

"Mis plaanid sul siis nüüd enese kohta on, Ants," küüsin mina.

"Noh, mina annan wana Jaagu kohtuse ja nõuan aastapalga wälja. Külla'p ma tööd ifka leian. Ja talweks — protsessi ma wõidan kindlasti, ega siis wõõraste inimestega kokkupuutumine leiwawanematele asja ei või

anda teenistuse kaupa murda — talweks wõtte mind enese juurde korteri. Siis on mul aega wana Jaagu patukit süüa küll."

"Ei, Ants, see plaan minule ei meeldi. Kohtu ette mina seda ei wiiks. Kas ei saaks parem hääga asja ritta ajada? Nõnda et sina oma koha pääle paigale jääb?"

"Mina paluma ei lähe," finнитas Ants.

"Seda ei ole ka waja," ütlesin mina. "Mina tulen ühes ja — kas tead — wõtame ka weel Beerfingi mõisast kaasa, tema on suur nalja- ja hää löuamees ja siis lepitate teid kokku."

Ants jäi mõtlema. "Ja, kui see nõnda lähets..." ütles ta. "Ega mul ka just armas ei ole, et ma koha pääl aastat täis ei ole teeninud."

"Peame homme nõu, Ants," ütles Henn ja wõttis woodist padja ja teki kaenla. "Läki nüüd latta, heintesse magama. Ma ei taha tüdrukuid sulle aset tegema üles ajada, nad on ka tööst wäsinud."

VI.

Rogu teise päewa oli Ants meil, sest enne õhtut ei maksnud Nõunile minna, — Beerfingi ei olnud wõimalik kaasa saada, enne kui sellel sakstele õhtuöööl ära antud.

Kui Beerfingile asi ära seletatud, oli ta kohe walmis kaasa tulema. Tema ei wõinud Perpentiklit ka filma otsas jallida ja rõõmustas, et sellele niisugune tükk oli mängitud. "Lääme ja un leppitam jälle ära, küll minu aitab," ütles ta.

Kui Nõunile jõudsiime, jäi Ants peretuppa ja mina astusin Beerfingiga taha poole. Meil ei olnud just õnne ühtigi, meie leidsiime — madam Muru ka jäält eest. See asi rikkus kohe algusest minu hää tuju, sest selle inimese lugesin mina ju Nõuni rahwa halvaks inglisk. Ja et mina ennast wiimasel ajal Nõuni rahwa hääks kaitseinglisk pidasin ja seda osa katsufin mängida, siis ei olnud mul sugugi hää meel, wastafega kohe kokku puutuda.

Nõuni rahwas, see on peremees, perenaine, külaline ja tütar istufid ka weel — wist külalise pärast nii hilja — söögilauas, ja hääs tujus ei näinud nad ühtigi olemat.

„Mis ta nuid, mis ta nuid,“ keelas Beerfing, kui perenaine juurde tulnud külalistele söögilaual ruumi hakkas tegema. „Lase olla, meil juba pu'a om ära söönu. Kus ta nuid temä ka jälle om siin saanu,“ pööris ta enese siis madam Muru poole. „Tule wõi kunagi kerd, ikt temä om kah siia. Kus ta minu juba om siia, mis ta temä sis weel om wajag?“ Madam Muru ei jäänud weel midagi wastata, kui Beerfing juba wana Jaagule ütles: „Mis ta nuid jälle om tennü, kas see nuid om mõni tempu, pane saksa pu'a lauta finni! Niantis moodu ei to'i siin tullangi, kui om saksa meest, pu'a wii lauta.“

Wana Jaak ei ostanud midagi wastata, lastis ainult hammaste wahelt ühe õige wäikese.

Kuid wana perenaine hakkas kohe kädistama. „No jah, ega see meie süü ei ole. See on teiste inimeste nõuandmise pääle tehtud, kes juu ees sõbrad on, aga tagafelja kõri maha wõtawad.“ Perenaise film puudutas mind öela waatega.

Mariihen kadus teise tuppa ja minul — langes

süda saapa säärde. Wõi sellest küljest mõeti asi üles!
Nüüd olin mist wiimati mina veel koguni süüdlane!

Perenaisega weiskil räägitud sõnad tulid meelde. Ja jah, „see on üks wäga mõistlik mees...“, kes wõõra rahwa j... ei haffa ennast segama.“ Minul ei tulnud midagi meelde perenaise sõnade pääle wastata.

Aga Beerfing ostas. „Soo?“ ütles tema. „Siis Teil ei om oma plaan? Mina mõtle, kus Teil pea wana Jaaku kateks nõu kofku, un om sassa tennu, mis juba ammu om wajag.“

Wana Jaak lirtsutas jälle ja ei wastanud. Aga perenaine wastas:

„No jah, Teie naerate ja pillkate ka weel. Muidugi, Teie istute ju nendega ühe ree pääl. Aga sedä ei mõtle Teie sugugi, kas see õigus wõi ülekohusus on ja mis minu ja minu lapse süda sees peab ütlemä ilmarahwa naeru ja teotuse all.“

„Ja perenaine,“ wastas Beerfing. „Mina ei om süüdi, mina ei om see nooreherra siia toonu, ega ei om rada siin õpanu. See pu'a om madam Muru süü.“

„Mis Teie kõit vermischite¹⁾,“ sähwas madam Muru wahesele. „Siin ei ole mitte kõne Perpentikle herra siia toomiseft, siin on kõne neist Dummheitidest²⁾, mis temale siin tehli. Ja Teie olete weel nii unverschämt³⁾ ja leiäte selle ilusa.“

„Madam Maru,“ ütles Beerfing tõsiselt. „See „unverschämt“, see pida nüid peris endale wõi anda

1) segi ajate.

2) rumalustest.

3) häbemata.

mõni teisele. Ütle peris ära, mis ta siants jaksit jia medä?"

"Mis Teie sellega mõtlete," küsis madam Muru tagasi hoitud vihaga.

"Teie ometi too temä siin un öppa rada kätte," ütles Beerfing.

"See on Nõuni rahvale auks, kui neid ka peenem rahwas oma Bejuchiga beehrib¹⁾ ja kõrgemast seisusest inimesed käivad ning seltsivad, nüüd kus neil ometi täiskasvanud ja koolitatud tütar majas on," seletas madam.

"Ja seants om sis temä kõrgem seisus ja peenifest inimest, seants lafkrants ja tüdrukupettaja," vastas Beerfing külma rahuga.

Wana Jaak lõi filmad üles ja jäi kuulatama.

"Kuidas ta lafkrants on?" kähvatas madam Muru. "Zga noor inimene lähneb kord weidike durch²⁾, kõrgemas seltskonnas ei panda selle pääle midagi Gewicht³⁾. See on natürlisch⁴⁾, et noor inimene kord nalja teeb."

"No ja," vastas Beerfing. "Sis see ka om pu'a nali, mis ta karjamees tutrig manu tee?"

"Mis Teie sellega tahate behauptida⁵⁾?"

"Al, kas tema ei tää weel? Saks käwwä ka sääl, seni kui om tudrik filmä wett täis. Nus tudrik om, mis nuid om?"

1) küllatulefiga austab.

2) läbi.

3) rõhku.

4) loomulik.

5) ütelda, tõendada.

„See on ka ainult Geschichtide¹⁾ tegemine,“ ütles madam Muru palju wagusamini. „Seda ei tea keegi, kes sääl süüdi on. Kui Sündenbocki²⁾ waja on, üteldakse süü ikka kõige parema pääle, kellel midagi taskus on, et sinni jõuab maksta.“

Perenaine astus kaks samm u lähemale: „Kas ta niisugune on?“

„No ja, niisugune,“ wastas Beerjing.

„Keela, kaitse!“ ütles perenaine.

Wana Jaaf pruufis oma harjunud ametit.

„Latselased, latselased,“ ütles ta. „Küll ilm on raijus. Kui mina noor olin ja noore inimese kombel lusti pidasin, sel ajal, kui juhtusid küla tüdrukuga kokku saama, panid kae piha ümber, teise rinna pääle, siis oli kui mai-kuu päewafene! Kes siis kurja kuulis? Nüüd pigista filmad-kõrwad sinni!“ Jaaf õhtas.

Keegi ei rääkinud midagi. Wana perenaine tõstis asju laual sinna ja tänna, ilma asjata ja ots-tarmeta.

„Mis ta nuid mõtle, perenain?“ küsis Beerjing wiimaks.

Perenaine õhtas, toetas siis tooli nurgale ja ütles nukralt: „Mina ei oska enam midagi ütelda. Mina mõtlesin ka ja olin, et saaks üks laps kergema elu ja olemise pääle, — nüüd ei tule sest wälja midagi, muud kui ilma rahwa naeru ja teotust!“

„Aulit perenaine,“ wõtsin mina nüüd sõna, ilma et ifegi hästi oleksin teadnud, kust otsast pääle hakata.

1) tähhjade juttude.

2) patuwinaast.

„Mullit perenaine, minu arvates ei ole katti midagi. Teie olete hääd mõtelnud ja asi võib ka veel hästi minna. Muudugi, kui Teie tahtsite, et Teie laps talupoja seisusest hoopis pidi välja astuma, siis oleksite teda juba lapsest saadik kõrgemasse kooli pidanud panema. Siis oleks temast mõni koolipreili võinud saada, kes — võib olla hiljem oma lihase isa ja ema pärast oleks hābenenud. Nõnda aga — võib olla — ei olnud see Teie lapsele ka sugugi kahjulik, kui tema paar aastat linnas oli ja elu ka teisest küljest tundma õppis. Ja kergema elu pääle — võib olla — võib Teie laps ikkagi saada. Teie olete raskeid päivi näinud, Teil tuli wana Jaaguga ise otsast pääle hakata. Aga nüüd on juba taluperemehi, kes wanemate käest warandust on pärinud, kes perenaisele tüdrukule ees jõuavad pidada. . .“

„Mis ja nuid lorisa,“ rāātis Beeršing wahela, kui nāgi, et minu kõnewoolule wahela lippus tulema. „Lorisa un lorisa, uits „wōib olla“ un „wōib olla!“ Ara üttele et „wōib olla“, waid et om. Perenain, perenain, mis ta muretsa. Weel ei om tütar pool aasta kodun un temā juba muretsa.“

„Jah,“ ütles perenaine, „aga see ilmarahwa naer.“

„Mis ta ilmarahwa asja?“ trōōstis Beeršing.

„Ilma rahwas ei naara Teil, ilmarahwas naara saksa, et Teil pane lauta.“

„Just nõnda mõilen ka mina,“ tōttas in ma finnitama. „Kōik ütlewad, see oli saksale paras, mis Nõuni rahwas temale tegi, kui hāāga untsakust lahti ei saanud.“

„Kas see õige on?“ küsis perenaine ja waatas mulle silma.

„See on õige!“

Raske oli perenaise uurivat waadet wälja kannatada. Nüüd fiskus tema suu juba natuke naerule. Wana Jaak oli kõige selle jutu ajal istunud, filmad maas. Mis ta muidu veel wahetewahel tegi, see on juba teada.

Madam Muru oli ka sõnata seisnud, nüüd ütles ta aralt:

„Aga mõtelge ometi ka. See on ometi liig, im Schweineestall 1) . . !“

„Latsfesejed, latsfesejed,“ ütles wana Jaak. „Ega siis meie selle juures süüdlased pole.“

„Ja, aga niisugusele peenikesele inimesele . . .“ õhkas madam Muru.

„Peenikene koer ja pettaja,“ ütles Beerfing.

„Aukik pererahwas,“ sõnastin mina. „Geskambris istub keegi, keda saaks korra ilmaaegu lurjusjeks oli sõimanud ja kes selle eest saaksale wingerpusši mängis. Wahe pääl on tema nüüd ilma leiwata jäänud ja palub minu suu läbi lepitust.“

„Kes see?“ küstis perenaine.

„Ants.“

„Wõta nuid poissti tagasi jah,“ ütles Beerfing ja koputas wana Jaagule õla pääle.

Perenaine oli aga juba istmelt üles tõusnud ja hüüdis üle läwe ette tупpa: „Ants!“

„Jah,“ tuli wastus.

„Kas sa säääl oled?“

„Jah, perenaine.“

„Tule sööma!“

1) Sealaudas.

„Täna.“

Ants tuli, ja kuna nüüd asi kõige paremas korras oli, tõusin mina tajakesi üles ja astusin tahakambri. Sääli oli pime.

„Neiu Marie, kas Teie siin olete?“

„Jah,“ tuli vastus.

„Minul on Teiega rääkida, — kas Teie nuffer olete?“

Ma kuulsin tajast naeru kõhinat. „Ega ma nii rumal laps ei olegi, kui Teie arvate, herra Kaasik.“

„Soo, siis on ju väga häa. Kas Teie ei tuleks natuke lähemale, mina ei näe Teid?“

„Seft ei ole midagi, mina olen siin.“

„Urge kartke, tulge julgesti. Mina ei ole ka mitte nõnda rumal, kui Teie arvate.“

„Mis Teie jellelega mõtlete?“

„Teie kardate, et wanadus ei hoiu halpuse eest.“

„Aper¹⁾ herr Kaasik!“

„See oli madam Muru keeli.“

„See tuli kogemata. Urge olge kärjitu, mina parandan ennast. See ei lähe nii ruttu. Mõtelge, kui kaua mina Kniks-Mariihen olin.“

„Olite Teie, mis Teie olite, nüüd olete Teie Nõuni Marie ja kes teistiti ütleb, sel peab minuga tegemist olema.“

Wastust ei tulnud.

„Kas teie kuri olete?“

„Ei ole, Teie olete meie sõber.“

„Kas see õige on?“

¹⁾ Aga.

Mina kobasin pimedas ja sain Marie kae pihku. Di, see oli pehme ja soe.

„Neiu Marie, minul on Teie vastu üls palve.“

„Rääkige.“

„Tulge kah laupäewa õhtu ja jäädavalt koolimaja juurde laulma. Sääl leiate häid inimesi ees ja koolmeistri noor abikaasa on väga mõistlik naislerahwas. Sellest peaks Teile hää sõbranna saama.“

„Mina ei oska laulda.“

„Mina ei oskanud ka mitte, ma õppisin.“

„Wahest teised pillawad?“

„Selle eest laske mind muretseada, et jeda ette ei tule. Kas Teie tulete?“

„Ma ei tea . . . kui wanemad lubawad . . .“

Mina lätsin jälle teiste juurde. Sääl olid kõik ühel meelel.

Nädala jooksul läks koolmeister ise Nõuni Mariet laulufoori liitmeks paluma.

VII.

Serra Ernst Peterson oma „Paisetega“ — nii kõrgeks kui mina tema jutufirjutamise annet ka pean — on minu hää tuju rikkunud, jelle löbu kirjeldamiseks, mis meie koolimajas lauluõhtutel kooskäimisel tundsiime. Meie ei laulnud ainult „Issanda kiituseks“, ka mitte koolmeistri auks ega meelehääks, meie laulsiime laulu enese pärast. Meid ei olnud säääl mitte üksi poisja ja tüdrukuid laulmas, meid oli wanu peremehi ja noori perenaisi, poiste ja tüdrukutega jegi. Sest koolmeister

ütles: abielus inimesed olewat laulukoori sambad. Noored tütarlapsed wiidawat sagedasti teise walda ja kihelkonda mehele ja nõnda saawat koor lahju.

Meie ei laulnud mitte kuidas mõnes kooris lauldasse, kus ainult kontsertide jaoks laulusid õpitakse, alati uusi pääle ja kus pärast kontserti wanad laulud unustusse jäetakse. Meie laulsime laulmise pärast ja wanu, arnsaks saanud laulusid ifka ja ifka meel uuesti. Kui meie just uusi laulusid ei õppinud, siis meie nooti ei tarwitatud. Meie istusime talwel suure laua ümber ehk suwel kuskil rohelistes ja laulsime: wald tuli kofku watamaie, küla kofku kuulamaie. — Meie lauljad, kui külas ehk pidudel kolm wõi neli kofku said, wõisid kofhe midagi laulda, iial ei olnud kuulda: ei saa, noodid puuduvad. Eest ep laul koolimajast ka üle walla laiali lagunes ja kõik karjalapsed koolimajas koorile õpetatud laulusid järele kõõrutada oskajid.

Ega meie ennast laulmisega ei wäsitatud. Wahest wõttis koolmeister ka mõne hää uue raamatu ja luges midagi mõnusat ette, wahest mängisime ilusaid, wiisakaid ringmänge. Meie olek oli kõigiti lõbus ja ilus.

Ja Nõuni Mariest sai warsti kõige parem laulja. Tema oli ilus hää, nii mahe, just kui oleks jellega paitanud. Tema õppis kergesti.

Miskisuguseid kergatši kombeid ei olnud tema juures märgata. Mina kardan, tema lastis linna wiguritega oma Saksa keelegi meelest ära minna. — Koolmeistri abikaasaga olid nemad warsti üks hing ja üks meel.

Weli Henn laulis ka nüüd suurema hoolega kooris kaasa kui enne, ehk tema küll Mariega misit iseäralikku tegemist ei teinud ega tema wastu soojem ei olnud kui

teiste tütarlaste vastu. Henn jäi aegamööda oma meeleolus rahulisemaks ja pööris oma wanade harjumiste juurde tagasi, tegi selle hääb olekutki jälle. Kui koolmeister teda palus, tema peaks koolipoistele wäe-utjina tegemist õpetama, wõttis Henn selle waewa suure elawusega enese pääle. Poissid pidid enestele puust püssid tegema ja warsti muntserdasid nad kui eht soldatid. Küll see oli nali ja tegi poistele enestele palju rõõmu.

Kõigiti näis, Henn oli oma armastuse haigusest täiesti terveks saamas. Tema tuli häämeelega Nõuni legi kaasa ja meie ei olnud sääl mitte wäga aruldased külalised.

Sinna herrade, peaaegu tahtsin ütelda: „untsakute,“ aga wõib olla et nemad päris ausad inimesed olid — linna herrade päewapildid olid Nõuni Marie albumist jähjetalt kadunud. Marie oli, ma finnitän weel lord, niisugune eht Gesti neiu et lasse aga olla.

Nõnda sai sügis, jõudis hingede ajalene kätte. Mina naeratastin, kui ma weel kusagilt juhtusin lugema wõi kuulma: armastus kesta — surmani. Henn oli ometi õieti selle asja sees finni olnud ja — aastattki ei olnud see kestnud.

Kuid, mis see siis tähendas? Uhel päewal leidsin mina, et suur nael Henu woodi kohalt seina seest, kuhu otse Henn esimene waluga oma kübara rippuma pani, — kadunud oli. Kas Henn mind pettis, oma töotuse tagasi oli wõtnud ja — salalesti edasi armastas?

Mina andsin asja Sumala hoolde ja ei puutunud selle külge sõnasegagi.

*

Linna poolt tuli kuni komisjar wallawalitſuſi rewideerima. Nagu mustad kaarnad lendasid hirmu ſõnumid tema eel, ſiin ja ſääli oli wallawanemaid ja kirjutajaid ametiſt lahti tehtud. Wene keelt ja Wene waimu tema wallamajadeſt pääasjalikult nõudis. Kuſi ta ſeda ei leidnud, — puru taga.

Wene keelt oli meil wallamajas wähe. Keele aji oli ſel ajal alles liig uus. Wallawanem oli Wene keele pooleſt päris ſüüta lapsukene, kirjutaja kobaſ ta weel käſikaudu, wahimees oſkaſ ainult wenekeli wanduda.

Tähtpäewaks, kuſ komisjari oodati, oli wallawalitſuſ ja wolitogu wallamaja juurde koku aetud. Wõi minul, kui tühjal wolimehel küll aſja teda karta oli, aga wallamajas ſõeluti liiva.

Tema tuli kui kohutaw muſt piſſepilw, koolipoiskiſene oli temal tõlguna kaſaſ.

Kui ta wallamaja läwe ees wankriſt maha tuli — kirjutaja muſta ſabatuuega ja wallawanem, ametiraha kaelaſ, olid teda ſügawas alandufeſ waſtuwõtmaſ, — kui ta wankriſt maha tuli, kirjutaja püha-päewakuube ja wallamaja läweeſiſt puhaste teeradadega, pööſaſte ja lilledega nägi, ſiis liikuſid tema ninasõõrmed, juſt kui oleſi ta haisu tõmmanud. Enne kui ta läweſiſſe aſtuſ, ütles ta põlgawalt:

„Remetſtoje wlijanie!“¹⁾ — Sellega ta effiſ koha. Seſt iſegi Saſſa mõju haisu, ei meeleſ ega mõtteſ, meie wallamai, aſ ei püſtanud.

Seeſ ſeati meid rinda. Kõhe laua ette wallawanem ja kirjutaja, ſiis tulid wallawanema abid ja

¹⁾ Saſſa mõju.

magasi-aidamees. Nende selja taga seisime meie woli-
mehed ringis.

Raamatutesse komisjar ei waatanudki. Esmine
asi oli, et kirjutaja puuduliku Wene keele — küllap wiist
enam tema sabakuue pärast — ametist lahti tehti. Ei
tea, mis sääl weel oli, aga wallawanemale tuli kohe ka
seesama pall. Siis lasti wolikogu ette astuda ja kom-
missjar pani meile tõlgu läbi selle küsimise ette:

„Kes on kõige suurem wallas?“

Meie waesed waatasime kui pääta kanad üksteise
otsa. Mis ta küll niisuguse küsimisega pidi mõtlema?

Keegi meie seas nimetas Taru-Antsu. See oli
pikk mees ja kõige pikem üle walla. See waatas kirikus
alati üle teiste inimeste pääde.

Seda wastust arwas komisjar pillamiseks ja sai
õige kurjaks. Ta wastas siis ise küsimise pääle, sejt et
meie keegi õiget wastust ei teadnud:

„Wolikogu on kõige suurem wallas. Wolikogu
teeb otsuse, wallawanem täidab ainult.“

Järgmine küsimine komisjari poolt oli, kas wallas
kedagi olla, kes Wene keelt oskab.

Sälle üks meie seas nimetas minu wenda Henu,
wiist sellepärast, et Henn käepärast saadawal oli. Ta oli
nalja pärast minuga kaasa tulnud.

Henn toodi ette. Ta seisis kroonumehe moodi,
firge kui tiff.

„Kui wana?“

„Kolmkümmend aastat.“

„Wene keelt räägid?“

„Räägin.“

„Kirjutada oskad?“

„Oskan.“

Hennule pakuti wallakirjutaja ametit.

Henn waidles kahe käega vastu. Kirjutada tema küll oskawat, aga wallakirjutaja ametist ei olla temal aimu.

Ei puudunud palju, siis oleks Hennust wägijä wallakirjutaja tehtud. —

Meie kui Henn pääsime terve nahaga. Ja kui wallawanem ja kirjutaja kubermangu ülemusele oma häda kaebama ja abi otsima läksid, tuli warsti kubermangu linnast tähtis ametnik asja järele katsuma. Selle tagajärg oli, et wallawanem kui kirjutaja ameti tagasi said, kommissar ise aga teise koha pääle seati.

Miks ma selle loo siia wahale jutustasin?

Sellel ajal olid tähtsad tagajärjed.

Selsamal sügisel oli wallawanema walimine. Meie wana aus, kauaaegne wallawanem pani ameti maha ja ei wõtnud enam ühegi tingimise all uut walimist vastu.

Kurja kommissjari tõttu oli Henu nimi peaaegu wallaametnikuna inimeste juhu saanud ja nüüd — nimetas igamees Henu kui Wene keele meest — wallawanemaks. Nõuni Ants, tema oli maata rahwa kümnik ja ülepää juba walla sulaste ninamees ja eestwedaja, tema laulis ees ja teised laulsid tagajärele — Hennust tehti kõigist wastuwaidlemistest hoolimata wallawanem. —

Kus seisis furd, et wallad oma wallawanematega uhkust ajada, nagu mõni mees ilusa hobusega uhkust ajab? Naabri wald oli selle pääle uhke, et nende wallawanemal üle kihelkonna kõige toredam habe oli, — meie

mehed vastasid sellega, et nende wallawanem ainufene sai üle tüüfi maa, kes Wene keelt oskas.

Henn sõitis linna kommissjari juurde, ennaft ametijt lahti paluma. Seaduslik wanadus temal oli, taluomanik oli ka, kohtu alla ei olnud puutunud — seadus teda ei päästnud.

Henn sõitis kreistohtri juurde, ennaft haigeis tunnista tada lastma. Kreistohter tunnistas tema termeks kui purifa.

Ei muud, kui wõta amet wastu.

Niisugune mees sai Hennust ja minufene — lasti wolimehe ametijsti lahti. Wallawanem ja wolimees wennad, — see ei sündiwat. Muud kui, amet maha.

„Wot tebe rajs!“

Ega meie kodune elu sellepärast palju ei muutunud. Henn jäi enne kui pärast laulukoori liikmeks ja seda au oli ka wist wähestel laulukooridel, et wallawanem kaasa laulis.

Hennule kui wallawanemale pandi nüüd igalt poolt nõudmisi ette, ka „wallanoorema“ eest muretseda, minagi nõudsin tungiwalt, et ta naise pidi ära wõtma. Temal oli aga nüüd nii palju walla asjadega tegemist, et tal endale hää olefu tegemisekski aega üle ei jäänud.

Jõulud jõudsid kätte.

Küll see meie koolmeister aga on. Iga aasta enne jõulu oskab tema rahwa käest raha saada, koolilastele jõulupuu tegemiseks. Siis on koolimajas suured ettewalmistused käsil ja terve koolimaja ja kool mäsib enese jõulunõiduse sisse. Ja jõulunõidus õhtub koolimajast wälja ja laotab enese laiali üle walla. Jõulupuu! jõulupuu! Misjuguise lapse süda jõuab seda sõna kuuldes

külmaks jääda ja misjugune wana ininene laste rõõmu nähes tuimaks?

Terwe wald ootab kooli jõulupuud.

Jõulu nädala wiimasel koolipäewal — misjuguje pooliku nädalapäewa pääle see nüüd kunagi kord juhtub, — kui ilm pimedaks lähneb, hakkawad jõulu pühad koolimajast pääle.

Suur klassisaal on siis koolilaudadest ja pinkidest tühi ja seinad rohelistega ilustatud.

Kest tuba seisab ilus ja suur jõulukuuksl, wäljawa-
litud uhle puu.

Minu Jumal kus on nüüd see aus hallipääga wana peremees, kes aastaid ja aastaid igaford ilma palumata koolile kõigeilusama jõulukuuze muretjes, selle juba suwel walnis waatas ja siis talwel oma wanade kontidega läbi sügawa lume sumades metsast ära tõi? Seda eesõigust ei tohtinud keegi temalt wõtta, see oli tema anne kooli jõuludeks. Ja — ilus, igapidi kahear ja sünnis jõulupuu nõuab palju otjimist ja walimist.

See wanamees — tema hingekene on nüüd Jumala juures ja ihu seitse jalga sügawal pehmes mullas.

Kas mina nägin unes wõi kuulsin ilmsi, et terwe kool ühel jõulunädala õhtul olla läinud ja tänulikus meeles wanamehe hauale jõulukuuze wiinud? Kõuulinlastesed olla põlenud ja heikinud ja lapsed külma pärast lödise wate suudega hana juures ühe jõululaulu laulnud...

Kuhu järg jäi? Paar päewa enne jõulu, õhtul, kui ilm pimedaks lähneb — siis on koolimaja saal lastest tühi, lapsed on siis kõil ülerval magamise-ruumides, ärkli tubades. Nemad on jäl — käed, näod uuesti pestud, pääkeseid murumuna-filedaks joetud. Nemad on

hiirewagusi, ka kõige wallatumad. Neil on igalühe iseenesega tegemist, nemad kordavad midagi, mis küll juba väga kindlasti pääs, veel kord mõttes üle.

Õues läheb pimedamaks ja pimedamaks. Rahvast kogub koolimaja juurde kokku. Peremehed tulevad ja perenaised, saanidesti tõstetakse suured soojade riiete mühused ja kantakse koolmeistri elutubadesse. Mühuste seeft kooritakse elavad lapsed välja, põlweõrgused tütarlapsed, poisilised kes pühiks esimesed püksid saanud. Jutu on jää ja Linda ja väike Maimu. Suured ja pisukesed, kõik kaovad koolituppa.

Seft jää on koolmeister oma abikaasaga, mitmed noored mehed ja noored neiud libedasti ametis jõulu- puud ehtimas. Kõõmlad kinnitatakse okstele, õunad, meesaiast kuded, kanad, hobused, kalad, mehed, mõned on koguni kullatud, mõtelge ometi, kullatud, ja veel komekid, riputatakse okstele. Ja seda kaupa on nii palju et veel üle jääb. Kõik ei mahu puu otsa.

Need õige väikesed külalised vaatavad seda asja juurte, küsivate filmadega päält. Nemad tulevad ema juurest maha ja astuvad ühe sammuga lähemale vaatama. Kes julgem on, astub taps, taps, mitu pisikest sammuga, veelgi lähemale. Siis on ka ema kõhe järel: „Jutu, ära mine, ei tohi!“ Ja poisid võetakse tagasi sülle.

„Juba tulevad, juba tulevad,“ üeldakse üle läve tuppa, ja koolmeister jookseb õue.

Ja, ja, juba tulevad, meie wana auwäärt hallipääga õpetaja ja tema inimesearmastaja abikaasa. Kuidas nemad täna laste keskel puududa võiksid?

Suur hunik mitmesuguseid raamatuid tuuakse. Need on õpetaja lastele väljajagamiseks kaasa toonud.

Tuuakse ka suur korvi täis õunu. See on õpetaja proua kingitus. Kui palju! Ju kirikumõisas tänamu hää puuvilja saak oli.

Wallawanem tuleb veel suure kastitaie meefookide ja kumveffidega. Koolmeister toob hehwtisid, pliiatsid ja sulapäid. Kõik laotakse laua pääle riita.

Ettevalmistused on lõppenud, puu süüdatakse põlema.

Tasane müdin kostab läbi maja. Koolilapsed tulewad trepist alla. Siis on üürikeseks jälle kõik wait.

Korraga — koolmeisteri elutubade lahtistest ukstest kõlab laul koolituppa. Tasane, mahe, õrn, kui kõlaks see kaugelt läbi õhu. Hõbeselged lastehääled laulavad, koolmeister tõristab passfi:

„Waitne õõ,
Sunnistud õõ!
Kõik on maas,
Rahu sees,
Joosep walwab ja Marial veel
Hingab Jeesuke põlwele pääl.
Maga patuste rõõm!“

Siis jälle:

„Waitne õõ,
Sunnistud õõ!
Ingli hää!,
Wälja pääl,
Laulab rõõmustes Halleluja,
Annab teada karjastel ka:
Kristus sündinud teil!“

Siis on kõik wait. Piisufesed inimesed koolitoas on erewil, mõni wanem inimene nuuskab nina.

Siiis algab uuesti laul ja uksest tulewad, koolmeister ees, lapsed paari kaupa rongis, lauldes tema järel:

„Oh tulge nüüd lapsed ja rutake kõit,
Betlema, Betlema, sääl on ju see paif,
Kus Jeesus on sündind ja söime sees maas,
On sündind meid õnnets ja Vunastajaks.“

Lauldes lööb rong enese jõulupuud ümber ringi. Kuhu keegi laps seisma saab, sinna tema seisma jääb. Keegi ei liigu asemelt.

Siiis astub koolmeister orila ette ja lapsed ja wanad laulavad ühest juust:

„Ma tulen taewast ülevalt
Säid sõnneid toon teile säält . . .“

Kui laul waikib, algab üks koolipois ütlema, — selge ja kõlawa häälega, iga sõna ja silbi pääle rõhku pannes:

„Ja sõna läks wälja keisrist Augustusest, et kõik maailm pidi üles kirjutatud saama.“

Üks wäike tütarlaps hõbepelge häälega lisab edasi:

„Siiis läks ka Joosep Naatsaretist, Maarja, oma kihlatud naisega üles Daaweti linna, mis hüütakse Betlemaks.“

„Ja see sündis, kui aeg täis sai . . .“ lisab kolmas julgesti juurde.

„Säälsamas lähedal wäljal olid karjased öitfel ja hoidsid öösel karja,“ teab neljas öelda.

Ja wiiies jutustab, kuis Issanda ingel ilmunud, aga käskinud mitte kartä. Sest tema kuulutada juurt rõõmu, mis kõigele rahwale peab saama.

Jälle üks teine teab, kuis siis terve taewa laotus

hiilgawaid inglid täis olnud, kes laulnud: Mu olgu
Sumalale kõrges, rahu maa pääl ja inimestest hää
meel.

Eiis puhkewad lapsed laulma:

„Oh õnnis õõ!

Seefarnast polnud weel . . .“

Eiis jutustab keegi laps edasi, karjaste Betlema
minekust ja Jeesus-lapse kumardamisest söime ees.

Ja nüüd wahetawad laul ja kõige ilusamate jõulu
salmide ja pühakirja kohtade ülesütlemised. Kõige südame-
likumaid jõulu sõnu kuulduß kõige pisemate laste suust.

See wõtab wee filma.

Nks õige wäikene poisikene loeb wiimaks:

„Oh wõta, armas Jeesuse,

Ra söimeks minu südame,

Oh wõta temas hingata,

Et mina sind ei unusta.“

„Namen!“ ütleb koolmeister.

Kui weel mitu laulu lauldud ja küünlad puu otjas
lühikejeks põlenud, siis tuleb annete jagamine. Igale
üksikule koolilapsele annab õpetaja raamatu, tema abi-
kaaja õunu, wallawanem kumwekka, kooliwanem mee-
kookistid, koolmeister — mis kätte saab. Täskutesse,
põlledesse, igalepoole kogub kraami. Silmad säravad,
mõni teeb salakesti suu magusaks.

Laudadel on weel midagi magusat. Koolmeister
küüßib koolilastelt, mis sellega teha, kas jeda ka weel ära
jagada ehk — sellega neid pisukesti külalissi wastu wõtta,
kes ka jõulupuule tulnud.

„Mitte ära jagada, külalised wastu wõtta,“ saab
ta kooris wastuseks.

Ja nüüd tulevad need väikesed põialpitu poisikesed, tillutita tüdrukukesed. Argselt ja kartes tulevad nad, hirmul, kas minna ehk jääda. Igalt poolt laotakse Jukule midagi sülle, pistetakse pihku, — joostes wudib ta kaitsematele ema põlwelele tagasi. Sää! on julge.

Kui kõik ilu otsas, küünlakesed ära põlenud ja puu eest nurka tõstetud, astub õpetaja kõnetooli ja peab wanaadele ja noortele armsa jõulukõne. Ja „Oh jõulu õõ kuis oled sa, meil oma taewa walgega, ka pimedas nii selge!“ hõiskawad weel kõik ühes koos wägewas laulus, siis — on jõulud alanud.

Just nõnda sündis ka selle aasta kooli jõuluõhtul. Kõige selle tegeruse ja talituse juures oli Nõuni Marie koolmeistrile ja tema abikaasale kui parem käsi. Kui palju filmi waatafid sel õhtul tema pääle lugupidamisega.

Lõpuks tuli weel päänali. Wel! wõi wallawanem Henn, ilmus omas kroonuteenistusest kaajatoodud alamohwitseri univormis, kamandas: „Smirno, rawnjaites!“ ja tegi poisistega utšinat. Kas sa näe, kui tore mees Henn kroonumundris wälja nägi! —

Megamööda jäi koolimaja wanadest inimestest ja lastest lagedaks. Õpetaja prouaga oli juba ära sõitnud.

Mina ei tea, kuidas Henn kodusõidul — sest ajast kui ta wallawanem oli, sõitsime meie ikka teine teise hobusega — mina ei tea, kuidas Henn Nõuni Marie oma saani oli saanud, aga saanis ta temal oli, pää suure rätiku sees, et ninaots waewalt wälja waatas.

Nõuni talu tareläwe ees pidas Henn kinni ja aitas Marie saanist maha.

Minagi peatafin ja astusin lähemale jumalaga jätma.

„Soomi meile õnne,“ ütles Henn. „Meie oleme tihlatud.“

„Mis?“

„Ja, ja, päris õige.“

„Marie, kas see tõsi on?“

„Jah,“ kinnitas Marie.

Mina haarasin Marie ümber kinni ja sain poolvägisi musu.

„Mis sa?“ ajas Henn mind eemale. „Ma ei ole veel ifegi..!“

No mis muud, läksime tuppa, ajasime wana paari üles ja Henn seletas oma asja ära. Kosjamiina meil kaafas ei olnud.

Wallawanem wõetaks igalpool wäimeheks wastu. Perenaine leidis kufagilt pool pudelit marjamiina, et terwise saime ära juua. —

Jah, kuidas mõnikord lood lähewad! Rewade poole talwel tegime meie, — ei, ei, Hennu Mariet tegid pulmad. Mina olin ainult ifamees. —

Kui teisel aastal uus kommissar wallawalitjust tuli rewideerima, siis ei põelutud wallamajas enam liiwa.

See oli häa inimene. Igaühe jaoks oli temal lahke sõna. See mees ei pannud pärast paljuts, waid wõttis waewaks rahwa keelegi ära õppida. See ülendab meie filmis tema au. —

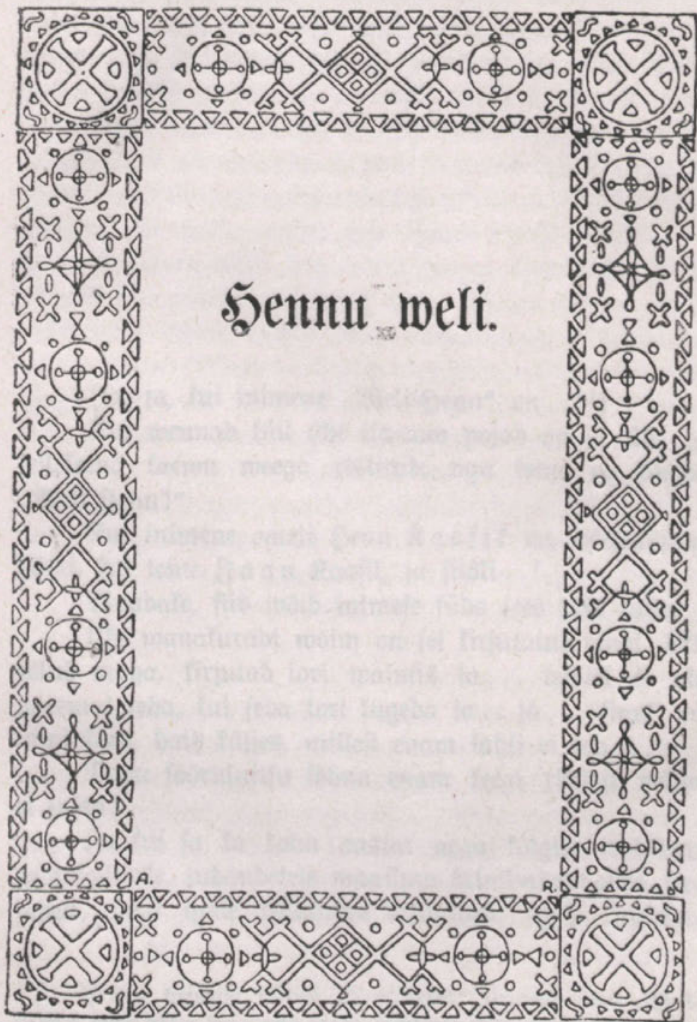
Seft ajast oleme meie Hennuga mitu aastat wakenemaks saanud.

Kodus on Henn peremees ja mina olen — majaifa. Minul on häa Henu ja Marie kõrwal wanamehe wiisil waguft elada. Iga aasta, kui kõif talu müüdam jaaf rahaks tehtud, paneb Henn pool talu puhtast fiske-

tulekust minu ette laua pääle ja mina ei tohi seda siis mitte wastuwõtmata jätta. Mis mina ära tarwitan, seda on wähe, sest ülespidamine ja hobune sõita on minul prii, ja kui wennanaine oma mehele enese fedratud ja koetud kangastest riided lasseb teha, teeb rätspepp need ka minule. Mõlemad oleme Gennuga karskusseltsi liikmed. Mis minul raha üle jääb, peab Genn panfa wiima. Minul on üks mõte: Gennu esimene poeg, kui Jumal elu-terwist kingib ja temast hoolas õppiija saab, selle tahaksin mina koolitada.

Kas see kõik nõnda läheb? Seda Jumal teab. Poisil on näha Marie terased waimuanded. Wene keelt õpetab temale isa, Saksa keelt ema. Põlwe kõrgune alles ja kolmed keeled juus. Sellest peaks küll midagi saama.

1901.

Hennu weli.

Ja, ja, kui inimene „Weli-Genn“ on..!¹⁾
 Kui wennad küll ühe isa-ema pojad on ja ühe ja
 sellefama kaewu weega ristitud, aga teine on kõiges
 „Weli-Genn!“

Kui inimene ometi Genn Kaasik on, nõndasama
 hästi, kui teine Jaan Kaasik, ja süski..!

Waadake, siis wõib inimese süda sees täis tulla.

Üks wanafuradi wõim on sel kirjutatud sõnal. Üks
 istub maha, kirjutab lori walmis ja... teistel ei ole
 paremat teha, kui seda lori lugeda ja... ja... sinul on
 nimi käes, hais küljes, millest enam lahti ei saa...

Magu sõõrusuitsu lõhna enam keegi riietest wälja
 ei wõta!

Ja kui sa ka kolm aastat aega kõigile wolifogu
 protokollidele, tuhandetele maailma laialiminewatele kir-
 jadele, ifegi igale külakubja käsutähele, igale kuulutu-

¹⁾ Loo kirjutaja mõtleb „Postimehes“ ilmunud lugu „Weli-
 Genn,“ mille pääle tema oma looga diendawa wastuse tahab kirjutada.

fele, mis kirjuti juurde tulpa üles lüüakse, ja iga walla-
inimese pääraha-maksu raamatusse oma õige nime oma
käega oled allakirjutanud, küll Eesti keeli, küll Wene keeli :
Henn Kaasik ja Генъ Казикъ, — midagi see ei aita!
Oled muud kui „Weli-Henn,“ kus ja aga oma nägu
näitad. Kõige paremad sõbrad nimetawad sind nõnda
ja räägivad „wäikesest hää-äraoleku tegemisest.“

Mina, Henn Kaasik, aga ütlen: Narr on iga ini-
mene, kellel aega sugugi üle ei jää, kellel mahti põrmugi
ei ole, enesele wäikest hääd äraolekut lubada. Kellel ku-
nagi püsi ei ole minutiks ajaks, wõi — nagu wana Abja
parun ütles — „wäikeseks pooleks tunniks“ ennast küsili
lasta ja kätipõsakil natuke maailma elu üle järele . . ehk
ka mitte midagi mõelda . . ! Ega kaasa wõtta „sedasi-
nast maailma“ — keegi ei jõua.

Ja, ja, nõnda lasub mõnikord teine inimene, teine
wend teise pääl, nagu sade — terwe poole eluea, ja see,
kes mõju alla on sattunud, ei teagi seda ise, enne kui
tal kogemata filmad lahti pääsewad.

*
Meid oli kaks wenda: Jaanist wend ja mina.
Jaan oli wanem. Ega ta ei tea kui palju wanem ei
olnud, aga niipalju ilka oli, et ta kui perekonna-tugi wäe-
teenistusest ära pääsis, — estimese poja sündimise õigus
oli ilka tema. Nagu wanast Gesawi ja Jakobi ajal
juba . . . Ja karwane oli Gesaw — tahtsin ütelda Jaan
— kah, temale kaswas aegsalt parukas suhu; juba seits-
meteistkümmne aastaga oli tal nägu habet täis.

Kuid ma pean juba waremast ajast algama —
poifitsepõlwest. Muidu õiget pilti ei saa. Meie wanast

isast ja armsast emakesest ma küll enam rääfima ei haffa, see wiiks pitale. Ja ega lapsepõlwes kodus esimese sündimise õiguse poolest meie wahel Jaaniga weel mahet midagi ei olnud.

Alles küllafoolis haffas see asi pääle. Jaan oli sääl juba talwe otsa ära olnud ja ei jõudnud küllalt kiita, kui hää mees koolmeister on, ning kui tore sääl hulgani hämariku ajal lumehangede otsas sõda olla pidada.

Nõnda meelitas Jaan minu enesega ühes juba warafult ja enneaegu kooli.

Tore see oli küll — kolm talwe aega. Ega Wene-Türgi sõda ei lõppenud ialgi. Sga päew oli uus kistlemine.

Walla koolipoiste seas oli kaks loomulikku wastast erakonda: Wälja-küla poisid ja Metsa-küla poisid. Wälja-küla poisid kujutasid Wene-, Metsa-küla poisid Türgi wäge. Poiste arm kaldus poole pääle, ainult wäesalkade wahwuse küljes rippus sõja õnn.

Tühi seda teab, kuidas just Jaanist Wene wäe kindral oli jaanud. Ja uute soldatite muretsimine oli juba enam kindrali enese asi; ega nekrutinõtmise-komisjoni ei olnud, kes rootu uusi mehi juurde oleks muretsenud.

Kui nüüd mina ka tulin, siis oli ikka kohe Wene wäes loo järele üks mees rohkem.

Koolimaja sauna taga, sigade koplis — sinna olid alati määratumad lume hanged kofku tuisanud, need ep need kantsid olid, mis wõtta ja kaitseada tulid. Sõja õnn oli talwe jooksul heitlik küllalt; ei wõinud sugugi julge olla, et kants, mis täna Wene wõimu all seisis, homme türklaste kätte ei langerud.

Behme- ja sula-lumega andis sääl sumada; kui

sagedasti ei tulnud meil pärast märgade pükstega tuppa õppima minna! Ja ega asi märgade pükste juurde üksi ei jäänud. Kui võitlus väga äge ja mehed juba vihased olid — kui mõnigi kord ei läidud sõjamangidega halvasti ümber: kullasje saadud wunnidest ei maksa rääkida — sula lund topiti kaeltaguse august sisse! Pahaks seda ei võinud panna ja koolmeistrile kaebama minna ka mitte, — sõjale oleks siis kõrgema võimu sunnil ots pääle tehtud, nagu seda ühel talwel juba oli nähtud. See tuli kõik ilusti ära kannatada, aga järgmisel üleolemise korral isekesks lätte tasuda.

Ja kui siis kindluse müürid kõwaks olid tallatud ja sula-ilmade järgi külma tuli, siis oli kants kui klaasist mägi muinasjutus, mille otjas kuningatütar istus, kuhu kofilased kuningapojad oma kuldraudus täkkudega üles sõita ei saanud, muidu kui wõta kuldraud alt ja pane — kui kawal oled — „timmatist“ rauad alla. Siis oli waenulisel wäl kantsi ärawõtta wõimata asi. Kellel siis kuidagi wõimalik oli kodust kümme kopikat kokku linuda, lastis oma saabaste kontsadele wäikesed rauad alla lüüa; ilma nendeta tormijooksu ettevõtta ei maksnud. Pastlamehed pidid siis, tahes ehk tahtmata, tagawarawäe jalku jääma.

Siis oli lahing sõna tõsises mõttes werine. Seeft kui kantsi serwa mööda üles hakkasid kippuma, aga ülevalt tagasi tõugati, jalad alt ära libisesid ja ninali kukusid, — ega kantsi seina sisse auku järele ei jäänud, ikka nina läks lössi ja weri oli järel. Aga mis sõda see ka on, kus mitte haigetki ei saa, ehk mis mees, päälegi weel sõjamees, see, kes hoopki kanda ei jõua!

Oh seda saabaste päänaha kulumist! Nende ninad

ja kontsakapid olid, kuiwamise järel, siis alati puna sed nagu kõrvenud. Aga misjugune sõda kulufid ei nõua. Raha ja — nahakulu ja merd!

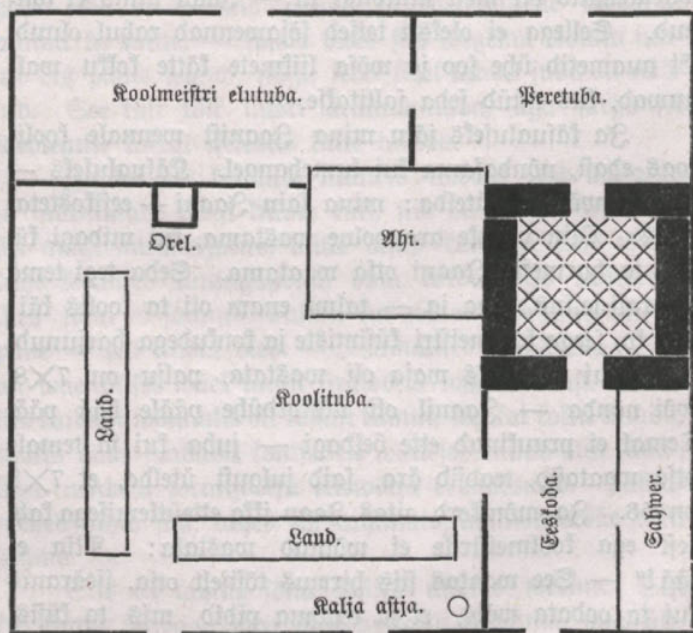
Nojah — et Jaanist wend Wene wäes kindrali aus seisis, jattusin mina juba loomulikult tema käsualuseks. Aga ohwitseriks ega lipukandjaks — niisuguseid wäeülemaid oli meil muidugi ka — Jaan mind ei tõstnud. Sellega ei olekski teised sõjawennad rahul olnud. Et auametid ühe soo ja wõja liikmete kätte kokku walguwad, kus nüüd seda sallitakse.

Ja käsualuseks jäin mina Jaanist wennale koolitoas edasi, nõndasama kui lumehangel. Käsualuseks — seda ei wõi just ütelda: mina sain Jaani — eestkostetawaks. Olin natuke arapoolne wastama, kui midagi küsiti, ja harinesin Jaani otja waatama. Seda tegi tema kindrali-seisus juba ja — talwe enam oli ta koolis läinud ka, seega koolmeistri küsimiste ja konfudega harjunud.

Kui näituseks waja oli wastata, palju on 7×8 , wõi nõnda — Jaanil oli ükskordühe pääle hää pää. Temal ei pruukinud ette öeldagi — juba kui ja temale otja waatasid, teadsid ära, said julgust ütelda, et 7×8 on 56. Ja mõnikord aitas Jaan ikka etteütlemisega kah, sest ega koolmeistrile ei wõinud wastata: „Mia ei tää!“ — See waatas siis hirmus tõsiselt otja, iseäranis kui ta oodata wõis, et ja teadma pidid, mis ta küsis.

Maajanduslikkudes asjades, söögi ja magamise-ajeme poolest, oli ka jäme ots Jaani peos; joogi poolest oli asi teine, sest taaritõrke seisis koolitoe nurgas, säält wõis igamees omale kapa sisse lasta, nõndapalju kui süda kutsus. Aga leibkoti ja magadiskoti asi, — ah, ega seda teistiti ära ei saa seletada, kui kirjelda kõik kooli

elu ja maali terve koolimaja üles. See oli — nagu kirjutas [aabitjas] lugeda seis: „muna on ümmargune, maja on neljakandiline“ — see oli ka just neljakandiline, wist oma neli sülba piff ja neli lai. Võib olla, oli see ehk ka natukene suurem. Nüüd seda enam mõõta ei saa, — on juba Looja karja läinud ja maha lõhutud.

Soo! Siin ta nüüd on.

Kui eeskõja lähest sisse astusid, heldekene — hulga inimelaste pärast, kes siit läbi sisse ja välja käisid, oli selle põrand jalgadega kaasatoodud lumest alati lödine ja sulailmaga päris pori-tiif, seda enam veel, et eeskõda

ühtlasi ka näo pesemise ruum oli. Ja kes nüüd piirte se-
kapa või libu seest — nagu meil pesemise otstarwaks
igalmehel niisugune riist kodust kaasa oli wõetud —
nõnda pesta saab, et wett põrandale ei lihtsu! Sää-
l samas kõrwal, eeskojast lauakestadega äralahutatud ruu-
mis, oli koolmeistri sahwet ja ühtlasi ka neljakümne kuni
wiietümne koolilapse söögikottide hoiuruum. Sää-
l seifid meie „weersefid.“

Kas aus lugeja ka teab, mis loom „weerseff“ on?
See on kitsas kott, mille mõlemad otsad finni ömmeldud
ja millel juu külje pääl. Ühes otjas leiwapäts, teises
pudrukarp, keskelt oli niisugune siis hää olale wifata.
Meie päiwil on sakstel mõnel niisugused siidimõrgust
rahamärjid.

Sää-
l jah seifid meie weersefid. Leib, liha ja kar-
tulipudru — mis nüüd kellelegi wanemate jõudu
mööda kodust nädalamoonaks kaasa oli pandud — see
külmas sää-
l enamasti kiwikõwaks, et murra kas nuga
katki ja hambad suust wälja. Et asi wähegi hõlpsam
oleks, wiidi söögikotid ööfiks koolituppa sulama; sää-
l nad seifid üksteise otjas riidas.

Geskoja taga, see must ruum — oi, see oli kole.
See oli nõndanimetatud köök, roowialune, alt laia õs-
figa, ülwalt kitsaks minew korsten. Sää-
l rippus raud-
konksu otjas koolmeistri keedukatel, suits ja paja aur
läksid püsti üles. Soojus muidugi ka. Ruum oli alt
oma tubli ruutsülb lai, seinad läikisid paksum nõekorraj.
Niisuguses urkas pidid meie meelet kõif need wäitefjed
kuradid ja kurjadwaimud elutsema, kes wanasti Genet-
jareti järwe ümbruses inimesi ja figu waewasid. Kui
alt üles waatafid, kuidas see must toru iffa kitjamaaks

läks, kuni viimaks ülewalt wäikene neljakandiline ruudu-
kene taemasina fiske paistis, fiks fippus nagu hinge rin-
nus finni pigistama. Koolmeistri päralt olewat paar sea-
reit, mis üles fingiks suitsema olid pandud, näitafid meie
meelest nagu finna raudkonksude külge rippuma jäänud
tondid.

Noo-jaa — kahmus oli finna roowi alla minna, aga
ometi tuli jää! iga hommiku enne walget juba ära
käia — toobrist pesuwett toomas, sest jääksamas pesema
oleks meist kõigest neli kuni wiis mahtunud; kuhu pidid
teifed nelikümmend jääma?

Beetoobriks oli muidugi jää pääle külmanud, aga
mis sest? Kes oma kapa täie wett, kus küll jäätüfid sees
kolifefid, kätte sai, oli õnnelik, pani eeskojas eht koguni
õues läwe ees — tung oli muidugi suur — korra laks
wett näo pääle; kes selle järele küfis, et jäätülm wesi
patase ilmaga näol ja kätel kooritaks fippus anguma,
— selle eest said põsed punased!

Kui eeskojast läbi, koolituppa tahtsid minna — ega
see ferge ei olnud: kartfas, redel oli põigiti tee pääl
ees. See kartfas wiis pööningule, kus koolmeistri hobuse
talwine heinte tagawara ja — meie magadiskotid seifid.
Suur see pööning ju ei olnud, aga heintele ja meie
umbes nelja- kuni wiiekümnele magadis-põhufotile jää!
illa ruumi jatkus, kui kotid hästi üksteise pääle wirna
laoti. Müüd mõtelge enestele seda sõda ja ieda tolmua,
kui õhtul magama minnes kottifid ülewalt alla pilluti.
Kas see ei olnud midagi wäikeste jõngermannide ja walla-
tute tütarlaste jaoks otsekui loodud, — midagi mille
juures hästi filgata wõis? Sada kätt firutafid wastu,
et oma küljealust juba lennul aratunda ja wastu wõtta,

et see alla pori sisse ei patsataks. Muidugi, mis säält tuli, kui ta oma ei olnud — ruttu jalgadega otša. Ja neil säält üleval, kes kottisid alla pildusid, nende kõige suurem lõbu oli muidugi kottisid mitte sinna pilduda, kus käed püsti vastuvõtmas olid, vaid vastuvõtjatele päha, suhu ja filmi, kullasse. Nõnda sündis all ometi hää suur püherdamine — poisid ja põhukotid läbisegi, ja nali oli seda suurem.

Waeete tütarlaste kotid tulid muidugi kõige wiimati, kui poistel omad käes olid, põhjast pori sees üles võtta. Ja kui toredat külma siis veel need päew otša pööningul seisnud kotid enefest wälja õhtusid, enne kui külje all soojaks läksid! — Hommikul oli kottide pööningule foristamisega muidugi seesama sõda.

No nüüd wiimaks saame koolituppa. See oli wist oma kaks ja pool silda igapidi suur ja tublisti oma kahelks jalga kõrge. Neljanda jao ruumi wõttis temast ilmatu suur ahi nurgas ära. See oli ahi, mis ahi. Soojaks seda kergesti ei saanud, aga kui ta lord soe oli, siis ka soendas. Koolmeistri wana isa käis jään pääl magamas. Ahju ümber andis päris joosta. Wul praegu veel suur arm filmatulumu-karwade all, mis Kuuda-Zuku pääga lollupõrgates sain. Wõite armata, kui suur see ahi oli, et ümber tema nurga joostes nii-suurt hoogu wõis võtta, et päänahl lõhki läks.

Siin koolitoas nüüd olid pääle wäikese orel, mis natuke suurem oli kui kummuli kääntud wiljamall, ja pääle juba nimetatud kalja-astja — kaks pikka koolilauda. Nende ümber pidid neli-wiiskümmend last ära mahtuma ja mahtusid ka. Kui lugesime, olime ikka kahelt realt laua ümber. Esimesed istusid, teised seisid tagaselja

püsti ja waatafid üle esimeste olade. Kirjutustunnis mahtusid need, kes paberile kirjutasid, kõig laudade ümber; kes tahvlitele kirjutasid, neil oli ju igal pool mujal mahti külitada küllalt. Rehtendustunnis tuli muidugi püstitjalu keset tuba seista.

Nendesama kahe pika laua pääl ka jõodi. Öhtul walgustasid kummagi laua kohal kaks koolmeisteri enese kastetud raswaküünalt tuba.

Kõige lõbusam asi oli muidugi magamisega. Siis tõsteti koolilauad ja pingid üksteise otja. Rahel jalal seisest jätkus meile maad ifka kõigile, aga pikali heitmiseks oli enam ruumi waja. Üle terve põranda ja laudade all magasime meie, nii et sääl siis enam maad ei olnud jalaga astuda. Kellel wabest külmanud toidu juures terwis korras ei juhtunud olema, sellel oli esiteks üle jelttimeeste päade õue pääsemisega ja siis weel paar wakamaad eemale lepikusse jooksmisega ifka häda küllalt. Halwa õhu peletamise meie vähemasti kaks korda päewas kadakate suitsetamisega toast wälja, ehk — nagu ma nüüd tean — meie peitsime halwa õhu kadakasuitsu taha ära. Kadakaid metsast toomas käisime muidugi ise. See oli ka lõbu.¹⁾

¹⁾ Teisi niisuguseid üleüldiseid lõbusid oli talwe jooksul weel: 1) üleüldine juustelõikamise pidu, kus koolmeister oma käega kõigi koolipoiste pääd piigas, mis paar korda talwe jooksul ette wõeti. 2) Suur sügelistest puhastamise pidu, kus koolmeister terve kooli jaoks salwi keetis ja igale lapsele potiga kaasa andis. Siis haiges terve wald kadaka, loorberimarjade ja wääwli järele. 3) Suur koolikatsumise pidu, kuhu kõig „Puiatu peremeeste pojad ja peenikesed plikad pidid patseerima, palafas pääs, porised põlwini.“ Pibu peeti kewadel kooli lahtilastmise ajal, kiritu käärambris.

Aga kas teate, kui ifka „koolitare juures“ oma kolm, neli talve ära olid käinud, siis mõistsid ja mõistusega lugeda ja umbes nõnda kaugelt oma mõtteid üleskirjutada kui mina. Ka mõisid neli rehkenduse pääjagu „nimega numbritega“ tarvitada, teadsid natuke „geokrahwijat“ ja — katekismus ja piiblilugu olid eluajaks pääs. Teretada, jumalaga jätta ja ülepää natukene miisakas olla mõisid ja kah. Kui pärast veel ühte ja teist ise juurde õppisid, mõisid ifka inimeste hulka lahti lastud saada ja kõlbajid mitmesuguste ametitegi pääle, Jumalale tänu, nagu mina.

Kuidas meie wana hää koolmeister niisuguste, praegustega wõrreldes otse uskumata olude all, meid taltjutamata poisja niikaugese jai, Jumal seda küll teab. Üks jalakunst temal ifka oli. Wäikeste süütegude eest watas ta meile ainult tõsiselt otja, — kui asi sugugi teisiti ei läinud, wõttis ta küll lineali, pidas aga pika kõne, enne kui ta kats, kolm korda sulle peopesa pääle löi. Enne pidid ja aga selgesti jellele teadmisele tulnud olema, et koolmeister nüüd mitte teisiti teha ei wõi, waid find karistama peab, ja kui ta löi, siis oli löödawal see tundmus, et löömine koolmeistrile enesele palju enam walu tegi, kui sinule.

Aga oli keegi suurema süüteo teinud, kui et seda otsawaatamisega ehk linealiga ära wõis õiendada, siis kutsus koolmeister süüaluse oma tuppä nelja filma alla. Sääli istus ta maha ja wõttis poisi põlwele wahela. Si koolmeister siis karistanud sõnadega ega linealiga — siis tema koputas südame ukse pihta. Siis juhtus küll, et koolmeister kui koolilaps mõlemad ärduse pärast nutsid . . .

Sarnastel kordadel, kui keegi tahatuppä kutsuti,

malitšes koolitoas surmavaikus; kõik olid ärewil ja ei julgenud waljusti hingatagi. Seda elutuppa kutsumist kartšime meie kõik kui tuld, ehk küll teada oli, et sääl kellelegi kurja ei sündinud. Aga kõik meie mõtlesime — koolmeistri kurwastamise pärast juba, — peaks meiega seda mitte juhtuma, et meid sinna kutsutakse!

Kui siis koolmeister ja süüalune jälle koolituppa ilmusid ja meie teadsime, mis oli juhtunud, siis ütles koolmeister lihtsalt: „Olge jälle tema sõbrad; tema ei tee seda enam.“ — Kui meie midagi et teadnud, siis ei öeldud meile ka mitte, mis neil sääl omawahel öiendada oli olnud.

— —

Waat, kuhu ma olen efsinud! Mina tahtsin ju ainult sellest jutustada, kuidas ma juba küla koolist pääle Jaanist-wenna mõju alla sattusin.

Noh, nagu juba seletatud, — muudugi, et Jaan Wene wäes kindral oli ja mina „rjadowoi“, liht soldat, ja — siis . . . pidi koolis midagi ette tulema, mis sääl kunagi, wõi mitme aasta jooksul enam ette ei olnud tulnud. Reegi koolipoisid pidi — witsu saama. Küll mitte koolmeistri, waid kooliwanema kui koolmeistrišt kõrgema olemuse otsuse järele, ja . . .

See koolipoisid olin mina, ja — Jaani on mul tänada, et ma ilma jäin.

Koolmeistri filmas ei olnud minu süü wist küll kuigi suur. Tema waatas asja kui wallatuse pääle, mille läbi õnnetus oleks wõinud sündida, mille saatus ometi õnnelikult ära pööris. Selgeks tehti mulle see tagajärg, mis tulla oleks wõinud, ilka ka küll, aga see oli — koolmeistri poolt — peaaegu ka kõik.

Asi juhtus nõnda. Leibkoti tupp toomine ja wäl-
 ja wiimine, magadiskoti pööningult alla toimetamine ja
 üleskoristamine oli, nagu kogu meie koolielu majandus-
 lit külg, Jaanist-wenna asi. Aga kus see löbu, pöönin-
 gult kottisid teistele kaela pilduda! Mina olin ühel õhtul
 ilma Jaani teadmata ühes teistega üles seda löbu läi-
 nud tegema. Ülewal kottide wirna otsas juhtusin ma
 ühe Türgi soldatiga käsitši kottu, kes just selfamal õhtul
 enne seda lumehange otsas, kui ma Türgi leeri sõja-
 wangi olin sattunud, mulle halastamatult kaelaaugust
 lund särki alla oli toppinud. Ehk küll homseni sõjariis-
 tade rahu oli, ei wõinud ma ometi teisiti, kui pidin
 türklast wastu sõjaseadust neljasilma all pimedas natuke
 räsima. Selle juures weeres türk — ei tea, kuidas see
 juhtus — pööningu-august alla, patsti kotiwirna otša
 maha. Ta oleks ilka kaelaluu küll ka murda wõinud,
 kui kullumise alus pehme ei oleks olnud.

Türk tõusis maast üles ja hakkas karjuma — mui-
 dugi mõista, südametäie pärast, sest haiget polnud ta põr-
 mugi saanud. Küll koolmeister katsus waigistada, kuid
 mis sa türklast waigistad! See muidu ei lepi, kui anna
 pää. Ei pannud tähelegi, et türklane mütsi oli wõtnud
 ja koju emale kaebama jooksnud.

Ja teisel hommikul, parajasti kui meil piiblloo-
 tund oli, siis see ema tuli. Ei temal olnud ööpikkusel
 süda jahtunud ühtegi, waid näost punane kui puif tor-
 mas ta koolituppa, — ja küll wõttis ta karkida ja waest
 koolmeistrit sõimata. Mida kauem ta karkis, seda wi-
 hafemaks ta sellejuures ise sai, otskui mõni masin, mis
 seda enam huugab, mida enam hoosje saab, ehk mõni
 jalust lange hobune, kes siis alles jookseb, kui soojaks

on sõidetud. Esimene kord elus nägin ja kuulsin mina lagunud suuga naist.

„Ka ta siu laits om, ku sia temä ärätappa lased? Mis koolmeister sia ka oled, ku sa laste järgi waadete ei jõwva? Ka sia jõwvad massa, ku miu laits ära tapets, wõi wigases lümwäs? . . .“ Nõnda tema suu jooksis, wahetpidamata kui tatraveski.

Piiblikoo-tund jäi muidugi latti ja meil kõigil, ja minul weel iseäraniis, oli waesest koolmeistrist halemeel, kes ennaft waguši sõimata laskis ja ootas, mil sõnade wool vähemaks jääks. Et see sõimamine kõit minusse puutus, seda ei tulnud mul suuremat meeldegi.

Kui siis perenaine ometi wiimaks wäsis ja hoogjamaks jäi, hakkas koolmeister rääkima. Ja rääkis midagi kogemata juhtumisest, wastastikku wallatuse-tegemisest ja sellest, et poisil ja õieti wiga midagi ei olla. Aga sellega walas ta ainult õli tulle.

„Waade ku ma wõta siit ahjuroobi ja lasse sul sellege,“ kädsatas wihane naine ja tampis jalga wastu maad. „Walla poolt om sul lotus lähene, mis sul tetä om, ku sa järgi waadete ei jõwva, et latse walatust ei tee? Ka mia pia tulema latši karjateme, ku sia ei näe, mis na teewe! Wõi walatust? Ka ma walatust tegeme latse kooli panni? . . .“

Lõpp oli see, et mina perenaise otsuse järele witsju pidin saama — „witsju nõnda et . . .“ ei tea kui palju. Wähemaga ta et leppinud. „Ku siust ei saa, anna poisis miu kätte . . .“ nõudis eit koolmeistrilt.

Koolmeister lubas siis koolivanema kutsuda, tehku see otsus. Seda ütles koolmeister küll sellepärast, et aega wõita, kuni wihase ema süda natuke jahtuks, kuid

afi tuli teijiti. Naine ei kõikunudki koolitoast: siis too-
dagu koolivanem kohe, et tema oma filmaga ka näeb,
kui poisil (pois olin muidugi mina) püksid maha wõe-
taste.

Nüüd hakkas mul halb tundmus. Saadetigi wiis-
maks koolivanema järele. Minu filmad otsisid Jaani,
tahtsid Jaanist nagu tuge leida, aga Jaani ei olnud
kusagil. Wist oli ta selle eest, mis nüüd tulemas, ku-
hugi redusse läinud. Mina oleffin ka häämeelega peitu
pugenud, aga tuhu ja lähed! Ei julgenud ka, olin sellest
sõimamisest kui halwatud.

Ennelõunased koolitunnid olid muidugi mokas.

Tuli siis ka koolivanem — Külma-papa, kuidas
rahwas teda tema talu järele nimetas. See oli piff,
kõhn, halli, nüri habemega wana mees. Tema ei olnud
oma walla inimene, waid oli talude müümise ajal Sur-
just fiserännanud. Omi surjupoolseid riideid kandis ta
kuni surmani, rääkis langet Surju murratut ja pidas
ennast teistest, meie walla inimestest, targemaks. Sest
tema oli maailmas mõndagi näinud ja kaua aega Sur-
jus kõrtjimees olnud. Rääkimise juures kehitas ta sa-
gedasti õlasid, nagu oleks tal külm, ja alati jutustas
ta juhtumisi enese elust. Ja kuidas ta weel oma lu-
gude üle ise naeris! See naer oli teiste naerust ka ise-
warki. Kui wiimane sõna suust tuli, ajas papa kuul-
dama naksatusega suu lahti ja ei pannud enne tinni,
kui teised ära olid naernud. See oli siis tema naer-
mine. Papa jutud olid küll alati needsamad, ammu
kuuldud ning tuttavad, kuid selle järele wanamees ei
küsinud.

Hääkene küll — koolivanem tuli, temale anti tool

alla, wanem tõstis pifad jalad ristamisi üksteise pääle, wõttis „wandoofiga“ piibu taskust ja hakkas seda seadima. Nähtawasti ta ei kuulnudki, mis wihane eit, kes uuesti hoosse oli saanud, temale kõrwad täis karjus. Kui piip käima sai, lastis ta aegamööda suitsu suust ja andis eidele waguši aega, südant lahendamaks karjuda. — Ega see wanema piibutamine polnud nagu teiste juures, see oli ka isewärki. Wanamehel oli see mood, et ta iga popsuga piibuwarre sõlmilise, sarwest piugu ifka sõlmewõrra sügawamale suhu imes. Kui siis suitsu suust wäljalastmise kord tuli, oli jeda piuku enne tükk aega huulte wahelt wälja libistada, siis alles tuli suits.

Eide hoog rauges aegamööda ja kui see päris lõppis, tõstis kooliwanem jalad teisipidi risti, wentas piibu suust ja ütles:

„Rääkige siis oma asi ä'ä!“

See kohutas eide päris ära. Mis tema siis kõige selle aja oli teinud, muud kui oma asja rääkinud? Eit hakkas kogeleva ja jutuga segamini minema. Ta rääkis ja rääkis.

Ega kohtusiti ju inimesel paremat ega suuremat õigust ei ole saada, kui et sa oma asja üle hästi palju wõid rääkida. Kui sa kõil ära saad rääkida ja siis õigust ei jaagi, siis hakkad ise ka sellega leppima, et sul õigust ei ole. Seda näis kooliwanem ka teadwat. Ta ütles wiimaks.

„Nõnna palju, kui mina asjast aru saan, oo poisje teife ülalt maha tõukan'd?“

Eidele pisteti uuesti kui tuld saba alla; lärm läts weel kord lahti.

Mind nõuti ette.

Mis on mul enese eest kosta? — Mis mul kosta oli! Kogemata see juhtus. Ma ei saanud sõnagi suust. Koolivanem kehitas õlasid, laskis suitfu, kats, waatas argset koolmeisteri otša ja ütles:

„Siis oo poisile ikka waja punased püksid ää teha . . .“

Minul hakkas filmade ees kõik siniseks ja punaseks minema, sääl —

Üks läks lahti ja fiske astus, — mõtelge, kes? Minu ema! Jaan käefõrwal. Jaan oli, niipea kui ta nägi, et minu asi halwa poole weeres ja koolivanema järele saadeti, mütsi wõtnud ja koju lipanud. Ja nüüd oli mu armas emafene fiin. Nüüd löid minu murepilwed lahku. Küll ema juba oskas õiendada. Tema? Tema tuli kui taewa ingel, pehme ja tasane. Kõõsataja kurja perenaise wedas ta kõigest teise wastupüüklemisest hoolimata, kättpidi ära koolmeisteri tuppä, leppima. „Mis meil fiin laste kuuldes waja õiendada,“ ütles ta. Radusidki teise tuppä.

„Pois, wõta raamat, kasi laua taha,“ ütles koolivanem minule. Meid kõiki kästi raamatud kätte wõtta. — Seda me ka moe pärawst tegime, olime kõik hiirewaguši ja kuulatašime, et meil midagi kaduma ei lähöks, mis tagakambriš räägiti, ehk mis koolmeister wõi koolivanem ütleb.

Koolivanem aga seadis jalgu, waatas koolmeisteri otša ja küšis fiis:

„Olete sihufest hullu lugu kuuln'd et kui laps ää uppub, see fiis „rõõmu“ teeb?“

Koolmeister ütles, et tema küll niisugust lugu kuulnud ei olewat.

„Pöle?“ küsis koolivanem. „Dot, las ma räägin. Sila, ma istun toas, kui lest naine väljast suure kifaga tuppa tuleb: „„Vaits putte¹⁾ wette, tei weel korra röömu!““ Teised jooksid õue, mina ei saanud naise jutust aru midagi, kätatafin: mis jääb oo, räägi selgemini? Tema seletab: laps kuffunud tiigi pääl weeaugust jää alla, tein'd weel korra kõiges „„röömu.““ Mina pörutan: Sina wana häbemata, laps upub ja see teeb sulle weel röömu? — Noh, tulid teised juba väljast märja lapsega ja seletasid ää, et „„röömu tegema““ ja „„häält tegema““ teie keeles üks ja seefama oo.“ —

Jah, kõik see minu ja Jaani koolielu kirjeldus on nüüd kogemata nii pikalt-laialt paberile saanud ja paljugi ei puutu selle asja hulka, millest ma kirjutama pidin, aga — minu pää kohal lehwitab nagu mälestus-ingel tiibadega ja ütleb: „Kirjuta Herrn, kirjuta. Kirjuta sinagi, — endist külakooli elu ei ole weel keegi kirjeldanud.“ Aga nüüd teen ka lühidalt.

Noh, emad olid ikka teises toas kokku leppinud ja mina jäin nahatäiest ilma. Seda suuremaks Jaanistwelle wõlglaseks ma sain. Sest kui tema ei oleks osanud õigel ajal koju ütlemä ja abi tooma lipata, kes teab, kuidas lood weel oleksid läinud. —

Kuidas see Zisaki õnnistus nüüd oli, mis ta omale esimesele pojale Gesawile tahtis anda, aga ei saanud? „Ole oma wendade isand ja sinu ema lapsed peawad ju ette kumardama.“ Kui koolis, piiblliloo-tunnis, seda seletati, — kuidas mina oma poisikese arusaamisega seda teisiti mõisin mõista, kui et Jaan ikka juba oma esi-

¹⁾ Loc: putbete.

mese sündimise õiguse pärast perekonnas see trump-ärs pidi olema ja mina waewalt pott-ühelja.

Koolis? Nõnda palju olgu weel öeldud, ega mina üffi koolis Jaani mõju all ei seisnud. Terwe kool oli seda ja tegi järele, mis Jaan ees tegi. Oli Jaanil ühel esmapäewal kodust, sea jalaluust tehtud urriliuu kaasa- wõetud ja tõmbas ta — kui koolmeister jala teise tuppa pistis — seda laua all „urr“, „urr“ —, teisel nädalal olid kõigil koolipoistel urriliud kaafas ja see „urr“, „urr“ koolitoas, mitmel kümmel urriliuul korraga tõmmatud, läks nii kangeks, et koolmeister asja jälgedele sai. Ta laskis meid urriliud, kui õppimist talistawad asjad, enese kätte hoida anda ja — neli- kuni wiiskümmend urriliud seisid korraga laua pääl hunikus, sest — ifegi tüdrukutel olid urriliud. Wõi kui Jaanil hanifulest kartuli-püü oli tehtud ja ta „plaks“ ja „plaks“ seda laskis, teisel nädalal oli wiiskümmend julepüüsi koolitoas plaksatamas ja pörand oli kartuli kuulifid ja sõelapõhja sarnaseks auklifeks pistetud kartuli-rattaid täis. No sellele naljale tegi koolmeister weel rutemini otša kui urriliuu lõbule. —

Nõnda'p mina Jaani enesest targemaks, paremaks ja ülemaks hakkasin pidama, ja nõnda see tuli, et mina sellele, mis Jaan ütles ja mis Jaan õige leidis olewat, juba poifitsepõlwest saadil wastu ei hakanud rääkima.

Kaks talwe läffid mööda. Wiimase talwe lõpul, kui kool lahti lasti, ütles koolmeister Jaanile, et sel sügijel enam tema juurde kooli ei makswat tulla. Temal ei olla Jaanile enam midagi õpetada, Jaan olewat nüüd niifama tarf, kui tema ise. Mis asja poolest tema

muidugi mõista Jaanist ees olevat, jeda ei saavat tema õpetada, jeda pidavat elu ise õpetama. — Mina aga pidavat tulema — minu juures olevat veel tegemist küllalt.

Noh, Jaan läks siis sügisel teise kihelkonda, köstri-
kooli, — meil omal niisugust ei olnud, — ja wallakoolis
tuli kindrali-amet nüüd minu pääle. Kuidas see ka tei-
fitti oleks võinud ollagi. Kui meil mõisaherra suri, tuli
ka tema wend ja sai paruniks, ja kui kirikherra suri,
sai poeg asemele. Suured auametid on kõik päritawad
ja lähewad suguwõsa kätte edasi.

Sel talwel tehti koolipoistid koolitoas aga taltsaks.
Suur muudatus tuli — meie saime omale eba jumala.

Asjalugu oli nõnda. Yga kewade enne lumelagu-
nemist tuli kirikherra kord wallakooli „katsuma.“ Siis
lõi tema ühe hoobiga mitu kärbest furnuks — see tähendab,
ta õiendas ühe sõiduga mitu asja ära, mis kõik tema
hingedeelarjatamise töö hulka käisid: tema

katsus kooli,
loetas kodulapsi,
kirjutas lauarahwast,
pidas jumalateenistust,
wõttis wanu ja wigaseid inimesi, kes kirikusse
ei suutnud minna, armulauale.

Niisugune kirikuõpetaja tulek oli terwele wallale
ja koolile oodatud pidupäew, mis juba kaugele oma sära
ette heitis, nagu jõulutäht, mis pimedas paistab. Sest
sel ajal ei roosatud kirikuõpetajaid veel ajalehtedes,
sel ajal oli kirikherra alles mees, kes patud andeks
andis ja kelle kätt noor ning wana auartusjega suudles.

Kui niisugune päew tuli, siis ei olnud koolmeistril

enam aega kooli pidada. Siis korralitati veel ainult üle-
pää-kaela õpitud tarkust ja kirjutati „proomikirjasid“.
See on : mitte harilikud kirjutuse-behwtid ei antud õpetaja
kätte, waid selleks kirjutati iseäralised, poole poogna suu-
rused lehed.

Niifugused :

*Tee tööd ja pallu Jummalad,
Siis on keik asjad majas head.*

Keikis paikus, kus ma seisan,

Könnin, istun ellik ollen,

Jgatsen ma Jesus sind,

:: Kes sa olled :: peastnud mind.

Sell 15-mal Märtsil 1868

Henn Kasik.

Lehte pidi nii kaua ümber kirjutama, kuni see ilus,
puhas ja ilma wigadeta õnnestas. Sõnu mõis igamees
ise walida ja walikus ennast ka koolmeistrit aidata
lasta.

Kas kirikuõpetaja süda ei pidanud sees rõõmu
tundma, kui ta nii ilusaid kirjaproowisid nägi?

Siis tuli suur koolimaja küürimine. Palawat wett
walati ämbritega pörandale maha, — kui hää oli siis
pörandal liugu lasta! Koolilauad kasiti pidu ajaks
muidugi õue lumehange otja.

Siis ep põetigi meil ka päid.

Siis mindi — koolmeister eesotsas — metsa
„rohelist“ tooma. Kahtekõllad, palukamarja oksad, warja-
kabjalehed . . ., mis aga kewadise sulalume seest nina
wälja pistis, see kaasa toodi. Koolituba ehiti pärgadega.
Otja-akna alla löödi altar üles : kabe lakke kinni-ulatama

lamba ümber mässi rohelist, keskele walge riide pääle riputati suur ristilöödud Önnistegija pilt. Kui siis weel laua pääle laks läikivaks nühitud wassföünlajalga kahe tärkliis-¹⁾ tüünlaga, mis koolmeister lendawa kullaga firjuts kullanud, põlema pandi ja laua ümber pinkidest wõre tehti, siis oli altar, mis altar ja koolituba näis wäga pühalik ja pidulik.

S siis käis ka kooliwanem iga päew koolimaja juures — aitamas, õigemini aega wiitmas. Muud aitajat temaft küll ei saanud, kui et ta jääl istus ja piipu suitsetas. Ja tema perenaine — harilikult „mammaks“ nimetatud, mis midagi iseäralist ja peenemat pidi tähendama — see oli siis ka paar päewa koolimaja juures, koolmeistri kaajal abiks, kirikuõpetaja jaoks magusaf rooga tegemas. Tema oli ju noorelt „saksus teeninud“ ja ostas niisugust wärki.

„Mamma tõi peederfilla ka ühes,“ seletas papa siis iga aasta ja lisas seletuseks juurde: „Waadake, aga need peederfillid põle jüügi jäuks, need oo muidu supi maoks.“

Teised naabri-perenaised jälle lükkasid wafika tapmise kiriherra tulekuni edasi, — ega siis koorelahutajaid weel ei olnud ja piima rahaks ei tehtud, seda oli ka wafikatele joota küllalt — töid koolmeistri naisele õpetaja wastuwõtmiseks tüki wärsket liha, mõni tõi tapetud kana, mõni küpsetas saia ja tõi seda, — kooliwanema mamma tegi, mis weel keegi ei olnud näinud: lõi pudelis wõõrast koorest wärsket wõid, — tõi püüdsid koolmeistri perekonda õpetaja wastuwõtmises aidata.

1) Stearin.

„Oh, mis valu peab inimene kannatama Jumala sõna pärast, ... ütles kirikherra, kui ta palava kantspraega näpud ära kõrvetas,“ — nõnda käib üks Saksa wana sõna, nagu ma kuulnud olen. Kirikherra ei jõudnud sellest ettevalmistatud toidu-tagavarast kõige parema tahtmisega küll kuigi palju ära süüa! Sellest sai pärast kirikherra araminekut perenaistel koolimaja juures ise ka veel võtta ja jäi ülegi.

Kui kõigi nende valmistuste juures siis koolmeistril ka kord aega oli, pilguks toolile toetada ja kuulatada, oli kooliwanemal kohe mõni jutt käepärast.

„Waadake,“ jutustas ta siis — wõi jutustas ta ka mõne teise loo, kes neid nüüd kõik mäletab. „Waadake, kui ma alles Surju kõrtsis olin, eks jääb suure maantee ääres jaan'd kõikjugu inimesi nähtud. Wangiwidajad olid seal alati öömajal ja Ungru sõja ajal läksid sealt kaasakad läbi. Saigi jugupärast Wene keelt rääkima õpitud. Korra olid wangiwidajad kaapsausfid jälle seal,“ — wanamees armastas soldatid „kaapsausfideks“ nimetada, mis pärast, ei tea — „mina lähen roowi alla (kööki), näen, tema võtab seal tuld paja alla teha ja uterdab katla juures. Mina kiritan: „Tõdise tam teelajes?“ — Tema teeb salaliku, naerul näo ja ütleb moole: „Guusshi, guusshi!“ — Mina waatan, mis taal seal oo? „Eptüi, fina wana raebe!“ — Temal w'a karwane ani kõige süledega ja karwadega patta aetud ja siis ütleb weel moole: „guusshi, guusshi.“ — Waadake, Wene keeles oo „guusshi, guusshi“ — „föö, föö“ . . .“

Wanamees ajas suu laiaks ja wotas, et koolmeister nüüd pidi naerma. Aga koolmeister ei naernud weel ühtegi, nõnda et wanamees uuesti, paremini pidi seletama :

„Baadake, w'a kaapsausfil oli ifka õigus küll. Ta tahtis õelda, et tal ani pajas oo, mis ta tee äärest oli „leidnud“. — Ega soldat ei warasta, soldat „leiab“. — Mina pahandasin ilmaegu, kui armasin, et ta mind süüa kästis. Baadake, Wene keeles oo „föö“ — „gushhi,“ ja ani oo ka „guushhi.““

Nüüd naersime kõik, — wõi meie teadsime, et wanamehe Wene keele seletus juuremat õige ei olnud.

Kui siis see oodatud päew kätte jõudis, siis tulid koolimaja juurde kokku kõik peremehed ja perenaised oma taludest lauarahwast kirjutama ja wähemaid lapsi loetama; sinna tulid ka kõik walla waesed ja wigased altari-sakramenti saama, sinna tuli terve wald kokku. Kõik inimesed sisse muidugi ei mahtunud. Aknad ja ukseid lükatati lahti (see tähendab: aknad wõeti eest ära, ega nad hingede pääl weel ei olnud), ja siis kuulsid inimesed ka õue Jumala sõna.

Kui pühalik see oli, kui õpetaja wanafesi armulauale wõttis, neile hõbedase karbikese seest wõetud, hõbedaselt taldrékult leiba, ja hõbedasest karikast wiina andis ... kui koolmeister oma pisikese oreliga wiristas ja meie, lapsed, heledate häältega laulsime: „Oh Jumala tall! Kes maa- ilma patud kannab!“

Jah, kirikuõpetaja austamine oli sel ajal küll väga südamesse kaswanud. Kui pärast G. H. Jakobson oma „Safalaga“ „kirikumüürisid alt õoneks hakkas uuristama,“ siis muutus asi selle poolest nii mõnelgi pool, kus õpetaja juba kui inimene oma isiklikkude omaduste poolest austamise wääriline ei olnud, teiseks. Siis oli ifka jellel õpetajaproual õigus õhata, kes oli hädaldanud:

„Jah, kui ilus asi oli wanasti. Siis kogusid püha-

päeva hommitul kõik kiriku töörmündrid ja ausamad inimesed kirikumõisa trepi ette kokku, kõigil olid walged kalsjad, pidad mustad sukad ja puhtad pastlad jalas, — kui siis minu poeg kirikusse läks, läks ta nagu Jeesus oma jüngeritega. Müüd ei tule enam keegi kirikumõisa poolegi, õpetaja mine üksi kirikusse, nagu kurat . . .”

Kui jumalateenistus mööda, läks suurem osa inimesi ära koju. Õpetaja läks siis taha tuppa lõunale ja sõi säääl üksi koguduse ees. Sinna taha tuppa — wäike ta küll oli, aga iffa mahutas — wõisid wanemad ja tähtsamad inimesed õpetajaga juttu ajama minna. Ükskord pääsin mina ka ema seljataga sinna jisse pääält kuulama.

See jutuaamine kestis siis tund ja faks, kõigil oli wäike „hää äraolek.“ Säääl räägiti kui weno wennaga, heideti naljagi — mul on nii selgesti meeles, mis loo kooliwanem sel korral parajasti jutustas. Üleüldine kõne oli ülekohtu kättetasumisest, sellele lisas „papa“ näituse juurde:

„Waadake, õpetajaherra, kui ma alles Surju kõrtsis olin, siis oli seal naabripere wabatmees Andres, kelle põllulapikeseid otse kõrtsu reialuse taha ulatafid. Oma wiljanatufest ei peksnud ta sügisel kunagi ää, waid lasi põllul mädaneda peale. Ise ta konutas alati eeskõrtjus aehu¹⁾ ääres ja alati oli teekäijatega pahandust, lahtipeasenud ja wiljakuhela kallale läinud hobuste pärast. Kui teda manitsefid, et ometi korra oma rehed ka ää peksaks, wastas Andres: „„Põle weel mahti saan'd.““ — Ühel päewal istus teise pere Beet ta kõrwale ja ütles:

¹⁾ ahju.

„Kuule Andres, mis ja oma rüki natifest põllalt ää ei korista, päris hale waadata, kuidas loomad ta ää oo safinud. Saa'p saa sealt selle moega enam keetu ega tahte.“ — Andres naeris ja ütles: „Beet, saa'p saa ilma elust aru. Kui ma ta ää peksan, mis ja arwad moo sealt saama? Saan poole waka teri, wõi ep saa. Nõnda kui ta oo, olen ma aga temaga mõne rubla ää teenin'd. Öhtane aeg, loomad lähewad kallale — rubla ja pool oo kergesti ää teenitud. Suu täis wiina weel peale kauba, kui ise ka hoolas ohjasi peastma oled.“ — Abja mehed sõid eeskõrtjus pika laua ääres. Üks ütles teisele: „Wennas, pane leibkott kinni, lähme, häwitame Surju meeste ülekohus ää.“ — Laksid. — Natifeste aja pärast tulid siise ütlemä: „Kõrtsipapa, tulge wälja waatama, kuidas Surju meeste ülekohus ujub.“ — Laksime õue, Andresse rükituhelad jões. Teate, — Surju kõrts oo jõe ääres. — Abjatad sõitsid minema, mis Andres neile enam teha sai.“

Kooliwanem ajas juu lahti; pääle õpetaja ei julgenud keegi naerda. —

Kuidas meie ebajumala koolituppa saime? Asjalugu oli järgmine:

Meie kirikuõpetaja oli suur kooliõber, — tema oli ühe uue asja jälgedele saanud, selle uue asja tõi tema meie koolike kingituseks kaasa, ja see uus asi oli — e s i m e n e p e t r o l e u m i l a m p.

Lamp oli niijugune laelamp, nagu neid meie ajal weel rehetubades linakolkimise juures leidub, õige wiletsafene, aga klaasist tsilinder — ümargune ja magurif nagu monopoli pudel, oli sel juba pääl. Küll oli wästel ja suurtel imestada, kui lamp kastist wälja wõeti ja

laffe riputati! Oli ju esimene sarnane. Õpetaja oli tats toobilist pudelit petroleumi ka kaasa toonud. Westi põles! Kes seda enne oli näinud! Et see „west“ oli pidi olema — nagu õpetaja seletas, „kivi-õli“, — kes seda tahtis uskuda. Oli oli ju paks ja kollane.

Ja kui walge see tuli weel oli! Seda ei jõudnud ära imestledagi. Ning iga filmapill näpuga tahi näppi-mist, nagu küünla juures, ei olnud ka waja.

Aga üks asi puutus lambi kinkijale silma: koolitoo madal lagi! Meid oli koolis pilli poisja, — ilma pääga külge puutumata lambi alt läbi ei saanud! Mis weel siis, kui natuke hullama ja käja tõstma hakkasid. — Õpetaja pani siis ka kohe ette: lambi klaas tsilindrile tuleb traadist võre teha, et poisid klaasi kergesti katti lööma ei pääseks.

Aga kust maal niisugust võretegitjat võtta?!

Nõnda sai meile ebajumal laffe, mida meie kümneford enam kartsinime, kui koolmeistrit. Keset koolituba meie enam ei julgenudki käia, meie liikusime ainult weel seina ääri mööda.

Kui ma Jaanist wellele laupäewa õhtul kodus, kus üks küla, teine kõstrikskoolist tulles, jälle kofku jaine, sellest uuest walgusest rääkisin, siis oleks Jaan häämeelega kõstrikskoolist tagasi wallakooli tulnud, ainult lambi pärast. Neil oli sääl ifka weel raswaküünal. —

Kewadel olin mina ka wallakoolist läbi ja kõstrikskooli ei saadetud mind ühtegi. Jaan jõlkus sääl ifka mitu talwe ja õppiski „wasjorstufid“¹⁾ wislama, — Jaan oli igalpool nummer üks, mina tats.

¹⁾ Sassa teelt.

Nõnda teine wend teise mõju alla sattub, — ja selle asjaloo seletamiseks pidin mina kogu pika epistli üleskirjutama.

Meie noorepõlwe elust Jaaniga suuremat õelda ei ole. Armas emakene suri meil warakult, isa elas seni, kuni Jaaniga juba meesteks sircufime. Küll isa meie eest juba hästi muretses. Talugi poolitas ära ja ehitas kahed hooned pääle. Eluajal muidugi pidas isa ohjad omas peos ja igalpool pöidla pääl; poegadel oli luba „natuke pehmet elu elada ja jõuka peremehe poegade oša mängida.“

Siis ühel sumedal sügise-hommikul olid ka isa usinad käd rinna pääl risti . . .

Nõnda, kuidas Jaan siis ilma minu käest küsimata isale kirstulaudu läks ostma ja puufärgi tegijad tellis, nõnda tema ka poolitatud koha mõlemate poolte üle ilma pikemalt rääkimata peremeheks hakkas. Teenrid ka ei tulnud minu juurde midagi küsima. Jaan oli üks, mina kaks.

Mis mul ka maksiski ennast asja hulka segada — mul tuli ju warsti kroonuteenistusesse minna . . .

Wõiks ju naljakaid lugusid jutustada, kuidas meie Jaaniga ka tädirannas käisime, ja mis niisugustel kordadel juhtus, aga jäägu! Halka nüüd kõifjuguseid lorisid üleskirjutama. Ja mis säälg paremat: Jaan ikka number üks, mina kaks. Minul oli ju . . . soldatiks minel.

Teenisin siis kuus aastat kroonut. Oleks ikka wõinud pääseda kah, — aga ei tahtnud abinõusid otsima hakata, mis päewawalguft kardamad. Ja hääl oli soldatiks olla küllalt. Ega Jaan raha järelsaاتمifega kiski ei olnud. Seda pattu ei wõi tema pääle tunnistada. — Sindraliks ma teistkorda elus enam ei saanud.

Kui aja ära olin teeninud ja tagasi tulin, leidfin Jaani ikka veel poisimehena eest. Täkk-hobune ja wedrubega wanter oli ikka muretsjetud, aga muidu mitte sammud edasi. Jõõbit see Jaan ikka oli, ta leidis iga tüdruku juures midagi laita, . . . see tuli sellest, et nad temal — nõnda ütelda — laks lätt laiali, kõik vastu jooksid. Ja see on suur wiga ning kohutab meesterahwa ära.

Elafime siis nõndafama kodu ümber ja jäime wanedeks poisteks mõlemad, kuni — Marie koolist koju tuli.

Siis see tants lahti läks. Siis olime Jaaniga mõlemad jaomehed juures.

Õnnetul kombel olin mina ise see, kes Jaani efi-mene ford Nõunile, Marie isakodu wiis.

Uga ma pean asja lähemalt seletama.

Nõuni Jaagul ja Keedal oli Nõuni talu, see seisis Nõuni järwe ääres. Neil oli ka tütar Marie, selle olid nad natukeseks linna, õmbluskooli wõi nõnda, weidike puhtust, peenemat olekut ja näputööd õppima pannud. Kui Marie tüdruku-plikake oli, ei pannud meie Jaaniga teda tähelegi, aga kui ta linnast tagasi tuli ja nüüd walmis inimene oli, — — mis ma palju räägin, Marie on nüüd minu naene.

Kuid enne, kui ta minu naiseks jai, oli meie wahel Jaaniga ikka sõda küll — sihuke wäikene sõda, kus käed ei käi, ega suu ei räägi, kus süda ainult tunneb.

Jaan oma efi-mese-sündimise õigusega oli juba algusest saadik sellega harjunud, et mis kusagil parem pala, see olgu aga tema päralt. Tõuse aga üles, siruta käsi wälja, wõta ja jöö. Nagu wanast paradisiiaias. Nõnda ka Mariega. Salaku nüüd Jaan seda asja tagajärele kuidas tahes ja püüdku libedate tundmuste juures

lahtet nägu näidata. Rebane ütles ju ka, kui wiina-
marjad kõrgel rippusid ja ta juurde ei ulatanud: „Ga-
pub! Ei taha!“ — Meie Mariega teame, mis me
teame. Müüd on lerge taga järele ütelda: „Ega mina
ei tahtnudki, — mina jätsin mennale.“

Kojah, Jaan siis lipendas ka Marie ümber ja tegi
imara näo. Marie oli linnas koolis käinud ja Jaan —
nagu teada — wistas ka mõne „waswirstu.“ Jaanil
oli siis, nagu loomulik, wäike eesõigus. — Etiofsa püüd-
sime mõlemad Jaaniga asja üksteise eest warjata ja
pahandasime mõlemad Marie üle, et sellel linnast tulles
eesti natukene linnasakste kombeid juures oli. Minul ei
ole ülepea seda moodi, teisi inimesi oma südamesse waa-
data lasta. Kui inimene kuus aastat kasarmus on ela-
nud, harjub ta ära iseenesega walmis saama ja „radi
staratjja, wasche wõisokorodie“ ütleva, kui ka südames
igakord enesel suurt „radi“ ei olegi.

Mis ikka Jumalast paari on loodud, see on paari
loodud. Marie filmas, — ei tea, kust temale, noorele
inimesele, see meel ja mõistus ka anti, wõi olid, —
Marie filmas ei olnud Jaan sugugi nummer üks ja
mina kaks. Meil olid ikka Mariega ammu asjad kokku
räägitud, kui Jaanil sellest veel aimugi ei olnud. Mi-
nul oli ainult halb asju ritta ajama ja Jaanilt talu
lätte tahtma hakata. Sest ilma taluta Nõuni wana-
paar mulle Mariet ei oleks annud.

Wald tuli appi — wallawanemaks pandi. Et
ma moodsipärast pidanud vastu punnima. Jaani teada
käisin ma linnas komisjari juures ennast ametist lahti
palumastki.

Käisin ikka linnas küll. Kui aga komisjar ku-

lis, et ma Wene keelt ka mõistan, ei lastnud ta lahtipalumiseft rääkida. — Aga pää-asi, mispäraft ma linnas käisin, oli ifka Mariele sõrmuse toomine, milleft Jaan küll midagi ei teadnud.

Nojah, wallawanemaks pandi, Jaan hakkas talu ise kätte pakkuma; mis sääl siis weel kõhelda? Kui jõulubööl Mariega koolimaja juureft jõulupuult tulime, sain ma ametlikult — wõi kuidas seda nüüd öelda, kui keegi oma asjaga päris joones on, — awalikult Marie peigmeheks.

Aga Jaan, juudas, wöttis ifka esimese muju! Mina ei tahtnud tee pääl, ree pääl külmaga seda asja õiendama hakata, — kui Nõuni tare läwe ees hobuse finni peatajime ja mina Jaanile ütlesin, et meie Mariega nüüd pruutpaar oleme, — Jaan krapsti kahe käega Marie ümbert finni, õnne soovima ja suud andma. Mis fa teed wõi oled, kui niifugune oma wend on. —

Galb on — ei ole sugugi hää, kui neid kolm on, kes paari saawad. Meid oli Mariega küll kõigest kaks, meist oleks kahelēfi üksteise jaoks ifegi küllalt saanud, aga — kuhu ja paned selle Jaani, kui tema ennast ifka nagu kolmandaks hulka loeb ja nagu wiies ratas wanfri all igale poole kaasa weereb!

Pääle pulmi tuli see kōhe nähtawale. Tahtsid mõnikord ka ifetekstis nelja filma all olla, — kuhu ja jätad wenna, kui see weel nii ütēi ja mahajäetud on, nagu leff kurg.

Galetsemise wääriline on niifugune inimene, selle kaela ümber kellegi käed ei heida. Kuna meil Mariega wäife taewas maa pääl oli, kõndis Jaan pääle kasukas jellas, nagu oleks tal külm.

Marie tegi siis ka lohe otsuseks, et Jaanilegi öige pea naine tuleb võtta. Mina ütlesin küll, et ega Jaanist enam võtjat ei saa, aga Marie ainult naeris niisuguse ütelse pääle. „Muidugi, temast ise enam ei saa,“ ütles ta. „Kui meesterahwas üle paraja naisewõtmise ea on, ega siis temast enesest küll enam ei saa, siis teda peab wõetama. See on wäike asi.“ — Mina ütlesin, et ega niisugust tüdrukut ifka ei leia, kui Jaan tahab. Aga Marie ütles: „Seda ei ole wajagi. Kui ma aga naisterahwa leian, kes Jaani tahab.“

Mina ja naistest aru!

Nasta kadus käest — meil oli Mariega wäike poeg.

*

Siis tuli ka see asi, mis pärast mina jule kätte olen wõtnud ja juba hulga paberit ära raisanud.

Oh sina Jaani kurimain!

Sellest on nüüd kaks aastat tagasi — meil olid Mariega ifka alles mesi-aastad — kui meie ühel õhtul kolmeteisi ahju suu ees põrandal istusime: Marie, wäike Jaan — minu poeg — ja mina. Marie oli wana kasuta maha laotanud; istusime nõndasamuti kasuta pääl ja waatasime, kuidas tuli ahjus põleb. Wäikene hää ära-olek. Mitte hingestki ei teadnud karta ega aimata, et midagi paha ees seisis.

Mina wõtsin taskust „Postimehe“, mis külakubjas mulle eel-õhtul möödaminnes üle wärawa oli piisku pistnud, ja hakkasin waatama, kas kuskil ka sõda on. Marie ütles: „Waata, mis uus jutt sääl tagumisel leheküljel täna algab, wiimases numbris lõppes wana ära.“ — Mina waatan: . . . „Weli Henn!“

Mulle löödi lohe nagu linaraatliga südamesse:

„Beli Henn!“ See oli ju minu nimetisnimi. Jaan
ikka nimetas mind nõnda. Kas mõni kurivaim nüüd . . ?

Gaffasime Mariega lähemalt vaatama ja lugema, —
kas ta inimene ei ole käest ära . . !

Kõik see jutt oli meist Mariega — minuist ja Ma-
riest, koha hakatusest pääle. Siis sundku ka sind veel!
Räägiti küll ühest niisugusest loost, et Vätimaal wõi kus
keegi samasuguse teo oli teinud ja oma lähedate
sugulaste üle pika lorijutu kirjutanud ja siis lehte last-
nud panna. Leht oli äratrükkunud; ei ole teadnud, et
terwe lugu elus olevate inimeste pihta oli kirjutatud.
Räägiti ka, et meil teine sõber teisest „Räbala Hansu
päewaraamatu“ olla kirjutanud ja jeda rahwale raha
eesti müümunud, kuid . . . nüüd oli mul enesel niisugune
pauf käes! Kõik see Nõumi-Jaagu (minu äia) tütre
(minu naise) koolitamise lugu ja see, kuidas meie Jaa-
niga pardijahil käisime, — mul juhtus see õnnetus jah,
et ma kogemata metsparadi pähe Nõumi-Keeda kodupardi
järmel maha lastin, — kõik see oli ülespandud ja kui-
das veel pää pääle pööratud! Mina olla kurja nime-
tanud ja „kurat“ ütelnud? Mina ei wanneru kunagi
kurja, ja siis veel niisugune wägisõna, mis luust ja
lihast läbi lõikab! Mina ütlen küll, kui jüda täis läheb,
mõne wäikese wenefeelse sõna, nagu neid kasarmu õues
on kuulnud, aga — kurja ei nimeta mina iial. —
Marie löi ikka kahte kätt kokku — teda oli „Ennis-Ma-
riiheniks“ teotatud.

Ja igal pool wõis ridade wahelt lugeda, nagu oleks
dieti Jaan minule naise wõtnud ja mitte mina ise.

See oli Jaani temp; nõnda tajas Jaan kätte, et
ta Mariet omale ei saanud. Lool seisis küll teine nimi

pääl, aga see oli muidugi moodipärast. Kes teine seda kõik võis teada, mis meil kaheleki Jaaniga neljastilma all ees oli olnud!

Siimene asi oli muidugi, et ma Jaani läksin otsima. Jaan elas pulmadest saadik ka meie juures, rõõruse kõrval väikeses kambriis, — mis ta jääl mäetare juures üksi pidi tegema, — aga Jaan ei olnud kodus. Önn oli, et ta kodus ei olnud; ei tea, mis muidu eesimese vihaga oleks juhtunud.

Uga nüüd ei tahtnud ma teda enam ka mitte silmaga näha. Ma võtsin „Postilehe“ ja kirjutasin ääre pääle:

„Weli-Henn ütleb sulle: Wälja kasi majast, kui ja niisuguseid tüfka teed. Mitte ühte tundigi ei taha ma sinufugusega ühe katuse all elada. Iga siiga hoiab wanafõna järele oma pesa puhta, aga sina — reostad kõik ära. Henn Kaasik.“

Ja Marie kirjutas alla ääre pääle:

„Otsige omale teine Kniks-Mariihen, kes Teile jüüa annab ja riided selga teeb.“

„Postilehe“ lõime siis hobuseraua naeltega Jaani tuppä woodi kohale seinä pääle; teisi naelu ei olnud käepärast. —

Sel ööl ei tulnud meil Mariega kummalgi und silma. Marie nuttis, et tal hing seest oli minemas; miski waigistamine ei mõjunud.

Öösel tuli Jaan koju. Iu ta warsti leidis, mis „Postilehe“ äärele oli kirjutatud, sest kõige selle öö kuulsiime teda rahutult omas toas rändawat.

Enne walget oli ta mõisilikult kompsud kaenla alla mõtnud ja mäetare juurde, wana korteri tagasi kolunud. Laua pääle oli ta järgmise kirja jättnud:

„Armas Henn ja armas wennanaine!

Mina ei ole mitte nõnda süüdi, kui asjalugu esimesel filmapilgul teile näib. Kui Henn pärast nii hää on ja filmapilguks mäetare juurde tuleb, siis ma seletan kõik lähemalt ära.

Jaan.”

Muidugi mõista, et ma ei läinud. Wõi mine sinna ka weel? Kes teab, mis ta siis jälle kirjutab.

Wastu õhtut oli lesknaine mäetare juurest alla küjima tulnud, mis Jaanist-peremehel wiga. Ta oleswat juba päew otsa mäel ilma söömata poiste jängis pikali maas. — Marie oli siis süüa järele saatnud ja öelnud, et lesknaine tulgu igakord söögi ajal toidu järele, seni kui Jaan ennast teistiti arendab. — Mis perel meie wahet waja oli teada.

Jaa — üks hää asi see kirjutamiskunst oles, kui teda, nagu iga hääd asja, kurjasti et tarwitataks. Nagu Jaan. Kirjutab juure pika loo üles, ei asja ees ega teist taga, ja teeb oma soo ja were — inimeste naeruks. Aga see tuleb sellest, kui inimesel aega käes on raisjata, et ei tea, mis temaga pääle hakata. Kellele niisugust lori waja oli? Kirjutamud, kui jätta ei wõinud, ka mõni „Mahtra sõda“, wõi „kuidas Anija mehed Tallinnas pekja said“; oles ometi inimestel hää olnud lugeda. Kas meie pool ka küllalt niisugusid wanu lugusid ei oles kirjutada? Meie wana, õnnis herra, — Jumal olgu temale patusele armuline, — kas tema wähe inimesi oli pekja lastnud? Näe, wana Taks elab praegu alles, kelle ta fillakohtuherra juurde päris pekskooli oli saatnud, et lõõmise ameti hästi selgeks õpiks. Heinafoti pääl oli lõõma õpetatud. Wana Taks seletas ise alati, kuidas nõnda pidanud lõõma, et witsjade ladwad

üle ihu käisid. Wanaherraga ei ole nalja olnud. Kui Taks mõnikord nõnda lüüa katsunud, et witsade ladwad üle ihu maa pihta käisid, — kofe lastud wana Taks ise maha wõtta ja temale anda.

Mäe siis, kui wana herra surema hakanud, ei ole tal hing seesst wälja läinud, hirmu pärast, mis nüüd, teises elu tuleb.

Oli lastnud wana Täksi mõija tulla ja woodi ette kutsuda ning küsinud: „Ei tää, Taks,“ — wana õnnis rääkis ju pehmet, meie oma nurga murrakut, — „ei tää, Taks, ka meid kateffi küll taewa peas lastame?“ Wana Taks oli wastanud: „Miteperästi härrä pelgäb?“ — „Ka sul meelest ära om lännü, kudas m'e inimeji pesjeme?“¹⁾ — Wana Taks peksnud kahte rusikat kokku ja ütelnud: „Mia ei pellgä²⁾ midägi, miul süüdi ei ole. Härrä kässe,³⁾ mia lei!“

Nojah, niisuguseid lugusid oleks meil küllalt üles kirjutada. Wõi jälle see lugu, kuidas naabrimõisa parun igale oma walla kahetsakümnele peremehele oli nelikümmend hoopu witsu mõistnud ja siis Tõõts maha oli heitnud ja kõigi nuhtluse oma pääle lubanud wõtta.

Kuid Jaan, Jaan istub maha ja kirjutab oma kodu asju! See tuleb sellest, kui inimene midagi ei ole kuulnud ega näinud, mis ilmas teha sünnib ja mis mitte! Kust see laiem filmaring ka peab tulema, kui inimene mitte jalgagi ei ole kodumaalt wälja wiinud. Aga kui oma paar aastat kroonuleiba on söödud, — ilka foguni

1) peksime, loe: pesjeme.

2) loe: pelgä.

3) kässtis loe: kässe.

teine ilmawaade. See paar sõna Saffa keelt, mis Jaan ostab, see ei too ka tarkust juurde.

Jaan oli nüüd küll majast väljas, aga meie hää ära-olek oli ka otfas! Meftajad olid trükimustaga mustatud.

Ja taks korda nädalas tõi külakubjas uusi lehti juurde, — asja lõppu ei olnud jügugi näha. Tartus löödi igapäew leht juurde ja meie — muud kui wõta vastu. Marie mattis küll lehed kummuti põhja riiete alla, aga wõi see asja paremaks tegi!

Ühel õhtul tuli Nõuni wanapaar. Neil küll ise „Postilehte“ ei käinud, aga efs nad ilmast juba olnud kuulnud. Nõik wald oli ju kára täis. Ratsahobusega oli lehti tagaaetud, ifka üks ühe käest teise kätte lugeda. Oleks tellimine nõnda käepärast olnud, kui Gorushkini poest tõkati toomine, — igasse talusse oleks „Postimees“ tellitud. Nõnda aga käidi laenamas, kas wõi kümne wersta taga.

Amm tuli, kümme küünt püsti; ta kädfatas ja käd-fatas, nõnda et mul hirm hakkas ja meelde tuli, mis wana „Püsfipapa Sõnumitoojates“ seifis: „Ammaeided ja küpskaalikad kõlbawad ainult külmalt.“ — Heldefene, mis mina siis süüdi olin? Minu kohta käis ju see asi tõige rohkem. Kui ma enne lõunat tõiftre karjapoifsi läffin tõrelema, et minu kaerapõllu äär vastu nende karjamaad loomadef ära oli lastud saffida, — karjapoifis näitas mulle — on üks ülekätte läinud inimeseloom — feelt ja õpitas: „Weli-Henn, Weli-Henn, Weli-Henn!“ — Ju tema ka juba oli kuulnud. Igalpool näidati näpuga ja naerdi: „Weli-Henn.“

Jumalale tänu — wana Jaak oli wagufam.

Tema istus ahju juu ette kápa soendama ja ütles: „Latsese, latsese, kónel'ge iki illákfi. Ega selle suure lárnmige ám'p midági et tetá.“ Tirtsti, sülitás ta; óige oli ifka küll, et ta sedawiifi sülitás, lábi hammaste, nagu lehes seifis. Siis wóttis wanamees oma pudelikese wálja.

Kui wana Keeda jutust juba aru hakkasin saama, siis oli tema nõudmine see: Mina kaebaku Jaan teotamise páraft lohtusse. Wanast Jaagust ei saawat asja ettevójtjat. Mis eest neil siis wáimees olla, kui see oma ámma ja naise teotust kátte ei tasuwat. „Laks istub mõne kuu raudus, küll ta siis náeb,“ sõandas ámm.

Mina ei ole wága ágeda iseloomuga. Jumala rahu óeldakse enam olewat kui kóif mõistus, — mee le- rahu on ka juba midagi wáárt. Aga jää siis rahulik, kui ámm kórwad táis káwendab ja naine — mis ometi pool sind ennast on, nutab. Mõtlefin isekfi: nüüd puuduwad weel Murud oma pilliga, siis on muusika táieline.

Kui sa hunti mõtled, ega ta siis kaugel ei ole. Ei olnudki waja oodata, olidki Murud jáál. Meile oli ju Jaan oma loriga ka naha páále káinud. Kus madami kirju kummuti-ehe ja paberist buketid, mis Jaan ju ka naeruwáárfeks oli teinud.

Madam unustás súdametáiega ifegi Gesti keelt Saksa keelega segi ráákida; ta ráákis tána kui kóif teised inimesed, nõnda et igast sõnast aru wóifid saada. — Selle Saksa keele ráákimise üle oli Jaan ju ka ülelohtusel wiifil pilganud. Kui inimene kaksteistkümmend aastat mõifas on elanud, kuis siis mõisa-keel temale ei pea külge harjuma.

Sellepáráft siis ka madam Muru pahandas: „Kas minu Saksa keel on niifugune, et seda mõni-

tada tohib? Sila weel ütles wirtin mõisas, kes ometi üks peenelt koolitatud inimene on ja isegi Prantsuse keelt mõistab, et minu Saksa keel päris „ramattiku“ järele õige olla. Ja kui ma proua juurde seda asja läkin kaebama ja rääkima, ütles proua ka, mina rääkida shaat nihts¹⁾ Saksa keelt. Ja siis tohib niisugune lurba²⁾ mind teotama tulla!”

Madam Muru äsfitas dieti, mina pidawat muud kui kohtusse kaebama ja mitte jätma. Kui Perpentille herra käepärast oleks, — sellest oli Jaan ka kirjutanud, — see laseks Jaani vähemalt kaks korda Siberi saata.

Wana Muru ise püüdis rahulik olla ja wabandas ennem Jaani, kui ta naist äsfitas. Jaan olla päris dieti kirjutanud, ega muidu tema naine paberist buketid ära ei oleks põletanud ja portselanist koera kummuti päält maha laste kätte mängida tõstnud. Mis „austellung“ see siis ka olnud, ja õige olla kah, et lapsed selle „austellungi“ waatama tikumise pärast järjesti ema käest wõmmida saanud.

Kui see nüüd midagi oleks mõjunud, et mina wagune püüdsin olla ja et Muru ja wana Jaak ennem waigistasiid kui hoogu andsid, seda enam käisid ämm ja madam Muru pääle. Kas niisugust meest siis ka enne olemat nähtud, kes oma naist ja ämma wagusi teotada lastwat? Ise olemat ma ka weel wallamanem olnud.

Marie muud kui nuttis.

Kui ma temalt küsisin, mis siis tema tahab, et ma

1) „Schadet nichts“ — jelles mõttes kui siin öeldud: pole wiga.

2) „Lurba“ on üks meie maa sakste juures pruugitaw sõimusõna, mis üheski Saksa sõnaraamatus ei seiä.

tegema peaksin, ja kas ka tema tahab, et ma lohtu appi kutsuksin, — vastas Marie: „Sina veel küsid!“ ja purskas weel waljumini nutma!

„Ara sõid südame sees. Raua ja seda väljatanatad, kui su lihane naine nutab!“

*

Süda raske rinnus, läksin siis ühel päeval wallamaja juure kirjutaja jutule. Juhtusingi sündsäl ajal; kirjutaja oli üksi kantsleis. Seda juhtub harwa, enamasti on jääl ikka hädaliji. — Konutas laua juures.

Teretasin aupakkikult.

Kirjutaja oli hääs tujus. „Ma, Kaasiku peremees?“ ütles ta ja wöttis terwise lahkesti wastu. „Kas delaa?“

„Olge terve küsimast, ei mõista kiita ega laita. Teil ikka libe töö. Kas ei hakka ju vähemaks jääma?“

„Kudaa brat, rabotai aga. Mäete, suur hunik sin, tänase postiga tulnud paberid. Tahawad kõik läbi wotta. Ega meil ole aega guljaitada,“ õhtas ta.

„Ja jah.“

„Nüüd on ju neid natshalsitwosid nii palju! Igalt poolt, üks predpisanie teise järel; siia raaport teha, sinna sprawlad ja sweedeniad saata. Teen siia praegu otmetkasid: Mangu-Jaak mirawoi-sjeesdis laebanud, et wallakohus oma otjuse pääle tema otjowi pole wastu wõtnud. Tühi puru kõik, aga — seleta, pane weel kõik fugu priilosheeniad juurde, igast ühest tee perewod, ja lõpeks täna õnne, kui terve nahaga pääsed ja jälle mõni wõigomor ei anta!“

„Nõnda ta on,“ kahetsesin minua. „Raske on niisugune amet; eks ma tea oma wallawanema-aastate

ajast. Aga mis ja teed wõi oled, pean ka weel Teid tülitama tulema."

"Noo? K waghim usluugam. Mis siis on?"

"Halb oli rääkima hakata, aga kus ja pääsed."

"Wahest eht olete kuulnud," algasin ma, "wõi ise ajalehest lugenud . . ."

"Mimugi ei ole," ütles tema.

" . . . mis „Postimehes“ minu kohta seisis? Teie kae läbi ju need lehed kõik käiwad . . ."

"Teie mõtlete wist seda Weli-Hennu lugu? See on iffa küll . . ."

"Päälegi, kui oma wend sulle niisuguse tüki teeb!" õhkasin ma.

"Ja mis siis nüüd?"

"Ei tea. Tulin Teie nõu paluma. Niisugune temp ei peaks ometi ilma nuhtlemata jääma. Kas kohtusse kaebata wõi? . . ."

"Mis siis muud! Andke shaaloba sisse, nii ja niisugune palasheenie, need ja need dokasatelsmod . . . Ma kirjutan pawestkad wälja, tulewal nädalal wõtame asja ette."

"Seda küll, aga —"

"Mis siis weel?"

"Eks ole iffa wäga halb, oma walla rahwa ees seda asja õiendada. Wennad kohtu ees ja . . . niisugune piitlik asi! Terwe wald tuleb kofku, kui teab, et asi ees on. Nad ei mahu kõik kohtutuppa päält kuulama. Kus see naer ja pillamine! Kuulata aga, mis igamees ütleb!"

"Daa, aga kuidas teijiti teha? Ugalownoje deelo on, aga ei ole niisugune, et kinniste uste taga peaks seletama —"

„Kui kaebaks rahukohtusse!“ ütlesin mina. „Sääl wõõramad inimesed päält kuulamas . . .“

„Daa, mirawoisje wõib. Suurem prestupleenie, fäibfi ennemini sinna. Wallakohus wõikski ainult wäikese nakasaanie teha, aga mirawoi wõib kolmeks kuuks kinni mõista.“

„Kolmeks kuuks?“ Waene Zaan, mõtlefin mina.

„Mis siis vähemaga leppida? See ja see statja, askarbleenie awalikus lehes . . . andke fiske, muud midagi.“

„Kas Teie ei wõiks asja oma pääle wõtta?“

„Miks mitte, prosheenie woin ma teha.“

„Ei, kui wõtaksite asja päris oma pääle ja lähetsite minu eest ka kohtusse? Mul on asi wäga piinlik; kuidas sa oled film filma wastu wennaga kohtu ees!“

„Ei, seda ma ei wõi,“ ütles tema. „Siis peate juba mõne prissähndi, wõi tshastnõi poweerennõi juurde minema ja sellele doveerenosti andma.“

„Ega need Teist targemad ei ole.“

Kirjutaja tegi lahke näo.

„See on jälle deelo drugooje,“ ütles ta, „kas on, wõi ei ole. Waadake, dolshnostj ei luba, seadus on niifugune. Siis peab juba päris selle ameti pääle hakkama ja mirawoisjeesti juures eksaamen tegema. — Plooho,“ finnitask ta.

Mis fääl teha, mis plooho, see plooho. Rõnelesime weel jeda ja teist — mis muud kui minema hakata, mis teije kallist aega wiita. —

Waja oli adwokaadi juurde minna.

Kuid misfuguse juurde sa lähed! Gesti adwokaadi juurde ei wõi minna, need on kõif „Postimehega“ ühes

koos ülikoolis käinud, kõiit üks kumpmann.¹⁾ Ja asi käib „Postimehe“ vastu niisama kui Jaani vastu: Jaan on kirjutaja, „Postimees“ äratrüffija. Mine siis niisuguse juurde, anna asi niisuguse kätte. Ütleb „Postimees“ — ta öeldakse küll õige mees olevat, aga oma asjas igal nina enese poole — ütleb „Postimees“ sõbrale sõna: „ära aja pilli lõhki,“ juba pannakse kõiit see asi moffa, ei tule wälja midagi. — Ei, Eesti advokaadi juurde ei wõinud minna.

Räägiti, et Sassa advokaadid olla ka õiged mehed, kui sul just teise saksaga tegemist ei ole. Wene advokaati meie linnas ei olnud. Mis muud nõu jäi, kui Sassa advokaadi juurde minna.

Wahapääl kestis see lori „Postimehes“ ifka edasi — lõppu ei olnud veel nähagi. Aga wiist mõni ifka „Postimehele“ oli öelnud: lõpeta ära — igawaks läheb. Lõpetas ka ära.

Sõitsin siis ühel päewal „Postimehe“ pakiga linna. Kui hobuse Kure kõrtsi juurde ära olin pannud, läksin advokaati otsima.

Astusin trepist üles, puhastasin jalgu, kõhatafin, katsumin ufselinki, — üks kinni. Wõtsin südame rindu, helistasin. Tuli teenija, waatas mind pääläest jalatallani, küsis: „Mis waja?“

„Tahsin advokaadi-herraga kofku saada.“
Tüdruk takseeris mind weel lord ja ütles wiimaks: „Tehke siis jalad puhtaks.“

Raapisin uuesti jalgu. Lasti sisse.
Laua juures istus mana, nürri habemega herra, prillid nina pääl, ja kirjutas.

1) Kompani.

Kui kuulis, et teegi seljataga oli, pööris ta enese toolil ümber, surus löua vastu rinda ja vaatas üle prilliklaaside mulle otja.

„Mis nimi on?“

„Ütlefin ära.“

„Henn Raasik?“ kordas tema ja vaatas uuesti.

„Ja mis on?“

„Tahtsin advokaadi-herraga rääkida.“

„Rääkida maksab üks rubla,“ ütles ta, pööris mulle selja ja hakkas edasi kirjutama.

Nüüd ei mõistnud ma, mis teha. Kas tal ei ole aega või? Wiimati jain ma aru, et ta enne ei räägi, kui waja rubla ära maksa. Otijisin siis rahatoti. Rublalist ei olnud — kolmeline oli. Wõtjisin selle ja panin ettevaatlikult, et kirjutust mitte ekjitada, eemale lauaururga pääle. Mõtlesin: kaks rubla annab ta muidugi tagasi.

Saks ei lastnud ennast ekjitada, ei waatanudki, kirjutas aga edasi.

Su tal wiimaks kirjutamisest himu täis sai, wõi sai tal kiri walmis. Ta vaatas kõõrdis üle prillide lauaururga poole, kus raha seisis. Mõtles natuke, pani jule käest ja pööris uuesti ümber. Silmitses mind weel ford üle prilli, aga juba palju lahkema pilguga. Sain aru: ühe asemel kolm. Tagastandmise pääle see ei mõtle.

„Istuge doh tooli pääle.“ Ta tegi wäikese läeliiugutuse.

Mis siis. Istujin ettevaatlikult tooli nurgale. Saksa tool — kui pea ei wõi see katki minna.

„Mis head teie rääkima?“

„Tahtsin advokaadi-herralt nõu küsida...“

„Noud küsima maksab viis rubla,“ ütles tema ja waatas raha poole.

„Babandage,“ ütlesin mina. „Mina mõistsin nõnda, et Teie ütlesite, üks rubla. Ma ei teadnud . . .“

„Rääkida ja noud küsima on doh teine ja teine asi.“

Otsisin siis jälle kukru ja wahetasin kolmerublalise wiieliseks ümber.

„Rääkige siis oma asi ära.“

Rääkisin siis Jaanist, „Postimehest“ . . . ja katsusin lühidalt kofku wõtta.

Nõnda pea, kui ma „Postimeest“ nimetasin, ajas advokaat kõrwad kiffi, s. o., käänis parema kõrwa hästi minu poole; teine elu tuli tema fisje, tema prilliklaasid wälkufid. Minu julgus tõusis.

„Postimees“ on laimadanud? Seda asi ma wotan,“ ütles ta. „Neita doh siia see „Postimees“.“

Ma ulatasin lehepaki sassa kätte. See tegi juured filmad.

„Niipalju lehtede sees on laimadanud?“

Ma seletasin ära, et seda on terve piff jutt. Näitasin hakatuse näpuga kätte.

Saks lastis läbi mofkade wile: ühhiüüü!

„Kas kõik on laimadus?“ küsis ta.

„Jah, kõik on laimatud: mina, minu naine, minu ai, ämm, naisefugulane madam Muru . . .“

„Sina doh ei moista. Mina küsima, kas kõik see lugu on laimadus?“

Mis ma pidin äkisti ütleva! „Kõik ei ole, wahel on ka päris ilusti öeldud.“

„Soo! Seda asi mina peab täna öösi läbi waa-tama. Sina doh tule homme, siis mina rääkima pife-

malt. Et „Postimees“ on, siis mina wotab see asi. Jumalaga.“

Pööris tooli pääl ümber, wöttis jule ja hakkas edasi kirjutama.

Lühike see jutt-kõne wiie rubla eest küll oli, aga — muidugi, eks ta pea enne läbi lugema muidu ta ei tea. Sellest sain ma aru. Mina olin küll nõnda enesele ette kujutanud, et meie ühes koos loeme ja mina seletan, kus kohas laimduš on ja kus ei ole. Aga, kui ta enne ise üksi waguſi tahab waadata, — wõi sa temale wõid nõu anda, kuidas ta peab tegema!

Jäin siis linna, teist päewa ootama ja ööd magama. Hulkufin linnas ka, — mis sa hulgud, läheb igawaks. Tuttawat, sõpra ei ole, kellele wõiks kaela minna, ei oska aega kuidagi furnuks lüüa.

Kure kõrtſimees, w'a kena mees — sai ju alati linnas käies hobune Kure kõrtſi juurde pandud — inimesi ei ole talitada, hakkab juttu tegema. Kõsima, mis asi mul linnas öiendada.

Ma ei tahtnud oma asjast midagi nimetada.

Kuid tema osaw osatama. Osatas seni, kuni tal kõik teada oli.

Naeris suure suuga ja hakkas Jaani lara kiitma. Mis sääl siis halvasti olla olnud? Kõik olnud ju armastuse ja sõprussega kirjutatud. Arwatawasti olla mina ju ka natuke tasane ja mitte küllalt omal jalal seisew mees olnud. Kõik soldatid olla niisugused. Kasarmus muutuwat inimene natuke masinaks, kes ainult sõna kuulda ja ennaſt juhtida oskab lasta. Ja kui soldat niisugune ei oleks ning midagi oma pääd tahaks talitada, mis siis ka asjast wälja tuleks!

Digus temal oli.

Kõige selle öö waewlestin ma nende mõtetega ja kõrtfi-lutifatega woodis. —

Punkt kell kümme olin ma jälle advokaadi juures. Waja oli wite rubla eest ometi ära kuulda, mis nõu ta annab.

„Mina on see asi läbi waatanud ja motelnud ja kui Teie tahab see asi ette motma, siis on waja üks sada rubla sisse maksma.“

Mina lohkusin. „Kas see asi nii kallis tuleb, advokaadi-herra? Kas Teie ei wõi odavamalt leppida?“

„Siin on ei midagi leppima. See ei on minu tööpalk. Mina pean mees otsima, kes kõit see lugu woima Wene keeles ümber tultoma. Sest muidu ei woima kohus see lugema. See tultoma mina arwan sada rubla. Minu tööpalk tulema ise paika.“

„Kas Teie arvate, advokaadi-herra, et asjast midagi wälja tuleb?“

„Seda ei woi ette teadma. Ma kardab peaaegu eht mitte. Paremt teil jätma see asi järele.“

„Zumalaga siis, advokaadi-herra!“

„Zumalneme!“

Ma tulin, panin hobuse ette ja sõitsin. Digust belda — olin ise rõõmus, et asi niisuguse keeru wõttis, kus midagi teha ei olnud. Wit rubla ja Kure kõrtfi kulu ma ei kahetsenudki.

Uga ühe tüki ma Jaanile ifka teen. Nõnda wõi nõnda.

*

Maal, talurahwa ja koolitamata inimeste seas,

on nüüd Jaani, nagu mõneks kirja- ja asjamehelt hakatud pidama, aga see nimi ei ole temal kuidagi ära teenitud. Kus mul kirjamees! Pane pooleteramehe rendikontrakti kirjutama, — ei oska. Sihukefi lorilugusid üles kirjutada, mis kunst see siis veel ei ole? Süündinud lood, kui neile veel omast pääst juurde panna, mis neid siis wiga üles kirjutada — sest salata seda ei saa, natute põhja sel loril ju all on. Aga meil on wallas paar wana lefnaisi, kes kõiksugu imelugusid päris omast pääst wälja arwawad ja laiali laotawad, kus põhja jugugi all ei ole. Kui nende jutud üles kirjutada — siis alles saaks imestada, mis inimesed wõiwad.

Et maailm näha saaks, kui suur kirjamees see Jaan õige on, panen ma siia ühe teise tema „kirjatöö“ juurde, mis ma tema ula-paberite seas olen leidnud. See on siis päriselt nagu ta on, tema, mille juures keegi ei ole parandanud ega wiilinud.

Surnute kättemaksmine.

Õaletole naljatas kurbmäng wiies etenduses ühe eelmänguga.

Jaani Raasik.

Räitejuht (suur wiimawari kaenas, lõhktje sabaga sater-
nub seljas, prillid nina pääl, raamat käes, räägib wahelatte ees
seistes):

Kirjutasin näitemängu tüü,

steegi trükkija ei tahtnud trüffi,

ütlesiwad: näitemängu tüü

Sugugi ei makswat trüffi.

Kuid ma palun: minu tenna tüü,

Matjaks väga hästi trüffi,
 Sest et sarnast halekole tüffi
 Keegi veel ei ole pannud trüffi.
 Ta on täitsa algupäraline,
 Igapidi iseäraline,
 Siju, mõtted, riimid, sõnad,
 Kõik on ilusad ja väga kenad,
 Läbi-läbi on ta kurblik, hale,
 Tükati ka üsna päris kole,
 Pisaraid ta välja kijub hästi,
 Ajab ihukarwad päris püsti,
 Sest et ette tulewad ka waimud,
 Kuradid ja teised põrgufaimud.
 Ütlen korra veel, et sarnast tüffi,
 Kuskil veel ei ole pandud trüffi.
 Kes ka mõõrad maad on läbi käinud,
 Sarnast tüffi pole ta veel näinud,
 Pole kuskil sarnast firja pantud,
 Ega näitelawal ette kantud.

Et nüüd minu kena, ilust tüffi
 Keegi trüffija ei taha trüffi,
 Keegi selts ei taha tähel panda
 Ega näitelawal ette kanda,
 Tulin ise siia naise, lastega,
 Oma tüffi teile ette mängima.
 Jse olen tüti wäljamõtteleja,
 Mängimise juures etteütteleja,
 Jstun maha siia pingi pääle.

(Jstus, lööb wihmawarju lahti, tõmbab kella taskust, kõlistab)
 Olge waike nüüd, sest —
 näitlus hakkab pääle.

1.

Henn. Tiina.

Henn: Tiina, usu, ma ei wõi sind jätta,
Tahan tõesti su ära wõtta,
Armastus teeb mulle palju piina,
Kas sa tuled mulle, üttele, Tiina?

Tiina: Sinule ma küll ei tule!

Henn: Ega seega lugu lauldud pole.

Tiina: Enne kargan tulle ma, wõi wette!

Henn: Küll ma saan su siiski kätte.

Tiina: Mine, mina sind ei taha,

Olgu sul ka palju raha! (Ära)

Henn: Tiinat mina ei wõi jätta,

Teine nõu on waja ette wõtta,

Et saan isa oma poole petta,

Seegipärast Tiina ära wõtta.

2.

Henn. Mats.

Henn: Suure palmega su poole tulen,
Armas nabri-onu . . .

Mats: Siin ma olen.

Henn: Ütlen oma soowi ära sulle,

Onu, anna Tiina naiseks mulle.

Mats: Miks sa warem mulle siis ei ütlen'd,

Et sa Tiinat wõtta olid mõtlen'd,

(Gals) Oleksid sa nädal warem tulnud,

Tiina oleks sinu olnud.

Aga nüüd ma andsin oma luba

Tõistre-Kustasele ära juba.

Sõna murda oleks paha,

Seda mina ka ei taha.

Henn: Soo, või nõnda sain ma petta!

Wõiks teid kõiki pagan võtta!

Mats: Kuule, naaber, mis sa kurja wannud,

Mina oleks Tiina sulle pannud,

Minu vastu ära pea wiha,

Teist ei saa ma teha.

Henn: Soo! või nõnda, küll ma näitan,

Kuidas ennast ise aitan.

Kuulge kuradid ja kurjad waimud,

Saatanad ja teised põrgukaimud:

Minule ei aeta puru silma,

Saadan wastalise teis'le ilma —

(näitab rewolvrit)

Sellesama wäikse walmrega

Lasen Tõistre-Kusta maha ma. (Ära)

3.

Kusta, Tiina, pärast Henn.

Kusta: Armas Tiina, miks sul filmad wees?

Tiina: Oh mu Kusta, süda lõhleb sees!

Kusta: Raeba ära, mis sul wiga on?

Tiina: Waata, Kusta, wana Tõistre-Henn

Tahab sulle teha paha,

Lubas walmrega su lasta maha.

Kusta: Tõhoh hullu! Seda ma ei usu

Anna, Tiina, parem mull' üks mušu.

Mis ta ifka mull' saab teha . . .

Tiina: Kui ei usu, küll saad näha. (Ära)

Kusta: Kus ja jooksed nüüd, ei ole wiga.

Ära kardada ja, et tema, siga,

Peaks oma tühja walmrega

Mulle kallal tippu tohtima.

Walmrega? Wõe, kuule täkku,

Löön sul walmre käest näkku.

Ütlen: poiga, mis ja jahid . . .

Henn (targab wälja ja lafeb):

Ära puhun küll su elu-tahid!

Kusta: Aii! hull . . . (tutub)

Henn: Sure, funnif!

Kusta: Kohe! (Sureb)

Henn: Kas su nüüd on süda tase?

Tiinat ära wõtta tahtma! (Ära)

4.

Tiina.

Mis süin oli? Oh ja taewas!

Kas ei ütlen'd mulle aewas,

Et weel täna sünnib paha —

Lasnudki Henn Kusta maha!

Oh mis hirmus töö on tehtud,

Sarnast pole enne nähtud. (Nutab)

Surnud on mu kallis peig ja mees,

Surnud juba, oma were sees!

Kui ta hoiatamist oleks kuulnud
Seda lugu poleks ette tu(u)lnud.
Nüüd on, jah, ta oma elu annud,
Hennu saatan on ta mofka pannud.
Kuiis on ilmamaa mul tühi, kole,
Nüüd, kus Kustat enam pole . . .

5.

Tiina, Henn, pärast Mats.

Henn: Kuulsin kahets'tes, ei tahtnud us'ta,
Et on maha lastud Kusta.

Nüüd ma julgen jälle weidi loota,
Veinaaja lõppu oo'ta.

Armastus teeb mulle alles piina,
Nüüd sa mulle ifka tuled, Tiina?

Tiina: Mõrtsuf'! Kasi toast wälja!

Henn: Tiinafene, sa teed nalja?

Tiina: Sina tapsid Kusta ära,
Kasi, minu filmist ära,
Sinu läsi aurab wereft,
Kasi, mõrtsuf', meie pereft.

Kasi! . . . (Wõtab lüua).

Henn: Sa teed nalja?

Tiina: Kasi, mõrtsuf', lambrist wälja!

Henn: Tee nüüd pääle täna kära,
Wõtan sinu siiski ära.

Tiina: Sinu wõtta ma ei jää,
Hirmus inimene, näe,

(wõtab fuure pudeli, joob)

Hirmus mõrtskul', näe, waata,
Mis truu armastus võib lorda saata!

(Jook jälle)

Henn: Mis sa jood sääl nõnda tihti?

Tiina: Ma joon tuletiku fihvri! (Sureb)

Henn: Di lugu!

Tiina ei liigutagi enam sugu' . . .

Mis ma siin siis enam waatan,

Plaan läks luhta, wõtku saatan!

Mats: Kulla Jumal, mis siin on?

Surnud minu laps?

Henn: Jah, nii ta on.

Mats: Minu rõõm ja filmatera,

Wanaduse tugi wõeti ära . . .

Nüüd teeb elu mulle ainult tuskä,

Parem suren . . .

(Lõmbab tuutsi tupest ja pistab enesele rindu)

Henn: Ara tsuska!

(Mats waarub ja katab).

Henn: Loru! tuutliga ei tohi mängi',

Aga mis mul seega asja, —

lähen koju sängi.

(Wahetekk langeb)

Näitejuht: Nüüd on wäike weerand tundi

[pause,

Mul on teile öelda mõni lause:

Warsti tulewad nüüd ette waimud,

Kuradid ja põrgukaimud.

Mõnele ei tee see wahest nalja,

Kes see kartlik on, see mingi toast wälja.

Niisugust tööd teeb Jaan. Järgmistes järkudes tulevad tondid ja kodukäijad Henu hirmutama ja furnud temale oma surma kätte tasuma. — Selgu nüüd igamees ise, kas Jaani võib mõni mõistlik inimene kirjanikuks lugeda? Niisugust tuleb, kui Jaan midagi enese väljaarvamise järele, omast pääst hakkab kirjutama.

II.

Teatan selle läbi, et meie Jaaniga isefestis ära oleme leppinud. Nõuni rahvas ja Murud on ka selle poolt.

Leping oli nõnda, et minul — või meil — luba on Jaanist ka üks niisugune lara kirjutada ja „Postimehesse“ lasta panna, kui see esimene oli. Jaan juhatab meile ka selle mehe, kes tema loo üles kirjutanud, aga sinna omast käest palju juurde on waletanud, nagu selle „enneaegu ära ditjenud küüwitsa,“ mis mitte õige ei ole.

Kui „Postimehe“ lugejad niisuguseid asju aga lugeda ei taha ja nurisewad, siis kutsun ma nad kõik oma tütrele waderiks, selle kurg hiljuti Mariele tõi.

Ja siis on weel nimetada, et Marie niisuguse naiسترahwa on leidnud, kes tema meelest Jaanile sünnis, kes ka Jaanile minemisega nõus on ja asja ette tahab wõtta. Kes see on, seda ei tea mina ka weel see on Marie saladus.

Nupaklitut

Weli Henu.

Järeksõna: Oi, ei, mis minu mees siin ütleb, see ei ole midagi. Jaani pulmades asi edeneb hästi.

Mis meie hakkame ristjetele kutsujega omale kulu te-
gema, — Jaan peab nurisejad pulma kutsuma. See
on Jaani asi; tema oli asja algaja. Ja nõnda jääb.
Marie Kaasik.

III.

Dirililli lüües on tema . . . „õitsew tuning' te-
wade“ . . . üle maa käinud, põllupeenratele kulb-nöö-
pistid poetanud, heinamaad ellercheintest punetama pan-
nud, taewa alla lootesjed loõritama jätnud. Kõik nõnda,
nagu igal kewadel, ja nagu ifka kewadet on kirjeldatud. —
Nagu lihvitud peegel hiiigab adranina.

Ader — täna tema usin puhkab. Sest pois-Mnts
on õunaaias murul pikali ja Maret „otjib temal pääd.“
Otjib pääd! See on ka niifugune meiepoolne kõne-
kääänd. Pääd ei ole waja otjida, see on muidugi sää-
l, isegi siis, kui ta segane on. „Otjib pääd . . .“ see on
wäikene „laperjaht.“ Meie ajal ei ole sää-
l küll enam midagi „otjida,“ kui siis otjita-
kse, siis on see ka weel . . .
wanast hääst ajast moeks jäänud kõõma kaabitsemine
ja — wäikese hää äraoleku tegemine.

Sest, mis on ka parem, kui päewa käes konutada
ja teine inimene on sul nii lähedal, teeb sinuga tegemist,
fõrmitsjeb, kaabitjeb küünega. Härga ka orjalta küjiksi,
Luusjarwe luba palusji: Kas on pikki pühapäimi, Gele-
data heinaaega, Et saaks lepikus lehada jne. — Pane
foera. tähese, ^{händaw} ^{tennu} ^{teise} ^{kaulu} ^{lõõri} ^{raajst}, ^{ehi}
lehma, kui ta teist latub. Selge hää äraoleku tegemine!
Kapsamalguštajagi — tema on laisk, lütkab teist

ainult hellalt kärtsaga: öhh, öhh, öhh! Mõlemil on hää. — Antsul ja Maretil on ka hää.

Seft pühapäev on. Nii püha, waitne maga on täna ilma pääl, nii teistfugune, kui oleks päitefel mahedam sära ja musträstastel isefugune wile. Pühapäine wile. Midagi, mida sõnadega kirjeldada ei saa, lehwib läbi looduse. — Waitne magus rahu, äripäewa tööst, tolmust ja muredest waba, ülendab hinge, maitsema ja tundma.

Tean küll, et need ilusad sõnad on kõif väga wanad ja ammu tarwitatud, aga — kust mina neid uusi wõtan.

Pühapäev on. Meie oleme wõtpiima ja wärsket wõid sõõnud, Marie oli wõi hulka murulauku lõiganud. Nii kollane ja roheline oli see, kui sewade ise.

Pühapäev on. Meie oleme ewangeliumi ja epiistli lugenud. Nagu õnnis isa tegi. Wanast, isaisalt päritud piibliist, trükitud a. 1739. Kui armas on niifugune kätte wõtta! Kolm põlwe, kolme põlwe käed on tema ümber finni hafanud . . .

Walge liiw pörandal, jupifesteks fatti lõigatud kal-muselehed — (pidawat firpude wastu hääd olema), nende ja woodi-päitfitesse pistetud toome-okste närbinwate lehtede ja õiekest magus lõhn täidab tubasid.

Mari on poisjiga — pojakesega mõistagi — koplisse wõi kuhu läinud; Jaan istub akna all ja uurib Tülgi „Wäikest weeloodijat ja kalakaswatajat.“ Müüd, kus ta Lofu Jaani kalatiifisid on näinud, tahab ta ka meil niifuguseid joetada.

Wõib ju — allikas on. Pääspoole kalatiigid, all-pool jatkub linaligude jaoks weel ruumi ja wett küllalt. Olen Lofu kalatiifisid näinud ja tean.

„Jaa, . . . wainne ja wagine on. Wana seinakell ainult tiksub. Aga nüüd tuleb kui orel-i-heli — juur metsmefilane, kimalane tuleb, ta on lahtisest uksest tuppa lennanud. Risti üle toa, uksest sisse, aknast wälja tah-tis ta lennata, häda, — klaas oli wahel. Ime, tema armates ei peaks midagi ees olema, puud ja pöösad on õues nii selgelt näha ja nagu sõrmedega katsuda, aga ometi juurde ei saa. Usjata püüab ta pääga läbi klaas-seina joosta ja tapab enese uimaseks.

Tema pesakeses samblapöues klaas-aknaid ei tunta, mis teab tema klaasist ja talumees trühwelsalatiist . . . Polkowniku köögis kord keedeti neid, trühwliid ikka. Ühed seened on, muud midagi.

Aga nüüd tuleb kui part pääjufest, jädistades ja jidistades, kui part rästaid, rõõmsaid ja lustilisi; heitja mefilastepere tuleb, ema eesotsas: Murude lastekari tuleb koolipreiliga meile külasse. Kiik aias, mis Jaan meie poisile teinud, — kiigest on jutt mõisa, Murudeni jõudnud; nemad tulewad kiikuma.

Jaah, koolipreiliga. Murud peawad omal nüüd koolipreili. Kui mõisa õue Murude laste eest enam julge ei olnud, kui lapsed mõisaprouale „tere“ ei ojanud ütelda, waid temale kasimata ninadega otja jäid wahtima, siis kandis proua hoolt, et Murud aastas wiiskümmend rubla palka juurde said, selle wastu aga oma lastele koolipreili pidid wõtma.

Wiiskümmend rubla, ja selle wastu koolipreili! — Oi, see oli ehk proua meelest paljugi weel. Naabrimõis-
jas oli walitseja, eluaegne ametnik, — sai katsjada ja wiiskümmend rubla aastas ja maksis oma laste kooli-

preilile neljapä. — Kuusi ta selle raha wälja wöttis? Jaa, paikesed, seda oleksite temalt eneselt pidanud küsima. Kuusi mina seda tean! Moisajakstel on niisugune poliitika: Mafja suurt ehk wäikest palka, nipivad näpivad ometi.

Jaah, Murudel oli koolipreili. Ega nad „kubernantet“ küll wötta ei wõinud, ja niisugust õpetatud inimest ei olnud neile wajagi. Neile oli waja üht, kes lapsi natuke lugema, kirjutama, „gut Morgen“ ja „danke“ ütleva õpetas, kes neile natuke järele waatas. Lastekutsarit oli neil waja, nagu kõik need inimeselapsed on, kes „bonne“ nime all laia ilma lähewad. Kui mina kroonut teenisin, polkownikul oli ka „beebi“ ja „beebil“ „bonne“, kes pisukest wantriga sõidutas. Wiljandi neiul aga wanemad kodus rääkinud ifka, et nende laps on Peterburis kindrali juures „kubernante.“

Eilda oli koolipreili nimi. Ta ei olnud enam wäga noor, aga wana ka weel mitte. Kes see naisterahwa wanadusti niisugust dieeti teab arwata, ega need päris wanaks ei lähegi. Aga nõnda kahelümnewiie, kolmekümne aasta wahel ta ifka naine seiswat. Oli enne mini musta, kui walget werd inimene, tema pruunid silmad waatasid natuke kurwalt, nagu warjatult, aga nende pilk oli uuriw; elurõõmu nendest palju wastu ei säranud. Kehast oli ta nagu sipelgas, see on: keskest peenikene, aga muu naisterahwa-wärt ifka täieline küllalt. Ei niisugune weepaari selga wõinud wötta. Minu Marie oli tema kõrwal nagu mätas.¹⁾

Lastega ostas ta wäga laps olla, need rippusid

1) See on ka meiepoolne kõnelään ja mitte halwas mõttes.

tema käte ja riiete küljes; sellesama lühikesel ajaga, mis ta Murude juures oli, — Murude väikesi ei olnud enam ära tunda. Preili oli ka lapsed kõik koolipreilideks teinud: suurem karjatas enesest vähemat ja suurem harris vähema nina. Sellepoolest ei jäänud preilil enesel enam midagi üle teha.

Mis rahvusest ta pärit oli, — ma ei ole Marielt küsinud, see teab seda küll. Nemad kahesest madam Muruga ta linnast välja töid. Pöseluude järele peaks teda ikka eestlaselks arvama. Kust ja seda meie maal üleüldse kinni võtad, mis rahvusest meie inimesed keegi on. Kas siit ei ole vanal ajal kõikjugu rahvad üle käinud? Kui sõdade ajal maa inimestest lagedaks tapeti, kati üle käis, ja pärast maa jälle rahvast täis sigis, — Jumal teab, mis vereft meie kõik kokku tembitud oleme. —

Nagu öeldud, preili lastega tuli nagu heitja mehilastepere emaga. Lastel oli vaemalt aega kätt lastata, siis tormasid nad juba aeda, kiiku vaatama. See oli ka kiik, mis kiik. Ega see igapäine rippuv Gesti kiik ei olnud. Selle mudeli oli Jaan, tea kust, toonud. See oli niisugune kiik, kus pika posti otsas raud-keer on, mille küljest filmustega nõõrid alla ripuvad, — kus tulba ümber joostakse, nõõri otsas riputakse ja tiiru lastakse. Meil kasvas keset aeda piff kuuff, mis noori õunapuid kippus varjama. Selle lastis Jaan poolteise või enama sülla kõrguselt maha võtta, sinna otsa seati sepa tehtud raudvärk. Tugemamat tulpa ei võinud enam ollagi kui meie kiigetulp oli: ta oli juurdega maasse kasvanud. — Poisid ja tüdrukud tõmbasid sääl laupäeva õhtuti kiikuda.

Lapsed tormasid aeda, preili jäi natuke keset tuba

peatama. Kimalane oli uimastusest toibunud, murises ja tappis ennast uuesti vastu akent. Preili nägi seda ja avas akna: „Baanelene, kuidas ja wangi oled sattunud. Ja kaks inimest istuvad siin ja ei tee loomake-
fele teed. Mine, mine wäikene oma pehmesse pefasse!“
— Pika wouuuga tendas metatooja minema.

„Kui ärrasmeelne!“ pilkas Jaan.

„Ärrasmeelne?“ küsis preili. „Kas Teie tunnete metsmesilase elukäiku ja teate, et temal waesekesel ainult üksainufene lühikene suwi aega on antud ilutseda ja elada? Ja sellest lühikestest ajast peaks ta weel osa wangis istuma? See oleks kurb.“

Jaan ei wastanud midagi, oli nagu oleks ta mõttes laste kiskamist kuulama jäänud, mis aiaast tuppä köstis.

„Doetage — olge häa — siinjasamas tooli pääle,“ ütlesin mina. „Marie on teä kuhu läinud, küll ta warsti tuleb.“

„Tänan,“ wastas preili. „Ma ei wõi lapsi kauaks omapääd jätta. Palusfin,“ pööris ta Jaani poole, „et kiigemeister meile oma kiiku tuleks näitama. — Mis Teie loete sääl?“

„Ei midagi, mis Teid wõiks huwitada, preili,“ wastas Jaan. Jaanil ei olnud häa tuju. Temal ei olnud enam kunagi häa tuju.

„... weeloodija ja kalakaswataja...“ luges preili. „Kust Teie teate, mis mind huwitab ja mitte ei huwita?“ küsis ta.

„Jaan tahab uut janti hakata,“ arwasin mina tarwis olevat wahela rääkida, sest et Jaan nähtawasti wastata ei wiitfinud. „Meil woolab orus, kopli mäe

all, juur allikas maa seesi, Jaan tahab sinna kalatiiksid
ajutada ja kalu kasvatama hakata. Siis, preili, kui
Teie meile mõnikord jälle külasje tulete, võtame mõrra,
lähme kalale ja — üks, kaks, kolm, kalasupp laual."

"Soo," ütles preili. "Seda allikat peate mulle ka
näitama; mina olen juur allikate sõber. — Nüüd —
kiikuma!" fundis ta Jaanile.

Ja, ja, kõigi oma kurvade silmadega oli preili
inimene, kellel elu sees. Jaaniga käis ta alati ümber
nagu natuke — poisitesega.

Ohates tõusis Jaan üles. "Wabandage," ütles
preili, ja siis kadusid nad aeda.

Ja, kui poisitesega. Kui Marie ja preili kahetse
foos olid, siis tehti Jaanile alati jalad alla.

Mõni ehk mõtleb, et niisugune koolipreili, ja —
nõnda kui minu naine ja Jaan ka Saksa keelt purjivad,
et neil nüüd alati Saksa keel platsis oli? Seda mitte.
Preili ei tulnud kunagi oma Saksa keelega wälja. Las-
tega küll, — nõnda oli Murude soow, pidi Saksa keelt
räägitama, Murud tahtsid neist ka omaford mõisa teenrid
teha, aga teistega preili Saksa keelt ei tikkunud rääkima.
Marie ütles, et preilil wäga raske olla laste juures
jeni e m a käest õpitud Saksa keele fäänusid õien-
dada ja parandada. Olla üks keeruline keel. Sääll olla
kaks igapäist sõna „mir" ja „mich," neid ei oskawat
keegi kuriwaim, tahtsin ütelda . . . jaks, öieti tarwitada.

Kahju, et niisugune — ma mõtlen ifka preilit —
tugewama fondiga ei olnud. Niisugune oleks Jaanile
fuhunud. Küll ta taluperenaise ameti ära oleks õppi-
nud. Meie talu jõudis niisugust ka weel küllalt toita.
See on ju Mariest päris kius, et ta kõik ise tahab teha

ja omale tüdrukut ees ei pea. Aga tema ütleb alati: „Lase mind mu nooruse jõudu tarvitada, mis ma muidu sellega pääle hakkab. Mina ei taha paksuks ja inetuks minna. Sääal on meie wallas Pähnapuu-Meet. Noor naine alles, aga et ta lastuhat rubla kaasraha sai, peab tüdrukut ees, enesel ei ole midagi teha. Nüüd on nagu liha kuhi, ägiseb ja higistab. Kus ta istub, raswa jäljed järel.“ — Nõnda hull nüüd asi küll ei ole, aga paksuks ja inetumaks läinud on ta ikka küll, see Meet, ja — noor inimene alles. Kui niisugune veel wanemaiks läheb, tea misugune lasu temast siis tuleb.

Kui jeda teab, kus niisugune — ma mõtlen ikka preilit — jeda köik on õppinud. Lõunaks olid nad Mariega kaheski suure katlatäie piimaga odrajahu käisuppi keetnud. Sai kõigile, perele, meile ja külalistele. Käikid just kui sulamad suus. Mina mõtlesin iseksi: Nüüd on nad ikka kaks või kolm tosinat mune katki lõhkunud ja nimetasin jeda pärast salakesi Mariele. Marie ütles: „Jah, mõtle ometi, mis Tilda ei osta. Hapu piima jisse kastis käi taina, ja kui kohedad said. Kana-muna lõhnagi ei pannud hulka.“ Ja jah, võib olla. Marie ütles: preili olla kusagil Lätimaal peremansel olnud ja sellepärast ta ostawat.

Mine tea niisugust.

Pääle lõunat käisime allikat vaatamas. No ju tore, suur allikas, nagu väike oja tuleb kitsas orus mäe sees wälja. Preilile meeldis org ja allikas väga. Mina mõtlesin, preili hakkab, kui ta allikat näeb, ilutsema ja luuletusi lugema, aga — ei. „Nii suur allikas,“ ütles ta ja lõi kahetjedes kahte kätt kofku, „ja kallid weiji lähed lihtsalt kaotfi!“

„Kuidas nõnda,“ ütlesin mina. „Siit tuleb meie linaleotise wesi ja linaleo wee juhime pärast heinamaale. Kas Teie ei näe kuidas all heinamaal rohi lofkab? Weskit teha ikka ei saa, seks on wett liig wähe.“

„Ja,“ wastas preili, „seda ma näen küll, aga see on niisama häa, kui mitte midagi. Kas Teie teate, Kaasiku peremees,“ pööris ta minu poole, „et Teil siin fuur kapital mäe seest wälja jooksab, mida ainult waja teenima on panna ja mis siis weel enam protsenta kannab, kui — wõib olla — teie terwe talu sisse toob? Weskit teha ei ole wajagi.“

„Ohoh,“ naeratasin mina. „Jaan, kas kuuled?“ — Allikas on nimelt Jaani poole pääl, Jaani krundi sees. Nimetasin seda.

„Teie oma on allikas?“ pööris preili Jaani poole. „Ja Teie logelete pääle, ei ametit ees ega taga, ja ei pane seda kapitali teenima?“

Jaani huulte ümber muigas naer, teate, niisugune, kuidas wanad poisid naerawad, kes iseennast natuke teis on, nagu Jaan.

„Teie naerate?“ ütles preili terawalt. Tema jilmad wõisid ka wälkuda, kui ta erutatud oli. „Andke mulle see allikas ja mõni sada rubla raha, wõib olla, ka enam, — kui palju tarwis läheb, ei tea ma öelda — ja Teie peate nägema, mis ma sellega teen!“

„Ja mis Teie teeksite?“ küsis jälle Jaan, endise iseteadmata naeratusega.

„Kalu kaswatama ma hakkas,“ ütles preili. „Drule tõlked ette, — praegu ma weel ei tea, kuidas just, aga . . .“

„Sedasama tahan ju minagi teha,“ ütles Jaan.

„Aga mina loodan vähemate kuludega valmis saawat.“

„Ah mis,“ ütles preili. „Teie tahate ainult mängida, üfsi mõne wärske supi jaoks kalu kaswatada. Aga m ü ü g i jaoks peate neid kaswatama. Kallid kalu kaswatama, päälinna saatma, suurt äri tegema . . .“

Jaan waatas eemale.

Preili sai päris ägedaks. „Nõnda teie, mehed, olete,“ ütles ta. „Teie mõtlete: naisterahwas-inimene, mis tema teab. Teie ei loe ka, nagu teie wanafõna on, kitse karielajaks ega naisterahwast inimeseks. Aga oleks minul teie üle ütlemist, küll mina teid hüppama paneksin. Esimene asi oleks, et ma Teil . . .“

„Noh?“ ütles Jaan.

„ . . . Teie suure habeme suust maha wõtaksin.“ Preili äritus oli juba mööda ja ta wõis jälle naerda. „Mis India fakiir Teie õige olete, kui ennast suwe ajal niisugusega piinate . . .“

„Ja siis?“ küsis Jaan.

„Siis, siis?“ . . . ütles preili. „Siis kodust wälja — Salatfisse kalakaswatust õppima. Ehk weel parem Antsmõisa, sääalne kalakaswatus on allika-wee pääl . . .“

„Tehke jah, tehke Jaanile jalad alla,“ äsfitas Marie. „Waja on hädasti, et keegi temale elu fiske ajaks.“

„Niisugustega,“ ütles preili, „meestega ei ole palju pääle hakata, päälegi kui neil juba habe suus on. Niisuguseid kõwerda noorelt; wanalt, kus nad juba iseennast täis on, ei painuta neid enam keegi.“ — Ta astus alla allika juurde, kus Murud murul maas olid ja juba allikale tõtet ette olid hakanud ehitama. Nende

pühapäeva riided, püksi-põlved ja põlled olid juba oma jao saanud. Väikene Lull oli kui kalapüüdja. Siin oli tegemist, puhastamist, kuivatamist. Ja kuidas lapsi hää oleku, allika, juurest veel hääga eemale saad? — Kuid seda kunsti preili mõistis. Ta lubas neile enne-
muisse jutu jutustada, siis olid nad tal kõik ümber. —

Pärast istufime Männimäel. Tore on sää! Väikese palamus sulatab waigu lõhnama, walguse kiired mängiwad ja wirwendawad sambla pääl, männide kullakarwa okstes uidab waike fahin, unele uinutaw kui kättilaul. Siin oleks nõnda — filmad kinni wajuda lasta, mis nad ka wägisi tahawad teha — ja väikene uinal ära magada. Aga Murude pisikesed ei anna mahti. Nii-
sugused ei wäsi. Ja meie pois ka veel. — Preili õpetab neid nüüd tee pääl nopitud wõilillewartest ahelaid tegema. Hää amet; paneb kõik väikesed käed tegewusse. Warte otjast mahawõetud dienuttidest teeb preili ise mättale järawa päikese. Kuidas see taewase päikese kiirte all helgib! Silmi pimestaw koke.

Kui nüüd ahelad walmis, lapsed päikese paistel ometi rammetuks on jäänud, meie pois oma pää ema sülle paneb ja Murud nagu kanapojad, preili ümber koos on, siis tärfab Johannesel meelde, et preili neile allika juures ju jutustada on lubanud. Nüüd siluwad ja paitawad kümme kätt, preili jutustagu. Sfegi väike Lull palub, ehk küll arvata ei wõi, et tema päikene juttudest aru jaksab saada.

Preili ei pääse, mõtleb natuke ja jutustab siis:
„Kewadel, kui puud õitsemad, siis langeb nende otjast palju walgeid õisi. Need langewad murule, keegi ei pane neid tähele, tuul kannab nad laiali, ehk keerutab

nad pööjaste alla kofku, kus nad närtfiwad ja kaowad. Aga mitte üffi puude otjast ei lange walgeid õifi, ka taewast sajas neid, ja walged öiefesed, mis taewast langewad, on wäikesed, süütud ja puhtad laste hingefesed ja nemad tulewad, et siia elama jääda. — Kui taewast õift sajas, siis ei jää need mitte nõnda tähelpanemata. Tuhat filma, sortfilaste ja hääde inglite filmad, walwawad ja ootawad, kumma poole ilmaletulnud hingefene müüd kalduw, kas hää ehk kurja poole.

„Kord langes jälle niifugune süüta, puhās lapsehingefene walgena õiena taewast. Dõ oli pime, tähed firastid küll, aga ei annud palju walgust. Häädel inglitefestel oli sel ööl palju tegemist, neil oli igalpool trööstimist ja aitamist; kogemata ei pannud nad langewat õrna hingefest tähelegi. Aga sortfilased olid walwel ja lohe käepärast, ning oma mustade sõrmedega kirjutasid nad lapse walgesse, puhtasse südamekeseesse kõiksugu halbuft, tigiduft, wastikuft, kannatamata meelt, kiusu, walet ja muud.

„Sää! tuli hiilgaw ingel lennates ja tema walgusefära eest pidid sortfilased taganema.

„Ingel waatas ja nuttis. Sortfilased olid noore, õrna südamekese juba pea täis kirjutanud, — tema jaoks oli kõigest weel õige, õige wäike paigakene tühjaks jäänud. — Misfuguse hää omaduse pidi ta firma kirjutama, et see halwad ära lämmataks ja kaotaks?

„Ja kirjutas üheainsa sõna: „Lapsearmastus.“

„Kui nüüd laps kaswas, kaswasid temaga ühtlasi ka kõik halwad omadused, aga — lapsearmastus kaswas weel lopsakamalt. Ja kui laps nägi, et wanemad tema halbuste üle kurwad olid, püüdis tema armastuseft wa-

nemate vastu kõigest jõust halbust omas südames maha juruda ja hää olla. Ja mis keegi tõsiselt tahab, seda tema ka võib. Sortsilaste must kiri kadus ikka enam ja enam tema südamest, ning temast sai kallimeelne inimene." —

Seda mina ei tea, kas lapsed sellest mõistujutust aru said, või jälle ei ole mina jutusest ühe korra kuulmise järel küllalt lapselikult üles kirjutada osanud. Aga veel lähemale preili ümber mütsakusse lapsed endid kokku jurusid, ja Marie ütles preilile: „Ah, kui ilus! Küll sina aga mõistad!“

Marie ja preili olid juba nii suurteks sõpradeks saanud, et nad üksteisele „sina“ ütlesid.

Jaan ei ütelnud midagi, aga ma panin tähele, et ta preilit uurivalt takseeris; pärast tuli ka wälja, mis pärast.

See oli siis, kui meie kõik preilit lastega koju lähime saatma. Jaan aitas preilil Lulli wäikest wankrit lükata, lapsed jooksid eel ja meie Mariega olime wiimased.

Marie ütles minule: „Ole sa wait, kuulatame, mis nad kahelõesti ka räägivad.“

Mina ei lausunud siis ka midagi. Põldude wahel oli nii tore kõndida ja waadata, madalal olev päikene wiskas pikki warjusid orase pääle. — Jaanil ja preilil ei olnud ka juttu.

Wiimaks küsis preili, mis üle Jaan mõtlewat, et ta midagi ei rääkinud.

Jaan pööris pää sinna poole ja küsis: „Kas ma pean ütleva?“

„Muidugi.“

„Olgu siis,“ ütles Jaan. „Mina mõtlesin, miks Teie muinasjuttu ei jutustanud, nagu Teie seda luge-
nud olete. Mina tunnen ka jutukest; see on parunes
Vietinghosi oma.“

„Jah, aga mis ma siis jutustamata jätsin? Sõna-
fõnalt ei või ometi keegi loetud asju järele jutustada.“

„Teie jätsite minu arvates meelega midagi välja.
Palwe-wõimu. Looke paneb algusfirjas selle pääle
rõhku, et pois palus ja Jumal temale jõudu andis
halbust jūdames lāmmatada. — Kas Teie lastele Ju-
mala tundmist ei õpeta?“

Preili nagu ei osanud lohe wastata. „Jumala
tundmist?“ ütles ta. „Selleks on meie lapsed alles liig
väikesed ja rumalad. Suuredki ei või sagedasti Ju-
malat mõista, mis siis veel lapsed.“

„Nõnda mina ka ei mõelnudki,“ ütles Jaan. „Mina
mõitlesin ainult — noh, kuidas nüüd ütelda? . . . Kas
Teie lapsi õhtul lasete palwet teha ja salmikest lugeda?“

„Kuule,“ ütles Marie minule. „Juba lapsi kas-
watawad teised.“

Uga preili wastas Jaanile:

„Ka mitte. Väikesel lapsel on niisugune palwe, wõi
salmikese lugemine ainult mõistmata pobisemine. Waa-
dake, misugune lugu meil ühel õhtul salmikese lugemi-
sest tuli: Ema paneb väikest Lillikest magama ja sunnib
teda käsa kofku panema ja salmikest lugema. Lillikene
on hääs tujus ja sellega nõus. Galatust ta ainult ei
leia. Ema aitab siis: „Armas . . .“—

„Armas Jumal, tee mind wagaks, et ma rahulisti
magaks,“ . . . loeb laps wõrinal ja saab nüüd, mõis-
tagi, ema käest kiita. — Lillikesel hää meel. „Doeme

nüüd seda teist salmikest ka," ütleb ta. — „Missugust teist?“ küsib ema. — „No seda teist: Adamal oli seitse poega, seitse poega oli Adamal . . .“

Meie Mariega naersime, aga Jaan ei naernud ühtegi.

Breili jutustas edasi, nähtavasti tahtis ta — et Jaan asja nii tõsiselt võttis — kõnet teisale pöörata:

„Lapsed on ju lõpmata naljakad. Väikene Lull, tema joob veel luttu, ehk ta küll juba suur pois on. Oma „utut“ ei jäta ta kuhugi, ja ilma piimapudelite magama jäämisest ei ole kõnetki. Ühel õhtul jonnib tema ja ei taha oma woodisse magama minna. Temal on niisugune väike võredegaga woodi — teate, mis kofku käib ja mida lahti võib tõmmata. Pois ei taha, tahab mamma juurde. Temale seletatakse, et igauks omas woodis peab magama, — papa omas woodis, mammi omas woodis, Lilli ja Olli omas woodis ja Lull kah. Ei aita. Pois jonnib: mammi juurde. — Mina teen nalja, kusun enese kagarasse tema väikesse woodisse, — saab näha mis pois siis teeb ja ütleb. See, et keegi tema woodisse läheb, on poisile ka tõesti uus, ta jääb mõtlema. — Korraga võtab ta oma piimapudeli, tuleb ja topib mulle seda suhu: „Utu kah, utu kah!“ — Poisil õigus, ilma „ututa“ ju tema woodis ei magata.“

Meie pidime Mariega tagasi pööрма. Mariel tuli lüpsmise juurde minna. Jaan jäi veel Lulli wantrit mõisa poole lükkama.

*

Nädala või enama pärast toodi Jaanile teateleht, et temale postkontorisse järelemaafuga pakk on tulnud. Jaan mingi vastu võtma.

Pidastime aru ja mõtlešime süia ja jünna, mis pakk

see mõiks olla. Hingestki ei osanud arvata. Jäime selle juurde, et efsitus peab olema. Siiski oli waja postkontori sõita ja järele kuulata, mis lugu pätega dieti on.

Kui Jaan koju tuli, oli ta tufane ja jutustas, et pakk ilka tõesti tema nimel olnud. Tema olnud uudishimuline, maksnud raha ära ja päris olnud — Sassa keeli raamatud. Raamatud — kalakaswatamise üle ja wäike wööraste-sõnade sõnaraamat ka ühes.

Jaan oli tufane, ja ütles, kuna ta iseäralise pilguga Marie otja waatas: „Teie — koolipreili hakkab minule naha pääle käima, aga see on tühi töö.“

„Selle kalakaswatamise asjaga wõi?“ küsis Marie.

Jaan ei wastanud midagi.

*
Jhus juwe päew.

Meie wäikese koolimaja aed ja ufseefine puiestik on noori inimesi täis, kõigil on palaw, „tüdrukute pärjad noorest higist märjad.“ Jumala ilmafene on Joe, tuule õhufestki ei liigu. See küpsetab ruffipäädes teri ja kui ta õhtuks müristamisewihma ei too, siis ei ole õigustki. Siis, linataimed, wõite kaela keerdu ajada.

On karstlufe-seltsi koosolek, sellepärast see inimeste kokkuwoolamine. Meie Mariega oleme ka tulnud, Jaan niisama. Mis ja muudki selle pühapäewa õhtupoolega teed? Maal... on ju kui hingedõmistus, kui kuhugi ka wõimalik on minna. Ja siin on täna midagi näha ja kuulda, mida meie nurgas weel keegi kuulnud ega näinud ei ole: naisterahwas kõnetoolis. Sest, kui ka meiegi nurgas naisti ei puudu, kellel suu parajal kohal, — kõnetooli ei wii neid keegi wiie hobusega üles.

Naisterahwas, keda seltsi kutsesehed kõnepidajana ette

kuulutavad, on „neiu Matilde Dorn.“ Minu teada peab ta nimi küll „Dorn“ olema, aga mine tea kõiki asju.

Jumal ise teab, kuidas seltsi eestvõtjad — on ju ühed tagasihoidlikud mehekesed — preili nõnda kaugele on võitnud, et ta kõnetooli lähed, aga valmis on nad sellega saanud.

Ja nüüd on preili jääl. Kena waade. Kõnetool on naisterahva auks lilledega ehitud ja see, kes sääl lihtsalt helemalges fitfi jakifeses, roos rinnas, üleval seisab ja natukene argset ringi waatab, ei ole ta just pajupuhmas.

Näod pingiridades tema ees ilmutavad häädmeest ja põnewust. Minult Jaani filmades on midagi umbuslikku; kui tema suu ümbrust habeme all võiks näha, jääl leiduks pilkav joon.

Kõneleja algab. Sõnad ei tule esiti väga filedalt, neid on vaja nagu otsida, neid jääb pooleli; preili peab mõnikord ütelnud ja lauseid kordama, parandama.

Siiis — naljaka käändega on ta kõigile suud naerule kiskunud ja sellest filmapiilgust pääle võidab kõne mõnu; rääkija harjub, on julgemaiks saanud.

Ta ütleb: Mis temal õdedele ütelda on, seda ei oleks meestel sugugi vaja päält kuulata, parem oleks, kui mehed toast wälja lähets.

Mõistagi, et keegi ei lähe.

Naisterahmas üksi võivat karstluse-asja võidule wiia, meestest seda ei saa. Meeste tahtejõud on põlwest põlwe elutormis seistes murtud, on nõrk, ei jõua kiustustele vastu seista. Naisterahmas on wärskem, tugewam, kindlam.

Kodu tulla lõbusaks ja elatavaks teha, vaja iga-

mus, mis mehed kodust välja ajab, majast minema libutada.

Puhtus ja ilu pidavat majas asuma, maja arm-
jaks tegema; mitte kalliste majariistade, ehete, tekikeste
ja vaipade näol, et kuhugi istuda ja jalaga ei saa as-
tuda, — ei, juba lihtsate abinõudega saavat palju
korda saata.

Naisterahvas ise olgu alati puhas, lõbus, rõõmus.
Naiskeste muredega peab ise valmis saama, koduste pa-
handustega ei tohi mehi tülitada.

Meeestele tulevad tööriided ja koduriided seada ja
käepärast hoida. Meeestele on lugemise-materjali vaja
muretseda, raamatuid, ajalehti. Lugemise-ringid, kes
raamatuid ostavad, lugemise-õhtuid on vaja ajutada;
— lugemise-õhtute külalised ei ole külalised, neid ei söö-
deta. Ajalehete ja raamatute vahetamine naabritega
karjapoisi kaudu on perenaise asi.

Ja harima, edasi harima peab ennast. Lugema,
ka ajalehti, et poliitikas, majanduskultures ja rahvuslik-
kudes küsimustes võimalik oleks kaasa rääkida, mehele
jünnis seltsiline võiks olla.

Mängud: male ja damelaud, on vaja majasse
soetada — perekonna-mängud, mida ka lapsed kaasa
võivad mängida. Ise on vaja neid mängusid harju-
tada, et meestele vääviline vastane olla. Ükskõik mis-
juguist mänguriista peab majatütar mängida mõistma,
näituseks viiulit. Miks peab viiul ainult rätsepa-õpi-
poiste mänguriist olema? — Saulufoor olgu igas ma-
jas; kõik õskavad laulda, kui aga üks algab.

Ja — tagakambriist välja, peretuppa. Wahesein
pererahva ja töörahva vahel maha! Söödagu jälle

üheskoos, siis on pere rõõmus ja lõbus. Waba aja teistpunkt olgu suur peretuba; sääl on rohkem inimesi koos ja lõbusam olla; tagakambrite üfilduses uidab igamus.

Ja nõnda edasi. Silmade ette maalitakse pilt kodusest elust Gesti talus, armas ja lõbus. Kusagil ei pea parem olema, kui — naisterahwa poolt armsaks tehtud karstes kodus, ehk olgu siis — taemas.

Seda kõif korda saata on perenaise ja peretütre võimuses. Mehi saab kergesti nii kaugele; peab aga natufene tark olema ja kaval. Ka naisterahwa tahtmisele vastu panema on mees nõrk, tema jõud murdub pea. Tahetagu aga, ja kõif mehed on naiste käpa all, kodused ja karsted.

Kõneleja räägib waimustatult ja kirjub kuuljad enesega kaasa; wiimase lõpulausjega lööb ta naisinimeste waimustusel põhja alt. Ei tea kes algas, aga noored inimesed wõtawad omad roosid ja lilled rinnast ja õiewihm langeb kõnetoolist mahatuleja pääle. Kümme kätt firutawad temale vastu, kes alandlikult sääl seisab ja tänab.

Sel filmapilgul on ta ilus.

Ja nüüd astub seltsi esimees kõnetooli. Kõhetu kuiw mehikene, natuke nüri molahabemega. Piimahing. Kümme sammu pääle wõib temas juba karstuse-seltsi esimeest tunda.

Ta tahaks „austatud kõnelejannale“ tänusõna hüüda, aga ta ise on nii waimustatud ja erutatud, et tema kõnelemine muud ei ole kui sonimine.

— — — — jära,

Nõidun'd need filmad ta südame ära?

Küllap wist.

All aga pigistatakse weel ifka preili lätt.

Jaan üfki hoiab enese arusaadawalt eemale. „Mis jina fiis ka ütled?“ küsin ma temalt.

„Mis,“ wastab ta. „Mis ma pean ütlemä? Ega jääd uudist ju midagi ei olnud. Wanad, ammu kuulnud lauseb. Igaw, nagu kõik karaskuse-seltfide kõned.“

„Ea peaksid ometi leplikum olema. Ta on ju naisterahwas, möttele ometi . . .“

„Midagi!“ uriseb Jaan. „Argu tikkugu kõnet ooli, kui tal midagi uut ei ole öelda. Kawa ifka neid wanu kapsaid soendada, ükskord läheb neist himu ära.“ —

Ma ei teadnudki, et Jaan nii wanameelne on.

*

Päewad kaowad. Tööd, tööd toowad nemad kaasa; millal põllumehel suwifel ajal tööst puudus tuleb. Meil nüüd, Jumalale tänu, teda just murda ei anna, meie oleme oma asjaga ifka õigel ajal walmis. — Jaan uurib, kui aega saab, oma kalafaswatamise-raamatuid. Gjiotja ei tahtnud ta neid küll lahtigi lüüa, waid nõudis, kui preili jälle meil oli, sellelt raamatute eest makstud raha tagasi. Preili naeris wastu ja kinnitas, et tema millestki midagi ei tea. Aga teada muidugi, et tema nad Jaani nimel oli tellinud, ega fiis raamatukaupmees omast pääst ei saanud. — Preili äsfitab, et Jaan plaanilifku kalafaswatamist lähels õppima.

Jaan loodib fiis ka pühapäiwiti ja wabal ajal, koplil-mäge, allikat ja orgu. Tema habemesse tuleb rohkesti halle karwu juurde. Marie manitseb küll, et ta habeme maha ajaks, wõi vähemalt lühemaks wõtaks, mis ta

jellega ennast maevab. On ju ka soojal ajal niisugune päris riisiks. Aga Jaan hoiab teist nagu oma hinge. Marie on juba mitu korda ähwardanud, et ta kord lambaraudadega temale kallale läheb. —

Meie karstuse-selts on lonkamas. Uut eestseisust oleks vaja. Wanal on pää muid mõtteid täis. Esimees, abi-esimees, laekahoidja ja kirjatoimetaja istuvad nüüd alati mõisas, Murude juures. Nemad ei hooli sellest, et nad ise kõik hästi nooremad on, kui see, kelle pärast nad jääb käivad.

Marie avaldas minule kui suurt saladust, et esimehel asjaga päris tõsi taga olewat. Ta olla Dorni preilit tõega — torni alla kutsunud.

No miks ka mitte. On koolitatud mees, ka kihelkonnakoolis käinud. Isa ja ema surnud, tasamasketud talu käes. See natuke krediitkassa võlga veel, ei perekonna võlga ega midagi. Suured, tühjad tapetseeritud lambrid. — Miks niisugune mees naist ei võiks võtta, toita jõuab ta teda küll. Muud kui, et tal enesel suurt elu sees ei ole. Et ta rumal ei ole, tunnistab juba see, et ta niisugust oskab tahta.

Kuid Marie ütleb, et preili veel asja üle järele mõtleb.

Rumal, mis ta siis veel mõtleb!

Marie ütleb, kui mina niisugune jahupää olen ja asjast aru ei saa, siis tema ka ei ütle.

„Jahupää?“ Sihulest sõna ei ole mulle veel keegi öelnud. Ssegi kroonu pääl mitte, kus ometi kergesti mõne niisuguse ära saad. Olen päris pahane.

Kuid kauaks ja pahane oled, kui ta järgmisel filmapilgul sul jälle kõrwad täis widistab ja näo teeb, nagu ei oleks meie wahel midagi osnud. —

Mina nimetafin Jaanile ka, et esimees preilil on kosjas läinud, ja et küllap wist preili ifka sellele lähed. Jaan wastas: „Mingu ta wõi juudale, mis see minusse puutub.“

Säh sulle!

*

Sahaha! Mina ei olegi niisugune jahupää, nagu Marie arwab. Tean, kust poolt tuul puhub. Preili Torn ongi see naisterahwas, kes Jaanile tahab minna ja kelle Jaan peab wõtma. Ja kui Jaan juba sedawiifi ütleb, et „mingu ta wõi juudale,“ siis ei ole Jaani süda ka enam päris puhas.

Magama minnes algasin ma teki all Mariega juttu, sedawiifi, nagu oleks asja üle meie wahel juba ammugi räägitud, ja küsijin, mis moodi meie oma elu seame, kui see asi ette tuleb ja Jaan Tildaga pulmad teeb.

„Ah sina kawal,“ ütles Marie ja tegi mulle pai. „Wõi tema teeb enese minu ees rumalaks, nagu ei oleks tal asjast aimugi.“

„Hää nüüd küll, hää küll,“ waigistasin mina, „aga kuidas nende pulmadega siis päris on? Selle otsarwega ja ju preili linnast wälja töid.“

„Esiotsja ei olnud meil plaani weel midagi. Plaani tegime alles pärast. Ja meie elus ei tule midagi muudatuft, põllud jääwad ifka termelt sinu kätte.“

„Soo, ja millega siis Jaan oma noore naise toidab? Kui mina ka poole talu eest renti maksan, ega siis selle rendi-natufesega nemad ära ei oska elada?“

„Tilda paneb päärohu uue Tallinna raudtee pääle. Jaan peab suurel mõõdul kalu kaswatama hakkama ja neid siis Peeterburi ja Tallinna müügile saatma . . .“

„Sää! on ju ise kalameri külje all . . .“

„Seda küll, aga meres ei kaswa kallid kalu, niisuguseid nagu suured saksad tahavad. Kas ja, kui Riias näitusel käijime, Antsmõisa kalakaswatust tähele ei pannud?“

„Mägin, ma arvasin, et see on sakste ajawiide ja mänguasi.“

„Mitte sugugi. Salatši mõisa kalameister saawat tuhat või poolteist aastat palka. Ega see maast võtta ja naljapäraft ei ole.“

„Jumal seda kõik teab, mina ei mõista sellest midagi.“

„Mina ka mitte, aga Tilda mõistab. — Siis peab Jaan ka veel paar või enam wakamaad aiamaasikate alla panema ja neid müügile saatma; nendega olla ka suur võit. Neli ja viis sada rubla anda wakamaa sisse.“

„Tõhoh!“

„Tilda ütleb, et tema seda asja tunneb. Pihkwas kasvatada wenelased suurel mõõdul maasikaid ja elada sellest. Aga nende marjad ei olla suured asjad. Paremaid sortijid olla vaja kasvatada. Ja siis — pidawat Jaan võiwabriku ajutama ja auruga käima panema. Meie mõisas võiwabrikut veel ei ole. Kui Jaan mõisa piima pikema aja pääle saab rentida ja walla sooja piima ka kõik kokku ostab, siis võiwat ta sellega suurt äri teha.“

Mina päris kohusin. „See teie preili on ju hull inimene!“

„Tilda on võitegemist ka õppinud.“

„Kust teie selle raha tahate võtta, millega see kõik käima pannakse?“

„Selle kohta on ka plaan. Krediitkasjast võtame, talu pääle.“

„Ja kes selle ära maksab?“

„Seda ei olewatki waja maksja. Pika aja jooksul minewat protsentidega tasa.“

„Kes protsendid ära maksab!?“

„Wõimabrit ifka, kes muu.“

See pani küll päris õhkama. Marie jutustas weel pikalt ja laialt, kuidas see kõik on ja olema saab, — minu süda on aga raske ja külm nagu weeämber. Kas see asi küll häaga lõpeb!

*

Külakubjas tõi Jaanile järgmise, posti kaudu tulnud kirja:

Sürgaweres, 30. juulil 190 . .

Austatud herra!

Häämeelega olen valmis Teile Teile küsimiste pääle wastama, nii kaugelt kui see lühikeses kirjas võimalik.

Meie maal kaswatatakse iseäranis forellisid ehk norja-kalu ja Karpfen (karpisid). Õiget nime ma neile Eesti keeles ei tea. Esimesed nõuamad selget, külma, jookswat allikawett, mis mitte üle 9 kraadi soojaks ei tohi minna, sest siis lähewad kalad laisaks. Nad on rõõwkalad, ja neid peab siis aastate järele tiikides lahus hoidma. Neid toidetakse lihaga, milleks sage-dasti hobuseliha tagawaraks kuivatatakse; uuemal ajal on neile ka lahja piima, kõwaks keedetud tükkides, söötma hakatud. Pääle selle on nende loomulif toit rakusarnased loomad jookswates wetes, kivi ja liima küljes. Neid loomakesti sünnitab keegi schweitslane kunstlikult, aga selle kunsti saladuse müüb ta alles 20,000 rubla eest ära. — Kalad peawad kolme aasta jooksul täiskaswanud olema, muidu läheb nende

liha fitleks. Nende naelast makstakse rubla. Wiien-
dal aastal hakkawad kalad kudemä. Selts peetakse ise-
äralised tiigid, kus isased ja emased kalad segi ela-
wad, ehk ostetakse väikesi kalu kalakaswatustest, kus
neid wälja hautakse.

Tiigid tulewad nii teha, et neid kuivaks wõib
lasta; neid peab kas iga aasta kuivaks lastma, ehk
kõige wähemalt kolme aasta järele. Siis tulewad
tiigid läbi kunda ja neisse lupja külwata, mis ka-
lalakaswatamist takistama hapu muda seeft wälja
wõtab.

Karpide kohta on pea sedasama üelda. Need
armastawad aga sooja, rammusat, wirtjaga segatud
wett ja ei ole rõõmkalad. Rammus weft sünnitab
palju rohelist, lima-sarnaseid weetaimi, milledest kar-
bid ennast toidawad. Tuleb loomulikust toidust puu-
dus, siis antakse neile maisi. Karpide nael maksab
50 kop., aga selle eest kaswawad nad 3—4 korda
raskemaks kui norjad.

Meie maal on ülikooli-linnas kalakaswatus, kust
ainult väikesi kalu edasikaswatamiseks müüakse; aga
hautamise wärf ei ole ka mitte kallid, kui lihtsalt
sisse seada.

Tähtsamad norja-kaswatused on Uue-antsla mõi-
sas Wõru maakonnas, Põlula mõisas Rakvere maa-
konnas ja veel teisel. Karbi-kaswatusi on iseäranis
Kuramaal olemas, Pesten'is Tullumi lähedal, Rem-
ten'is j. n. e.

Kas eespool nimetatud kalakaswatustes õpilasi
wastu wõetakse ja mis tingimistega, ei ole mul
lähemalt teada. Peaksite nende mõisate walitjustele

ise kirjutama ja järele küsima. Kui ei, siis on ehk võimalik liht-töölisena asutustes kohta saada.

See on kõik, mis mina lühidalt Teile ütelda võin ja mis häameelega on sündinud. Mind rõõmuse tab, kui kalakasvatamise asi kedagi huvitab; sellel asjal on tulevik.

Siiis lubage ka omalt poolt midagi küsida: Kas Teie mitte naisterahwas ei ole? Käekirja järele peaks seda arvama. Teie käekiri huvitab mind, olen natuke grafoloog¹⁾. Kui olete ja tohib ehk küsida: kas ükspäev põlves (sedagi arvasin ma käekirjast lugeda võivat)? Kas tohib Teiega edaspidi kirjavahetusesse jääda?

Kõige austusega

N. N.

Di, oi, Jaanikene, jälle uus võistleja, ja veel niisugune, kes eemalt haisu tunneb ja ainuüksi käekirjast juba midagi on nuusutanud. Ime, mina seda ei mõista, mis magneet temal küljes on, et kõik rippuma jäävad — karstlased kui teised. Minu Mariega võrrelda, — noh, ma ei ütle midagi. Uhele meeldib ema ja teisele tütar ja — tubli inimene ta on, seda ei või salata. Tõtta, tõtta, Jaanikene, kui ilma ei taha jääda. — Mis minusse puutub, mina ei hooli sellest midagi, kui sa talule võivabriku obligatsioonid pääle teed.

Kuid Jaan, kui ta selle kirja sai, oli vihane kui müüriraja lõukoer. Tähendab, ega müürirajat lõukoera küll

¹⁾ Käekirja järele iseloomu-aruustaja.

keegi ei ole näinud, see on ainult Otto Willem Masingi piibli lugudest meelde jäänud kõnekään:

„ . . . Sulgub küll maailma laudu,

kurat nagu mürarav lõukoer.

Otsib, teda ära neelda . . . ”

Uga tulivihane oli Jaan; ta tahtis kirja puruks kiskuda, jain selle maewalt tema käest ära wõtta. Nüüd, mõni päew juba, ei lähe temal enam jõöl sisse. Ta ütleb, et ta vihastab, miks teda rahule ei jäeta. Kuid mina tahtlen, kas see on nõnda. Büsfirohtu fogub pilwedesse, taewas kujuk wimma, ja kui sääl juba elektrit küllalt koos on, siis sähwatab wälk ja paneb kas wõi maailma põlema. Kuidas Jaan omal ajal mõnitas? „Armas-tus, kui see wanemas eas inimesesse kinni hakkab, wapustab teda rängasti.“ Need on Jaani sõnad. Wõib olla, on tema tunnikene ka tulnud. Et sa näha, kui elame ja oleme.

*

Kui ja midagi lähed kirjutama, omi mõtteid mõnikord ka piltlikult wälja tahad öelda ja sul abi allikaid waja oleks, kust midagi järele waadata ja oma tarkust täiendada — midagi sul kujagilki wõtta ei ole, kui ja maal, külas elad! Saatsin juba karjapoisi karstuse-seltsi raamatukogusse ja koolmeistri juurde, raamatut küsima, kus elektriwäe üle midagi leida oleks, — pole saada ja — üleüldine teaduseraamat ei ole ka weel walmis.

Tahtsin elektril negatiivlikust ja positiivlikust wõolust kirjutada, mis üks ja seesama wägi, aga oma awaldusewiisi poolest üsna isesugused pidawat olema, nagu ma sellest küllalt olen kuulnud, kuid jälle ära unustanud, aga nüüd peab ast abihallikate puudusel ära jääma!

Kaks elektriga laetud pilve olid kofku põrkamas. Üks tõusis põhjast üles, must ja sinine, wihane kui paja põhi, ei, must kui pajapõhi ja wihane kui tiine härg, ei, wihane ikka kui lõuetiine pilw, ta mõmises aina ja silmade põles tal põue, ei, kõuwälk, — Jaan. Ja teine tõusis lõuna poolt, ka küll ifeteadew ja sinine, aga tema ääri walgustasid päikesekiired; wälku wõis temasti peituda, — preili Dorn. Igauks teab, kui kardetaw see on, kui kaks niisugust elektriladu üksteisega kofku puutuvad. Siis põrab taewas, keewad walgud. Siis tuleb lõpuks kas see wihmakene maha, ehk — wälk lööb fikse.

Preili Dorn tuli kord jälle ja weeres oma wäifeste murumunadega meie läwe ette. Lull oma wanriga oli seekord kodu jäetud. Jaan aga oli alles tuliwihane, ja mina kartsin õigusega, et tema pilwest häwitaw wälk tuleb, ning pidasin teda filmas. Preili hing näis ka paha aimawat, ta oli tõfjem kui muidu ja hoidis ennast nähtawasti Jaani eest kõrwale.

Mina hoidsin, nagu õeldud — enese lähedal. Kuidas ja wihast inimest wõid uskuda, wõib olla — unustab enese ja teeb teisele haiget.

Agga nende kofkupõrkamist ei saanud mina ära hoida. Sunaaias see oli. Marie talitas kõõgis, lapsed kiikustid, preili oli enese seljaga wana wahtra tüwe najale toetanud ja waatas mõtetes laste kiikumist. Siis tuli Jaan.

Preili ei wõinud ometi eest ära joosta, ta jäi paigale. Mina hoidsin enese pöõfaste warju, kust ma kõif selgesti wõifin kuulda ja näha.

Jah, just nagu jõllis filmadega härg, kellel pää ees

maas, kes kõõristab, et teisele sarved kubemesse heita, tuli Jaan ja jäi Lilda ette seisma. Otja ta temale ei julgenud waadata; tema hää! lähises erutuse pärast.

„Lubage, preili Dorn, et ma küsin, mis Teie minust öieti tahate?“

Preili waatas esimesel filmapilgul natuke lohmetanult Jaani otja ja püüdis rahuline olla.

„Kuidas nõnda? Pääle selle ei ole minu nimi mitte „Dorn,“ waid „Dorn.“ Lubage, et ma Teile oma nimekaardi annan.“

„Arge ehitage kõrwaliste asjadega. Sõnadega mängida on asjata. Mina kordan oma küsimist ju arusaadawalt küllalt. Mis Teie tahate minust?“

„Minu Jumal,“ kehitas preili õlasiid, „mitte midagi ei taha ma.“

„See ei ole õige!“

„Mind ei sunni miski waletama.“

„Teie weate kui ämblik oma wõrku minu ümber, millesse mina ettevaatamata kärbsse kombel finni pean jääma, aga mina ütlen Teile: mina ei taha! . . .“

Jaan karjus päris ja jurus jalakannaga maad, nagu oleks see süüdlane.

Natuke kurwad jooned liikusid preili suu ümber, kui ta tõsiselt ja mõrudalt ütles:

„Arge kartke, mina ei wea miski sugust wõrku Teie ümber, millesse finni peaksite jääma.“

„See on wale. Raamatud ja — nüüd jälle Sürgawere kiri . . .?“

Preili oli toibunud, wõi tahtis ta uuesti juttu teisale wiia. „Teie saite juba Sürgawerest kirja?“ küsis ta, uudishimulikult, nagu ei oleks filmapill sugugi erutaw.

Jaani ei saanud eeskitada.

„Sain, ja — ootan ikka veel vastust oma küsimise peäle. Mis Teie minust tahate? Mis ajab Teid minu nimel kirjastid kirjutama, minuga tegemist tegema? Mis otstarb on sellel?“

Breili tõmbas sügavasti hinge. Tema hääles värises midagi, kui ta filmad Jaani poole tõstis ja ütles:

„Seda tahan ma Teile öelda. Minul on Teist hale. Teie elate ilma sihita ja otstarweta. See on kurwem kui kurb. Riisugusel korral on inimene, nagu seisew wesi. Sellesse seiswasse wette, mis halwaks peab minema, olen mina kivi wisanud, et näha mis põhjast mullidega üles tuleb ja mis sünnib, kui lained wee liikuma panewad. Mina tahtsin Teile tööd, elule sihti, otstarwet muretseda, — sellepärast katjusin mina kalaswatamise mõtte teostegemist Teis liikuma panna. See on kõik.“

„Ja mis iseäraline põhjus sunnib Teid just minu eest nõnda emalikult muretsema ja minuga tegemist tegema?“ Jaani hääl kõlas hirwitawalt.

Breili lõi filmad maha. Nagu kuum tulejuga jooksis üle tema näo. Siis algas ta, ja oli, nagu ei tuleks sõnad sugugi tema suust, waid kusagilt mujalt, kaugekt. Pikkamisi rääkis ta:

„Ka seda tahan ma teile öelda, kui see mitte teist ei wõi olla. Teie ei ole mulle wõõras — Teie olete minu elupäästja. Minu ihu ja minu hinge päästja. Kõik, mis ma olen, olen ma Teile wõlgu, Teie olete mind jopast kiskunud, kuhu mina, wõib olla, oleksin uppunud.“

„Ma ei soowi mõistatuist üles arvata,“ ütles Jaan.

„Seda ei ole ka waja. Kui Teie wennanaine alles neiu oli ja linnas wiibis, olime meie sõbrannad. Niisugune, nagu mina siis olin, niisuguse kirja olin mina temale kord kirjutanud, kergemeelse, edewa, nagu alevi lapsed kirjutawad, kes paremat ei ole näinud ega kuulnud, kes paremate mõtete pääle ei saa tullagi. See kiri oli kogemata Teie kätte juhtunud ja tundmatud, nagu meie üksteisele olime, olite Teie minule wastuse kirjutanud, kus teie minule lõppu ette kuulutasite — uulitsarennis!”

„Haaaha!” Jaani naer oli kole. „Minu aimdus ei ole mind petnud! Teie olete see — Matilde, selle juure tarkuse wäljaarwaja, et ei ole paremat löbu, kui mehi ninapidi wedada nagu koeri,” — et „ühe ilka saab” ja „kui kanawarbad filmade ärde asuwad, siis aega weel küllalt on, ühele kotti päha ajada?” Oskate, — seda peab Teile jätma — „waga ja püha olla,” „niisugune Mariell, kes weel wilu õhugi ei ole näinud.” O jaa, „Teie mõite, kui Teie tahate!” Need on kõik Teie enese sõnad. — Teie olete juurde õppinud, võib olla, Teie ei löpe nüüd — uulitsarennis. Kuid — mina enesele kotti pähe ajada ei lasse . . .”

Breili filmad löid leekima, tema rind lainetas, nagu faristaw keerub seisis tema nüüd Jaani ees, kui ta tõreles:

„Teil ei ole õigust sedawiisi minu wastu rääkida, kui Teie ka minu häätegija ja mina Teile oma elu wõlgu olen. Mis inimesel, kelle filmad lahti päästetud, enesest teha wõimalik, seda olen mina enesest teha püüdnud — paremuse poole tungides ööd kui päewad. Minewiku warjud wõiwad minu pääle langeda, aga puhas seis

mina Teie ja Jumala ees, küllalt ühe ausa mehe vääriline . . ."

Breili rääkis vihaseks, aga juba oli ta nutt võimust võtmas.

"... mis teie muidugi ei või uskuda ja mis minule ka üksteist on . . ."

Burkades tulid pisarad.

"... mis minule muidugi üksteist ei ole, nagu ühelegi inimesele see üksteist ei või olla, mis temast arvatakse..."

Ta ei saanud enam edasi.

Natuke juhmilt seisis Jaan sääl, waitis esiti, ja küsis siis wõgusamalt:

"Juhtida tahtsite mind," ütlete Teie. "Mis suguse osa olite siis — kui küsida tohib — enesele selles mängus walinud?"

"Ma palun," nuttis neiu Torn, — oh kui hale meel oli minul temast — „ma palun, lõpetage! Teie olete juba ammu wiisakuse piirist minu wastu üle läinud!"

"Breili Torn!" Jaani hääl kõlas ähwardawalt. „Lõpeta nõuan mina!... Minuga ei mängita."

"Ei, Teiega ei mängita," muutus neiu. „Teie olete ärarikutud, ärahellitatud inimene; perekonnas, elus, igalpool olete seni estmest oja etendanud. Teiega ei mängita, Teie ei laske enesega mängida, Teie ei ole sellega harjunud. Ja Teiega mängida mina ei tahtnudki. Minult õnneliku tahtsin ma Teid näha, iga enese hingetõmbamise armastin ma Teile wõlgu olemat . . ."

"Matilde!" lähwatas Jaan ja tungis neiu poole. Mina armastin, nüüd lööb ta tema maha, ja kargasin ruttu waha —

Marie ütleb, et mina olla jälle kord jahupää olnud, suure rumaluse teinud ja armastajaid kõige paremal filmapilgul takistanud. Ma olen nüüd tagajärele ise ka selles arvamises. Aga see oli tõepoolest kole ja tõesti rõõgataja härja hää, kui Jaan hüüdis: „Matilde!“ Kust mina siis teadsin, et see armastus oli! Kes siis seda teadis, et Jaan ka kirglik võib olla. Nüüd on muidugi kahetsus hilja. Sest neiu Torn läks lastega koha minema ja Jaani näolt ei saa — habeme pärast — midagi lugeda. Silmi ta üles ei tõsta; käib ümber, nagu lastud tiibadega mares.

No minu pärast ei pruugi nende asi ometi katki jääda.

*

Neli nädalat hiljem.

Marie ei luba mind enam edasi kirjutada.

Minult nõnda palju veel; Jaan ja neiu Torn on, nagu kord ja kohus, kihlatud. Jaani habe on ka juba maas ja ta ise reiful, et Põlulasse või Antsmõisa kalakasvatust ja piimatalitust õppima minna. Balive krediitkassa laenu pärast on ka juba sisse antud.

Kunas pulmad saavad? Jumal seda teab, millal nad teevad. Minu pärast või iga päew.

Aga nemad tahavad wist oodata, kuni — wõimabrik wile hakkab ajama.

Ja Jaani mõju alt mina wist kunagi ei pääse: tema ifka üks, mina kaks. Mis sest! Üks peab ometi perekonna pää olema. Mina wõin ju sellepärast ifka temale hää weli Henn olla.

1903.

„Koor=Cesti“ sõjaaegsed kirjanduslikud undised :

a) tänavu kevadel ilmunud :

Koor=Cesti V album.

A. Kitzberg: Kälajutud III. (Sifu: Weli Henn. Henu weli). Hind 1 rbl.

A. Kitzberg: Weli Henn. Hind 60 kop.

A. Kitzberg: Henu weli. Hind 50 kop.

A. H. Tammsaare: Poiss ja liblik. Nowellid. H. 80 f.
Friedebert Tuglas: Kaks juttu. (Singemaa. Hunt).
Hind 10 kop.

Guy de Maupassant: Sõjajutud. Prantsuse keelest tõlkinud K. Martinson. Hind 10 kop.

Joh. Narvik: Cesti luule wiletused. Hind 40 kop.

Nikolai Kõstner: Rahwaarwu kaswamine Cesti maal. Hind 80 kop.

D. Luts: Paunwere. II trükk. Hind 60 kop.

b) mineval aastal ilmunud :

B. Kibala: Ranged rannad. Hind 80 kop.

D. Luts: Kirjutatud on... Nowell. H. 1 rbl. 20 f.

D. Luts: Mahajäetud maja. Dramaatilise kawand.
Hind 40 kop.

Jakob Mändmets: Meri. Nowellid. Hind 1 rbl. 20 kop.

Sophia Wardi: Esimesed tuuled. Nowellid. Hind 80 kop.

Juulius Mark: Ungari kirjanduse ülewaade.
Hind 25 kop.

Juulius Mark: Ungari antoloogia. Rogu nowelle.
Hind 90 kop.

Loodus ja inimene. E. Ü. S. „Ühenduse“ toimetus nr. 1. Rogu loodusteaduslikka tšid, hulga piltidega.
Hind 75 kop.

M. Pill: Päriwus. Hulga piltidega tekstis. H. 40 f.

Joh. Aawif: Kas uuendada wõi mitte? H. 40 f.
K. Einbund: Raamatukogude seesmine korral-
dus. Hind 50 kop.

Friedebert Tuglas: Juhan Liiv. Monograafia. H. 60 f.

W. Blos: Prantsuse rewolutsioon. Autori loaga
tõlkinud Bernhard Linde ja Joh. Audowa. H. 3 rbl.

L. N. Tolstoi: Iwan Iljitschi surm. Tõlkinud
A. H. Tammsaare. Hind 20 kop.

„Koor=Kesti“ rahwaraamatud :

Nr. 1. Juhan Liiv: Walitud jutud.

Nr. 2. Gustaw Suits: Elu tuli.

Nr. 3. Anatole France: Jutud I. Autori loaga Prant-
suse keelest tõlkinud Joh. Audowa.

Nr. 4. Jakob Schaffner: Raudne wäärjumal.
Autori loaga tõlkinud A. H. Tammsaare.

Nr. 5. Anatole France: Jutud II. Autori loaga Prant-
suse keelest tõlkinud Joh. Audowa.

Nr. 6—7. Leo Tolstoi: Iwan Iljitschi surm.
Tõlkinud A. H. Tammsaare.

Nr. 8. Friedebert Tuglas: Kaks juttu. (Hingemaa.
Hunt).

Nr. 9. Guy de Maupassant: Sõjajutud. Bernhard
Linde eeskõnaga. Prantsuse keelest tõlk. K. Martinson.

Ilmumas :

Arthur Schnitzler: Suremine. Autori loaga tõlkinud
Emilla Linde.

Oscar Wilde: Salome. Tõlkinud Martin Puru.

Iga number maksab 10 kop.

Aleksander Tassa kaaneilustus.

Rahwaraamatute sarjas ilmuvad nii kodu- kui ka
wähjamaaliste kirjanduste walitud tööd.

„Noor-Eesti“

waremalt ilmunud väljaanded:

- E. Enno: Uued luuletused. Hind 50 kop.
Willem Grüntahl: Laulud. Hind 60 kop.
A. Rihberg: Libahunt. Draama viies vaatufes. Hind 75 kop.
Juhan Liiv: Luuletused. Iluväljaanne Kr. Kaadi kaunistustega. Hind 1.80 kop.
Bernhard Linde: Heitlikud ilmad. R. Mägi kaaneilustus. Hind 65 kop.
O. Uuts: Rewade I. Bilditefjed koolipõlwest. Hind 60 kop.
O. Uuts: Rewade II. R. Mägi kaaneilustus. Hind 1 r.
O. Uuts: Kapjapää. Teine trükk. Nali ühes vaatufes. Hind 40 kop.
O. Uuts: Pärijad. Nali ühes vaatufes. Hind 40 kop.
O. Uuts: Arimehed. Pilskenali ühes vaatufes. Hind 40 kop.
O. Uuts: Laul õnnest. Draama kolmes vaatufes. Hind 80 kop. ja 1 r.
Gustaw Suits: Tuulemaa. Luuletused 1905—1912. Hind 1 rbl.
A. H. Tammsaare: Pikad sammud. Hind 60 t. ja 80 kop.
A. H. Tammsaare: Noored hinged. Hind 90 kop. ja 1.20 kop.
A. H. Tammsaare: Üle piiri. Hind 80 kop.

- A. S. Tammsaare: Wanad ja noored. Hind 90 kop. ja 1.20 kop.
- Friedebert Tuglas: Öhtu taewas. Hind 70 kop. Ilu-
wäljaanne 1.50 kop.
- Friedebert Tuglas: Liiwakell. Hind 1.50 f. ja 1.80 kop.
- Rein Tamm: Hinge hämaral. Hind 60 kop.
- Gabriele d'Annunzio: Süütu. Noosi romaan. Italia
keelest W. Ridala (Grünthal). Hind 2 rbl.
- Theodor Fontane: Abielurikkujad. Saksa keelest J. Kär-
ner. Hind 75 kop.
- Aino Kallas: Lahkumate laewade linn. Soome
keelest Fr. Tuglas. Hind 90 kop.
- Ed. v. Keyserling: Helged päewad. Saksa keelest
Emilla Linde. Hind 50 kop.
- Eino Leino: Ühepäewa liblikad. Soome keelest
Bernhard Linde. Hind 50 kop.
- Eino Leino: Päew Helsingis. Soome keelest Gus-
taw Suits. Hind 40 kop.
- Walitud leheküljed. Tõlkinud Fr. Tuglas. Hind
50 kop.
- Saksa antoloogia. Toimetanud Bernhard Linde. Hind
1 rbl.
- „Koor=Cesti“ III. album. Hind 2 rbl.
- „Koor=Cesti“ IV. album. Hind 1 rbl. 80 kop.
- Ajafiri „Koor=Cesti“. 1910—1911. aastakäik. Toi-
metaja Gustaw Suits. Toimetuse sekretär Bernhard
Linde. Hind 4 rbl. 50 kop.
- Ajafiri „Waba Sõna“. 1914. aastakäik. Hind 2 rbl.
- Cesti kirjanikkude Seltsi „Koor=Cesti“
Aastaraamat I. 1912. a. Hind 10 kop.
- Teatri-raamat. Toimetanud Bernhard Linde ja Gus-
taw Suits. Hind 1 rbl.

Joh. Lawit: Mõned keele reeglid. Hind 25 kop.
K. Einbund: Raamatukogud ja nende asutamine. Hind 10 kop.

Rahwaharidusetöö wäljaspool kooli I. Hind 60 kop.

Soowitawate raamatute nimekiri. Hind 7 kop.
Bernhard Linde: Missugust walimiseõigust peame meie nõudma? Hind 15 kop.

Peter Ruubel: Meie nooresoo waimliseft mururangust. Hind 15 kop.

Gustaw Suits: Sihid ja waated. Hind 1 rbl.

Prof. F. Ahrens: Keemia igapäewases elus I. ja II. Tõlkinud J. Depman. Hind 1 rbl.

A. Bogdanow: Lühikene majanduseteaduse õpetus. Tõlkinud N. Röstner. Hind 75 kop.

Wilhelm Bölsche: Inimese põlwenemine. III. trüff. Hind 35 kop.

Prof. M. W. Meyer: Maakera nabade jaladused. Tõlkinud J. Parik. Hind 35 kop.

Prof. M. W. Meyer: Maailma loomine. Hind 35 kop.

Prof. M. W. Meyer: Ilma ots. Hind 35 kop.

Prof. D. Schmeil: Botanika käsiraamat. Gesti keelde M. Püll. Kõidetult 1 rbl. 25 kop.

Prof. K. Timiräsew: Darwinismus. Hind 80 kop.

Kõik ülemalnimetatud raamatud kui ka kõike muud müügilolewat Gesti kirjandust võib meie kaudu tellida. Omad wäljaanded saadame ilma postikuluta kätte.

Raamatukogudele kõige kasulikumad tingimused.

Zuhatuskirjad hinnata.

Tellimised saata: Osakohisus „Noor-Gesti Kirjastus“,

Юрьевъ, Лифл.

Rahvaliku poliitika, teaduste, kirjanduse ja kunsti kuukirja

„Waba Sõna“

Wastutaw toimetaja Kornelius Tüür
II aastakäik. Wastutaw väljaandja Bernhard Linde II aastakäik.

1915. a. tellimiste wastuwõtmine kestab edasi.

„Waba Sõna“ siis eest hoolitseb toimefond, mille liigeteks on: Karl Einbund, Joh. Jans, Ed. Juhanson, Bernhard Linde, Rudolf Paabo, Kornelius Tüür ja Joh. Semper.

Tellimise hind: postiga aastas 2 rbl., pooles aastas 1.10 kop. Postita aastas 1.80 kop., pooles aastas 95 kop. Ühtik nr. 20 kop. Kirjade adr. гop. Юрьевъ, Лифл. губ., „Waba Sõna“. Toimetus ja talitus: Surjewis, Kütli uul. 4. Toimetaja kõnetund: iga päew k. 12—1 e. l. Talitus awatud äripäewadel kella 10—2 e. l. Telefon 364. Postkast 10.

Kõik „Waba Sõna“ aasta ja poolaasta tellijad saavad osahilisuse „Noor-Eesti Kirjastus“ väljaanded 25 % hinnaalandusega. Saatmise kulud kannab tellija. — „Waba Sõna“ 1914. aastakäik on saada, hind 2 rbl.

Uued ja wanad „Noor-Eesti“ poolehoidjad, koguge „Wabale Sõnale“ uusi sõpru!

Osahilisus „Noor-Eesti Kirjastus“.

Гинд 1 рbl.